

Századunk

Magyar Irodalma

Képekben.

Széchenyi föllépésétől a kiegyezésig.

... Irta ...
Endrödi Sándor.

Ára diszes vászonkötésben 6 korona.

Régóta nehezen várt könyv ez az Endrödi Sándoré, amely az ihletett poéta édes szózatával regél; cseveg a magyar irodalom, a mi irodalmunk nagyjairól, akiket idáig talán tudósok szemüvegén keresztül néztünk és most egyszerre, mintegy varázsütésre, meglepetve látjuk az ő csodálatosan lebilincselő egyéniségüket. A ragyogó nyelvű, tüzes érzésű poéta, életet, színt varázsol a tudomány szürke vásznára és irodalmunk történetének vezéralakjait mindenek számára érdekessé teszi; bemutatja mint írókat művészeket és embereket.

AZ ATHENAEUM OLVASÓTÁRA.

8 - OCT. 2019

D 1805 c. 48.

KÖZÖNSÉGES EMBEREK

*

THURY ZOLTÁN

2212

15 JUN. 1973

BUDAPEST

AZ ATHENAEUM IROD. ÉS NYOMDAI R. T. KIADÁSA

BIBLIOTHECA ... PED

Budapest. Az Athenaeum r. társ. könyvnyomdája.

A SZTRÁJK.

A bácsi kenderfinomító-gyárban egy hete szünetel a munka. Az elmúlt szombaton deputációt küldtek a munkások az igazgatóhoz s béremelést követeltek. Az igazgató a legkerekebben visszautasította őket s csendőrségért telegrafált a parancsnoksághoz. Ezzel nem szabad készni, mert később aztán nagyon megbánhatja az ember. A tüzeket kioltották az egész gyárépületben, raktárak, gépház, műhelyek kapuira a zár mellé föltették a lakatokat is. Kizavartak az udvarból minden oda nem tartozót s elnémult az egész telep. A munkások a gyár kantinei helyett szétoszlottak a falubeli kocsmákban, szónokoltak, ittak s kimondták, hogy gazember az, a ki munkába áll, míg követeléseiknek eleget nem tesznek. Éjfélkor már az asszonyok is énekeltek, szemérmetlen, részeg tömegek ölelkeztek a füstben s egy részük az asztal alatt hemperegve, teljesen elázva kezdte élvezni a szabadságot. Az igazgató s a gyár hivatalnokai átvirrasztották az egész éjsza-

kát családjakkal együtt. Tizenkét óraker begyűltek valamennyien a nagy tanácsterembe s az igazgatóné teát szolgáltatott fel az egész társaságnak.

Másnap reggelre megérkeztek a zsandárok. A kapus páholyába három legénynyel beült az őrmester s a falu is tele lett szuronnyal. Csak a rendet tartották fenn, nem elegyedtek semmibe, a mi a sztrájkolók közt folyt. Őrizkedtek attól, hogy magukra vadítsák ezt a most már mindig részeg tömeget s ha néhány nagyhangu rendetlenkedőt elfogtak, éjjel, titokban szállították be őket a városba.

Egyszer aztán a sztrájkolókhöz beállított a szükség. Kevés megtakarított pénzük volt és azzal is úgy bántak, hogy: vigye az ördög, most már úgy is mindegy fölétek, fölítették s hamarosan elfogyott. Kezdek kijózanodni, keserűség, düh fogta el őket. Az okosabbak megtanították őket, hogy mennyire igazuk van és hitvallássá vált közöttük, hogy most már semmi sem segít, csak a kitarítás. Soknak már kenyérre valója se volt, éhesen, szomjasan csavarogtak a többi közt s mikor hiába vártak segítséget, sehonnan se jött, a tehetetlen ember vak dühével vetették bele magukat a nyomorba, káromolták a czudar világot, a mely dőljön össze, mert úgy se ér semmit; eladták a hátukról az utolsó zubbonyt kenyérért és pálinkáért s aztán kábultan várták, hogy mi lesz. Lassan-lassan levetkőzött az egész tömeg. Az elvesztegetett czókmókjakkal eldobálták maguktól azt a kevés józanságot

és megfontolást is, a mi addig meg volt bennük s a rettenetes nyomoruságban magával ragadta őket a láz, az éhes ember őrjöngése. Most kezdtek csak igazán félelmesek lenni. Ha az igazgató úr a csendőrhadnaggyal s hátuk mögött néhány szuronyos legénynyel végigment a falun, visszaborzadt némely arcztól s mikor folyton ismétlődtek ezek a tekintetek, az ő arcza is fehér lett, mint a kréta s szinte menekülve ment vissza a gyárba. A hadnagynak izgatottan magyarázta meg, hogy most már nemsokára baj lesz, a faluban szerte pedig hirdetésekkel ragasztatta tele a falakat, s tudtára adta a munkásoknak, hogy egy heti ideje van még mindenkinek, hogy visszatérjen a gyárba. Némely engedményeket is ígért az esetre, ha jövőre ilyen rendzavarás többé nem történik. Ez csak olaj volt a tűzre. A vezérek a hirdetések nagy sárga papírosát lobogtatva, szónokoltak a kocsmákban s tele ordították a szegény nyáj fejét azzal, hogy fél a gyár, megijedtek. Most már csak azért se térnek vissza. Minden kell, vagy semmi. A szegény embernek is olyan igazsága van, mint az úrnak. Ők eleget koplaltak, majd kikoplaltatják az urakat is. Egymás után ugráltak fel az asztalra szónokolni, a tömeg belefulladt a sok szóba s az általános hangulat magával ragadott mindenkit.

— Megmutatjuk nekik! — ezzel váltak el egymástól s ezzel jöttek újra össze. Némelyiket már ingre vetkőztette a nyomor, ezekből rohammal dőlt a szó és a káromkodás s ha rájuk nézett az ember,

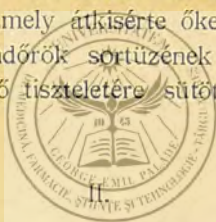
igazán azt hitte, hogy igazuk van. Forrott, sistergett az egész tömeg, mint egy izzó katlan s egy este nekimentek a gyárnak. Mig a nagy kaput döngették, valaki fölrántotta belülről a kis ajtót és csendőrök állották el a küszöböt. A kik az első sorokban állottak, meghökkentek kissé a szuronytól, de hátulról nyomták őket, nem lehetett visszatérni. A hadnagy kiáltott emberei elé s revolvert tartott a kezében. Halavány volt, tanácstalanul nézett végig a sok ember feje fölött s mikor a tömeg a falhoz szoritotta, újra visszament az udvarba, a nélkül, hogy valamit rendelkezett volna. A tömeg zúgott, csak a legközelebb állók szavát lehetett kivenni.

Egy öreg, kis szürke ember állott az első sorban, élénk szemével jobbra-balra nézett s menekülni szeretett volna. Már nem lehetett, remegett az izgalomban, mig előre tolták egy-egy lépéssel s mikor már látta, hogy okvetetlenül a szuronyok közé jut, reszketve szólott a csendőrökhez:

— Eresszetek be, testvér, ti is szegény emberek vagytok.

Hátulról mindig előbbre tolták, egy csendőr-káplár mellbevágta a puska agyával. Az ütéstől elszédült s támolyogni kezdett, valamit keresett, a mibe megfogódzék. Ránczos, barna homlokáról folyt az izzadság s kis szemei nyílás után kutattak, a hol elszaladhasson. A zsandárok kiabáltak, előkerült a hadnagy is és vezényelt, de a tömeg már nem hallott semmit, csak nyomta előre az előlállókat.

A kis öreg kétségbeesve tett egy-egy lépést s gyöngé lábait megtámasztotta a küszöbön. Visszaakart tartani mindenkit. Esedezve nézett a zsandárokra s még egyszer elmotyogta nekik, hogy: bocsássák be őket, hiszen mindnyájan szegény emberek. Mikor belökték a küszöbön, félre akart háritani utjából egy szuronyt, kétségbeesve nyomta oldalra a puskacsövet s mutatta, hogy nem tehet róla, utána jönnek. Még annyit látott, hogy a melléből kiömlik a vér s egy utolsó, szemrehányó tekintettel végigesett a küszöbön. Szomszédai is melléje buktak s az utolsó hang, amely átkísérte őket erről a világról a másikra, a csendőrök sörtüzenek dörrenése volt, mintha csak az ő tiszteletére süfötték volna el a puskákat.

Most már vér is folyt, sok vér. Gőzölgő, vörös tócsák aludtak meg a kapu előtt s folytak el keskeny, kanyargó árkokban a kövek közt. Az emberek elfordították tekintetüket s megátalkodott tekintettel, összeszorított ajakkal mentek tovább. A kapu előtt asszonyok és gyermekek jajveszékelték, egyenkint eresztették be őket az udvarra s átadták nekik a halottjaikat. A sebesülteket benn ápolták a gyárban, a nagy szövőterem megtelt ágyakkal, melyek közt föl és alá járt egy-két csendőr. Délután megkezdődött a temetés. A csendőrök párosával, komolyan

kisérték el a koporsókat, mintha ők is a gyászolókhoz tartoznának. Egy másik csapat egy csomó munkást lánczra fűzve hajtott be a városba, a falu pedig mintha megdermedt volna, nem mert mozogni. A kocsmákba, a söntés mellé csendőrök szállásolták be magukat s fegyvereiket egy-egy üres hordóhoz támasztva, figyeltek. Némelyiknek egy-egy pillanatra leragadtak a szemei, de a másik fölrázta. Negyvennyolcz óra óta nem aludtak. A hadnagy álmosan járta sorba a posztokat, halvány volt a fáradtságtól meg a sok vértől. Néha azon vette észre magát, hogy sirni szeretne és sóhajtott.

Egy kocsmában mégis összeverődött néhány munkás. Itt csendőr se volt, nem jutott mindenhova. Csendesen ittak, suttogva beszéltek s az elfüggönyözött ablak mögött is összedugták a fejöket, komor arcczal cserélve ki egy-egy szót s keresve valamit a füstben. Mikor egy nyulánk, szőke fiatal ember belépett közéjük, összenéztek s némelyik sóhajtott. A fiatal ember a kis szürke munkás fia volt. Szomoruan ült le az asztal végére, elfogadta a bort, de nem tudott inni. Gyorsan pislogott, hogy ne sirjon s csak egy-egy szóval válaszolt a kérdésekre. Legjobban szeretné volna, ha nem háborgatják.

- Hát eltemettétek? kérdezte az egyik munkás.
- El.
- Ott volt a zsandár is?
- Ott.
- Nem vágtad agyon?

A fiatal ember csak intett a fejével, hogy: nem. A másik mosolyogva méregette végig a szemével s mutatni akarta, hogy kevésre becsüli.

— Én leütöttem volna az öklömmel. — Mutatta szőrös, durva kezeit s újra mondta: — az öklömmel. A fiu elgondolkozott, hosszasan bámult bele a pohárba s mikor fölemelte a fejét, azt kérdezte:

— Hát azután?

A másik fölvolta a vállát s ivott.

— Az mindegy. A mi azután jön, az nekem semmi, hanem a zsandárt leütöttem volna.

— Nem jól tetted volna, nem jól — erősítette a fiatal ember s a többihez fordult, mintha igazságot kérne. De azok nem adtak neki igazat. Egy másik is mutatta az öklét, az asztalra vágott s ő is elmondta, hogy mit tett volna.

— Leütöttem volna az öklömmel a zsandárt. A czudar, hogy mer odajönni?

Sokáig hallgattak. A kis szürke ember fia gondolkozott, a maga igazságát mérte össze a másikkal s a végén nem adta meg magát s míg beszélt, látszott rajta, hogy nagy átalakulás ment benne végbe tegnap óta.

— Én is gondoltam rá — mondta — de nem jól tettem. Ők az erősebbek. Most már látom, hiába minden. Hát ha leütöm a zsandárt, mi lesz? Engem is leütnek. Hát a kis fiam, abból mi lesz? Abból embert kell csinálni, nem olyant, mint a milyen szegény ördög az apja, hanem urat.

— Mégis leütöttem volna! — állította konykukul a másik.

— Le, mert nem vesztettél semmit.

— Hát az öcsém, ott fekszik a zsandárok közt a kórházban.

— Meggyógyul, de az én apámat már sehogy se tudod felkölteni.

Nem annyira a beszéd, inkább a végtelenül szomorú arcz hatott a többire. Elhallgattak.

— S még vissza akarnak hívni, mondta végre az egyik s rámutatott a falon függő sárga hirdetésre.

— Én vissza is megyek, ha bevesznek, mondta csendesen a fiatal ember.

— Te? riadtak fél a többiek.

— Én hát! — s most már valami dacz is vegyült a szavába, kezdte megvetni ezeket az embereket, a kik nem tudják megérteni.

— Hát a szegény apád vajjon mit szólana hozzá?

— Nem szól ő már semmit.

Vette a kalapját és indult. Már a járásán is látszott, hogy egy nap alatt nagyon sokat vénült. Támolygott s alig találta meg a kilincset. Az ajtóból még egyszer visszafordult s komolyan szólott a többihez:

— Jertek ti is vissza.

Az egyik elkiáltotta magát:

— Mi? Hogy mi menjünk vissza?!

A másik hozzá akart vágni egy poharat. Annak, a ki legelőször szólott, megint a temetés jutott az eszébe, mert újra elmondta:

— Leütöttem volna az öklömmel a zsandárt. A czudar, oda mer jönni.

III.

A szegény fiu pedig elbódorgott az utczákon, maga se tudta, hogy merre megy. Mindig az apja járt az eszében s úgy mosolygott, mint egy csendes őrült. A gyár előtt megszólították a csendőrök:

- Hogy hívnak?
- Vas József.
- Mit keresel az utczán?
- Hát csak úgy járok.
- Eredj haza, a mig jó dolgod van.

Haza nem akart menni. Ugy tett, mintha szót fogadna, gyorsabb léptekkel indult el lefelé az utczán, de mikor már nem láthatták, újra ellankadt s úgy huzta maga után a lábait, mint a megvert komondor. Kétszer is elment a házuk előtt, látta, hogy világosság van odabenn, talán épen vacsorát ad az asszony a gyerekeknek, de azért nem ment be. A nélkül, hogy tudta volna, merre megy, kiért a faluból. Mikor már nem látott házakat maga körül, szétnézett, törülgette a szemét, hogy jobban lásson s megdobbant a szive, mikor balra észrevette a temetőt.

— Én Istenem, hát idekerültem? — kérdezte magától s elindult a halmok között megkeresni az apja sirját. A fellegek mögül előderengett egy kis holdvilág, könnyen rátalált. Sokáig nézte, arra gondolt, hogy a tavaszon kijön majd egyszer az aszszonynyal s bevetik az egészet fűmaggal, akkor majd nem lesz ilyen fekete. Fáradtnak érezte magát, leült a sirra és szórakozottan simogatni kezdte a hevenyében, két faágból összerótt keresztet. Imádkozni szeretett volna mindenáron, de alig mondott el egy-két sort a Miatyánkból, már másfelé kalandoztak a gondolatai s egyebet motyogott a fogai között.

— Látod öreg, nem jól van az, hogy ugy előre mentél. Most is élnél, együtt lennénk.

Rémülten kapta föl a fejét, mikor lépteket hallott a háta mögött s a kibukkanó hold fényében megcsillanni látta a szuronyokat. Két csendőr jött. Az uj sirok körül czirkáltak. Mire azonban megállottak előtte, visszanyerte a bátorságát. Ok nélkül csak nem bántják, emberek ők is. Hogy ide jött, abban ugyan semmi rossz sincs.

— Mit akarsz itt? kérdezte az egyik csendőr.

— Hát csak kijöttem. Apám van itt alattam.

A csendőr gondolkozva nézett rá, nézegette az arczát, aztán gyöngéden odébb tolt a s ő is leült a sirra.

— Adj egy kis helyet.

Intett a társának is, hogy üljön le. Egy da-

rabig hallgatva ültek egymás mellett, vontatottan indult meg egy-két szó közöttük. A fiu huzódozott, félszegen mindig több, több helyet adott a másik kettőnek, azok pedig fáradtan, komoron bámulták maguk előtt a földet.

— Öreg volt már? kérdezte az egyik s befelé mutatott a földbe.

— Olyan hatvanas.

Az idősebb csendőr gondolkozni kezdett s kétszer, háromszor is végignézte a fiut, a mig szólott.

— Egy kis szürke, szakálla és bajusza is volt? Ugy-e?

— Az, az, ismerte talán?

A csendőr meglökte a tarsát s odasugott neki valamit. A fiu annyit hallott belőle: a kapuban, de erre fölkapta a fejét.

— Talán látta szegényt? Bár ott lettem volna.

A csendőr gondolkozott, találgatta magában: megmondjam, ne mondjam? — de mikor végignézte a fiatal ember szelid, szomoru arczán, mégis elmondta.

— Látod fiam, szomoru ez, én voltam éppen az, a kivel összejött az öreg. Meg kellett neki halni.

A fiu utána mondta:

— Meg, meg.

Kíváncsian mérte tetőtől talpig a csendőrt, tudni akarta, hogy hogy néz ki egy ilyen ember. A csendőr tovább beszélt:

— Miért jött oda . . . Öreg ember létére tud-

hatta volna, hogy az nem tréfa. Ha én nem lettem volna ott, ott van más, mindegy.

— Persze, sokan vannak, jegyezte meg a fiu és sóhajtott. Ez elragadt a csendőrökre is, elszomrodtak. A fiu jött elébb szóhoz, megint az apjáról beszélt és most már sirt is.

— Rosszul tette pedig káplár ur, jó munkás volt s vénebb katona, mint maga.

A csendőr intett, hogy kár érte. A fiut meghatotta a részvét, egyszerre szükségét érezte annak, hogy bizalmas legyen és beszélni kezdett a maga dolgairól.

— Én már megmondtam mindent. Hiába erőlködünk, az urak csak azt csimálják, a mi nekik tetszik. Visszamegyek a gyárba. Szóljon káplár ur egy-két jó szót az igazgató urnak. Sokat köszönhet most a gyár maguknak, tán hajt a szavára, ajánljon be neki. Megteszi ugy-e? Hiszen maga káplár ur olyan jó embernek látszik.

A SÜTEMÉNY.

A kis Terka az ablak mellett gubbasztott, mint valami kopott kis madár és átbámult a szomszéd falra. Reggel óta mindig ott ült és hallgatta annak a vedlett akácznak a zizegését, amit az udvar közepén koppasztott le még szegényebbre a szél. Csak egyszer szólott oda a bejáronénak, aki a konyhán tett-vett, hogy adja a laba alá a kis széket. A háta mögé is tétetett egy párnát s kicsi, sovány, szintelen fejét az ablaküveghez támasztva, üresen bámult tovább maga elé. Pedig szép nagy fekete szeme volt, az egyetlen szép és nagy azon a kicsi fejletlen gyermektesten, ami éppen csak akkorácska volt a piczi lábakkal és kezekkel, mintha a gyermekiskolából vitték volna férjhez. Nagyon nehezen birta magát. Utolsó napjaiban volt annak az időnek, amire az anyaság következik az örömmel, a mosolygó meglepődéssel, míg a gyermek szopik, míg kapkod a levegőben, amikor már gyermek az a sejtés, ami most remegés, félelem, nyug-

talanság és örökös halálos képzelődés. Aztán tükröt kért a bejárónétól, akit most egy-két hónapra fogadott melléje az ura, és csinosította magát. Különléle maradék pántlikákat csokrozott össze a sovány nyakán meg a mellén, a hajába is kötött egy vörös máslit, vastagabb volt a szalag, mint az egész tekercs, amit összefogott. Aztán friss fehér réklit vett elő a szekrényből, nyögött, míg ide-oda vonszolta magát, fölvette s azután megint elhelyezkedett a széken az ablak mellett és bámult a világba megtört, bágyadt nézéssel, mintha vizes hályog ereszkedett volna szemére. Az asszony ki- és bejárt és csörömpölt a konyhán az edényekkel s aztán becsapta maga után a külső ajtót s elment valamerre egy kicsit. Egy délelőtt tizenöt-ször is elszaladt egy kicsit s pálinkaszag ömlik a szájából, ha visszajön. Olyankor a kicsi madárasszony zsebkendőjét tömött az arczára és szenvedett. Szólani azonban nem mert, mert ha a vénasszony itt hagyná, egészen egyedül maradna egy doromboló nagy lusta macskával, akit nem lehet átküldeni a tudományos asszonyságért, ha már egyszer úgy adja az isten, hogy ott kell hagyni az ablakot.

Délben hazaszaladt az ura egy kis félóra. Csak éppen hogy hamarosan bekapta az ebédet, amit a vénasszony főzött, s már menni is akart vissza a munkába. Szigoru rend van a gyárban, tíz percz késés öt hatos, husz percz egy forint büntetés, ha még tovább késik, akkor be se menjen többet.

A férfi szép, nagy legény volt, egy kicsit tulságosan katonás, amolyan altisztes intelligenciájú, kemény vonásokkal. A mesterségére nézve bádogos. Jó munkájú, józan ember, aki egy szoknyában vette magához a kis lányt és bebutorozkodott, a maga emberiségéből meg éves lakást tartott kétszáztiz forintért. Mikor újra el akart menni, az asszony a nyakába csimpaszkodott, lehuzta magához és remegve csókolta — és sutfogott neki.

— Estére talán itt lesz. Állj meg majd az ajtóban s hallgatózz. Majd rikkant egy nagyot.

— Gondolod?

— Talán . . . Egy kicsit megállott a szive verése, rémület szaladt végig az arczán . . . — De hát én, vajjon hol leszek én?

A férfi indulatosan vágott közbe. Nem akart goromba lenni, de már annyiszor hallotta ezt a sejtést és annyira nem tudta megérteni, hogy dühbe jött, ha újra ismételte az asszony.

— Ugyan ne beszélj marhaságot! — mondta. — Itt leszel, hát hol lennél, itt . . .

— Vagy másutt.

— Fenét! . . . De észrevette, hogy a kicsi test megvonaglik s mindjárt sirás lesz a feleselésből, hát erősen a karjaiba szoritotta az asszonyt s nagy, mohó csókokat nyomott a nyakára, ott, a hol finom rövid hajszálak váltak ki a kis czopfból, ami mint valami finom szőke szálakból összesodrott kötélvég esett végig az asszony hátán a fehér réklin. Mikor

mégis csak megindult a homályos szemekből a köny, az ölébe vette és csitította.

— No fiam, hiszen tudod, hogy nem komolyan veszem . . . Csak mérges vagyok, hogy anynyit emlegeted . . . No, ne sirj . . . ugy megsajnál az ember, ha még sirsz is.

— De megházasodol újra, ugy-e meg?

— Bolond vagy. Hagyj nekem az ilyesmivel békét.

Hallgattak s a férfi az asszony feje fölött átnézve, szintén a szomszéd falra bámult. Ott is volt két ablak, valami olyasféle kis lakásnak a szemei, mint amilyen az övék volt. Abban a partájban egy lokomotiv-vezető lakott, a ki Budapesttől Predeálig utazott, meg vissza, aztán aludt egyet itthon s újra ment Predeálra meg vissza. Csak a felesége volt itthon, egy nagyon szép, széles csipőjű, vállas kövérkés asszony, akinek halovány, urias fehér volt az arcza. Sok regényt olvasott kék táblás könyvekből és sokat és jó ételeket evett. Szeretett jól élni, hozzátartozott ez a polgárias nyugalomhoz, amiben így egyedül élt a vándor urával, aki mindig halálra fáradtan jött meg s míg a vacsorájából az utolsó falatokat ette, már aludt. Gyermekek se volt a házban, még egy macska se és csak éppen néha jöttek látogatóba a szomszédasszonyhoz élemedettebb urféle népek, akikről rosszat suttogott az udvar. De ez inkább azért történt, mert a szép asszony nem igen elegyedett össze az udvar egyéb népeivel. Örökké

bezárkózva olvasta a regényeket és ha szép drága ruhában elment hazulról, megemelintette a csipkés szoknyáit az árok fölött, ahová a szegény asszonyok öntik ki a mosogató vizet és úgy hordta a fejét, mint a páva. Ez rosszul esett a szegény népeknek és szívesen beszéltek hát rosszat a lokomotiv-vezetőnéről, akit különben maguk között csufondárosan a *nagyságának* neveztek.

Míg a szegény kicsi fakó Terka meg az ura átbámultak a szomszéd falra, egyszerre az ablakhoz jött a szép asszony is. Egy kicsit elmosódott a figurája a két üvegen keresztül, de azért látszott rajta a szépség, meg az egészség és az étvágy. Nagy tál fánkot hozott magával valahonnan belülről, bizonyosan a konyháról, egymás tetejébe dobva egy csomó habkönnyű, nekípirult drága süteményt, amit egyszerre töm a szájába az ember s nem is érzi, hogy eszik. Még nézegette, mosolyogva, gyöngéd beczézéssel s megevett egyet a tetejéből, aztán megletette az egész garmadát az ablak párkányára és a nélkül, hogy csak egy pillantásig is törődnek az udvarral, visszament a szoba szürkeségébe. Csak éppen a szép, kövér vállalai látszottak még, amint a derekán rengve tovább usztak bele a sötétbe és utána világított a tele tál fánk, a jó élet, a hizás.

A szegény kicsi asszony, a bádogosné, éhesen meredt rá a süteményre. A szája is tátva maradt, kifeketéllettek belőle a rossz fogai és összecsatogtak, amikor már sokáig nézte a finom ételt.

Érezte, hogy harapnia kell belőle, vagy mindjárt meghal. Az ura rámordult:

— Mit bámulsz? Még megkivánod . . .

Az asszony mohón még a szemét is tágra nyitotta, mintha azzal is enni akarna és epekedve, beteg vágyban nyögve kunyorált.

— Hozzál belőle. Csak egyet. Csakhogy beleharapjak . . .

— Én odamenjek?

— Menj, az isten is megáld. Aztán inkább kiköpöm, csakhogy a számba vegyem . . . Belebetegezem, ha nem eszem belőle.

— De fiam.

A bejáró asszony éppen el volt a háztól egy kicsit és most jött meg. Amikor meghallotta, hogy miről van szó, lelkendezni kezdett s pálinkagőzzel vegyesen ontotta magából a szót.

— Jaj, drága lelkem, ha kívánja, hát adni kell neki, mert rámehet a szegény lelkem asszony egészen. Csak menjen uraság, nem gyermekség az. Az ilyen asszony kívánós. Ugy kell bánni vele, mint a tojással. Menjen csak, menjen, hozzon neki vagy hármat.

A bádogos nem szívesen indult el. Meglátszott a készülődésén, ahogy a kabátja ujjával a kalapját kefélté, meg ahogy határozatlanul, rákészülve arra, hogy bármelyik pillanatban hátrafordul, végigment az udvaron. A tulsó ajtóban is megállott még egy pillanatig s olyan illedelmesen kopogtatott, mintha

igazán valami urhoz menne be — és azután egészen csend lett. A szél megint nekifeküdt a gyérlevelű fának és kopasztotta, némelyik vessző már egészen csupaszon hajladozott rajta, majd meg az udvaron kerekedett egy kis tánczra a sok aszott levél s füttyölt hozzá az eresz alatt a csatorna és aztán megint egészen mozdulatlan lett a világ, elült még a por is és mintha lassu, nagy, az egész kicsi udvart magába nyelő sóhajtás ereszkedett volna le a házon, fájni kezdett a kicsi asszonynak a csend.

— Hol ül olyan sokáig? Nézzen utána, — mondta a bejáró asszonynak, aki a konyhán csoszogott előre-hátra. — Nézzen utána . . .

Az asszony rá se hallgatott.

— Jaj lelkem, csak nem ártom bele magam.

— Mibe?

— Hát amit az ur csinál. Majd jön mindjárt. Csak kell neki beszélgetni egy kicsit, nem kaphatja föl az ételt, aztán hogy csak jőjön, mint egy paraszt. Vagy igen?

— Nem, nem, de most már nem is kell semmi. No, menjen utána . . .

Ezt mondta még néhányszor, míg ráhatározta magát az asszony, hogy nekimenjen az udvarnak. Lustán csoszogott végig a piszkos kövezeten s kopogott a tulsó ajtón. Aztán várt egy darabig s a kis formátlan asszony az ablak mögött, egyéb időmérő hijjában, számlálni kezdett hangosan: egy, kettő, három, négy — és lassan mormogott tovább mindig

komorabban . . . tizenkilencz, husz, huszonegy . . .
 aztán meg dühvel, hogy gyorsan, szakadozottan
 lihegett bele s kis, lapos mellét szinte dobálta az
 indulat, amig számlált, a fejébe tolult a vér s most
 már majd kiszakitotta az arcját a forróság . . .
 Végre nyilt az ajtó s az ura jött ki, de csak a
 küszöbig. Egy tányéron néhány fánkot hozott ma-
 gával, odaadta az asszonymak s újra becsukta az
 ajtót. Az asszony visszaindult keresztül az udvaron.
 Cseppet se sietett, aztán hallszott, hogy nyitja a
 konyhaajtót és csoszog befelé s a kicsi szegény
 némbert fölugrott a székről és iramodott feléje, bele-
 vágva magát szekrénybe, asztalba és rikácsolt be-
 lőle a düh:

— Vissza! Vissza! Nem kell, egye meg . . .
 Mit csinál ott annyit?

— Hát beszélget. Csak nem jöhet ki, mint egy
 suta, hogy meg se köszönje.

— Ne köszönje, nem kell — mondja meg neki.
 S a kis szegény teremtés leesett a földre s tehetet-
 lenül vergődni kezdett, mint valami beteg veréb . . .
 Lassankint csendesedett le, amikor vizet is adott neki
 az asszony s ekkor már csak panaszkodott pihegve,
 alig-alig hogy megérteni lehetett a gyöngye szavát:

— Ott ragad. Annak a nőnek kell a szép
 ember, ott tartotta. Mi lesz velem, Istenem, Istenem . . .

A vénasszony visszasegítette a székre, mel-
 léje állott és türelmetlenül szólott rá, ha kicsuklott
 melléből a sirás.

— Nem olyan világ szépe, lelkem, hogy ilyen lármát csináljon. Majd jön, mulat még egy kicsit . . .

Egyszerre aztán jött az ember. Zavarban volt egy kicsit s ezt azzal igyekezett elpalástolni, hogy hebehurgyán sietett. Fölvette a kabátját, fejébe csapta a kalapot s rá se nézett az asszonyra, míg bucsuzott.

— Hát szervusz, most már csak szaladjak . . .

— Jól mulattál?

— Likőrt adott, finom, édes pálinkát, meg beszélgettünk . . .

— Hazajössz korán?

— Persze, amint lehet.

Az asszony fakó kis madárarczára kaczer mosolygást erőltetett s ökvetlenül meg akarta még ölelni az embert.

— Már mindegy, egy perczig még maradhatsz.

— Nem, de hát mit akarsz?

— Csak hallgatózzál majd az ajtó előtt. Ne nyiss be mindjárt.

— Jó, jó.

Délután szemmel tartotta egymást a két asszony. Először csak úgy véletlenül találkozott össze a pillantásuk, aztán egymásba tapadtak s azzal végződött a fojtogató, gyilkos verekedés a szemek mérgeivel, hogy a szép, nagy asszony előrehuzta az ablakon a függönyt s csak az egyik szélén hagyott egy kis nyílást, hogy átnézhessen a szomszédra. Az pedig tompa fájással bámult át az udvaron és mert szégyelte a vénasszony előtt a beszédet, csak ma-

gában motyogott, keservesen nyögve, mintha főbeverték volna és kábult lenne:

— Végem van, végem van . . .

Mikor este hazajött az ura, csak nagyon szomoruan mosolygott reá és nézte, hogy mit csinál. Az ember az uj holmiját szedte elő a szekrényből, öltözködött és lopva pillantott az asszonyra, amikor azt hitte, hogy az nem veszi észre. De mindig azzal a szomorú mosolygással találkozott, ami zavarba hozta s végre is rákiabált a szegény kis nyavalyásra:

— De jó kedved van. Folyton vigyorogsz.

Az asszony a mellére ejtette a fejét s keservesen sóhajtott.

— Nem állok utadba.

— Mit, nem állasz utamba? Hogy mondd?

— Nem állok utadba.

A férfi bevágta maga után az ajtót s a konyhában kezdett el kiabálni:

— Utamba? Hát micsoda utamba? megyek, a hova akarok. . . .

A kapuig úgy ment, hogy kopogott a sarka a kövezeten s azután a kicsi asszony csak érezte, hogy valahol itt van a közelben, de nem hallotta. Egy kicsit még bámult a homályba s aztán egyszerre csak maga se tudta, hogy mi következik s lefordult a székről, mint egy lötyögős kis tarisznya. A fejét belevágta az asztal lábába s alig hogy érezte, csak éppen kábult volt s megveszekedett forgatagba szaladt össze a feje fölött a világ.

KÖMÜVESEK.

Borus, kesergős idő volt, hosszú, már tizen-négy nap óta tartó napfogyatkozás. Egy haragos, fekete felleg folyton elfakarta előlünk a napot, az eső hidegre csapolta le a levegőt, néha egy kis hó is hullott alá, vagy jég kopogtatta meg az ablakot és augusztus közepén fölvertük a télikabátot s befűtöttünk a kályhába egy kis tavalyi szénnel. Egy barátom, az ablakom alatt elszaladva, a prémes galérből fölkiáltott hozzám: No nesze természet, süsd meg! — Szóval fel volt fordulva minden. Én is éreztem a többivel, hogy be vagyunk csapva, ez se nem nyár, se nem ősz, valami habarék a négy évszaktól összetéve. Olyan fekete, hideg és vizes, hogy elmegy benne mindentől az ember kedve, csak bámul, vár valami változást és fázik.

Az utca tulsó oldalán építenek. Ezelőtt két hónappal egy szegény kis viskó szégyenkezett a nagy puszta telken, ma már két emeletnyire haladtak a nagy bérházzal. A télre készen kell hogy le-

gyen az egész négyemeletes épület, sietnek vele. Mindennap kétszer-háromszor látom erre hajtani a pallért. Kis kocsija van, elül magas, széles üléssel és egy mindig izzadt, nagy fekete ló van befogva. Egy-két percze megáll, s szalad tovább. Közben háromszor is megnézi az óráját, s lihegve kapaszkodik föl a bakra, hogy újra kezébe vegye a gyep-lőt. Az épülő új ház egy egész világot vett el előlem. Ugy éreztem magam, mintha falun laktam volna. A kis ház teteje fölött elnézhettem, míg csak ellátott a szemem, messze ki a vidékre, túl a gyakorlótéren, túl a vasuti vonalon, egész a ködös kék hegyekig. Jól visszahúzódva a szobába, nem láttam a többi emeletes házat, csak a nyílt, szabad világot. Innen kaptam a levegőt is, mindig üdét, frisset, egy-egy kis szelet, az eső után nedves, borzongató, de azért kellemes párát, s nagyon megérezte a lelkem az építkezést. Mintha a fejemlágýára hordták volna azt a sok téglát, amiből fölépitik ezt a négyemeletes, polgári kaszárnyát, úgy nyom a nagy lárma, s elkedvetlenit ez az elhizott, aranylánczos ur a kopott kocsijával s a lovával, amely olyan fekete, mintha valami temetkezési társulat szolgálatában állott volna eddig.

Nagy futásra, amelynek már a hangjából ki lehet érezni, hogy a futók menekülnek, jajveszékelés lármaájára az ablakhoz szaladtam. Eszeveszetten, nagyokat ugrálva lefelé rohant le egy ember az állványról. Ez volt az utolsó a falon, a többiek már

mind félkörben állottak az utcán s töprengő tartózkodással bámultak a falakra. Némelyiknek tisztán leolvastam az arczáról, hogy szeretne egy lépést előretenni, de nem mer. Az asszonyok tátott szájjal, nehezen lihegve huzódtak meg a férfiak háta mögött, s csak lassan indult meg a beszéd, pár szó, mintha féltek volna megzavarni a levegőt.

— Befelé hajlott, láttam — mondta egy öreges, meggörnyedt vállu asszony s ledobta válláról a nehéz téglahordó kast.

— Ropogott is — tóditotta a második s mindjárt akadt több is, aki hallotta ropogni a falat. Több hang összevegyült, már egyszerre beszéltek:

— Megfagyott a vérem

— Alig birt a lábam

Megkerülve a felket, előjöttek azok is, akik a hátsó falhoz hordták a meszet és téglát. Kérdezték, hogy mi baj s arra újra elkezdődött a szegény tudatlan emberek kevésszavu beszéde, hogy: ropogott is, meg hogy befelé hajlott a homlokkal, s az öreg asszony újra ismételte, hogy: megfagyott a vére, a másik pedig, hogy alig birta a lába. Az új asszonyok, leányok érkezésével nagyobb lett a lárma, az utca közönsége is megállott, perczről-perczre nőtt a csoport. A férfiak komoran bámulták maguk előtt a földet s durván visszalökték azt, aki előre akart tolakodni. Aggodalmasan nézték a falat s várták, hogy bedőljön.

Az asszonyoknak nem volt igazuk, a fal nem

befelé hajlott meg, hanem egyszerre, mint egy meghajlitott késpenge, a közepén ki az utcza felé kezdett domborodni. Tetejétől az aljáig s lassan, valami olyas hangot adva, mintha egymáshoz dörzsölnének két követ. A ház előtt tágulni kezdett a kör, pár asszony befogta a fülét, hogy ne hallja majd azt a robajt, amelylyel összedől a fal. Az utcza tulsó végén vágatva jött két rendőr, s bár semmi szükség nem volt reá, egy megijedt ember hívására sebes galoppban, nagy csillingeléssel érkezett meg egy mentőkocsi. A lovasrendőrök sippal hívtak még magukhoz néhány gyalogost a közeli utczákból s a hivatalos kordont is megvonták a ház előtt. Egy munkást elszalasztottak a pallér után s a reszkető, aggodalmas emberek nagy csendességében tovább várta a tömeg, hogy mi lesz.

Már mindenki türelmetlenkedett. Lesz valami, nem lesz? Éppen az ablak alatt két öreg ur beszélgetett arról a hallatlan könnyelműségről, amelylyel manapság építenek, s az egyik azt mondta, hogy meg kellene csapatni minden pallért, aki ilyen hitvány ember. A másik tovább ment, azt mondta, hogy a piaczon, a városháza előtt, kellene megcsapatni, ugy, ugy . . . Elhallgattak, mindenki figyelmes lett egy munkásra, aki az utczába befordulni látván a pallér kocsiját, szitkozódni kezdett. Visszafeleselt a rendőröknek s durván esküdözött, hogy ha az Isten mondaná, akkor se hallgatna. Ez a hangulat ragadós, nyugtalan lett egyszerre a többi is, s csak

akkor csendesültek el kissé, amikor látták, hogy egy rendőrtiszt is ül a kocsin. Mormogtak, mint a cseléd, aki nem mer hangosan veszekedni a gazdával.

A fal megállapodott a fele útján s hiába várták, nem akart beomlani. A pallér bosszankodva, minden szavát heves mozdulattal kísérve, magyarázott valamit a rendőrtisztnek, az pedig csak a vállait vonogatta. A fellegek mögött lassan lefelé csuszott az égbolton a nap. Néha a vékonyabb rétegeken átszűrődött egy-egy sugár és sárga pontokkal szórta tele a sáros utczáat. Valami bucsúféle volt ez. Esteledett, nem telik bele másfél óra és sötét lesz. Ez még türelmetlenebbé tett mindenkit.

A pallér hátról megkerülte a falat, s visszajött. A rendőrtiszthez ment s úgy, hogy más is hallja, hangosan mondta:

— Nem dől be.

A tiszt nem akart sokat beszélni, unatkozva kijelentette, hogy mindjárt megérkezik a városházáról a bizottság, az majd megmondja, hogy mit kell tenni. Jött is nemsokára három ur. Az egyik távol maradt a veszedelmes helytől, félszegen ódalgott be a munkások közé. A másik kettő és az építőmester egészen a fal mellé merészkedett. Sokat beszélgettek halkán egy téglarakás mellett s nem tudtak elnyomni bizonyos fontoskodó kifejezést az arcukon, mikor visszajöttek.

— Momentán nincs veszély — mondta az egyik, s mert hirtelen nagyon megtetszett neki ez

a különös hangzású szó: momentán, többször is ismételte. A másik ráhagyta, hogy úgy van. A rendőrtiszt kissé hitetlenül hallgatta őket s csendesen, alig észrevehetően mosolygott és kijelentette, hogy le kell dönteni a falat, semmiesetre sem engedi meg, hogy éjszakára is állva maradjon. Az urak megint visszamentek a falhoz, körülnézegették minden oldalról.

— Félórai munka két ügyes embernek — mondta az egyik.

A munkások lassan közeledni mertek. Az egyik uri ember a bizottságból közéjük ment s biztatni kezdte őket.

— Szép pénzt lehet szerezni. Két ügyes ember egy félóra alatt széthányhatja.

Néhányan a fal felé pillantottak s az egyik azután komolyan maga elé nézett, mintha ki akarna valamit számítani magában. Mások várták, hogy mit akar s mikor látták, hogy már majdnem elhatározta magát, kezdtek kedvet kapni a munkához. Még féltek egy kicsit, de az egyik, mintha ketté akarná vágni a dolgot, gyorsan a pallérhoz ment s beszélni kezdett vele. Ketten-hárman utána indultak, az egyik a fél uton visszatért. A pallér pénzt vett elő s megmutatta az embereknek. Azok összenéztek, az egyik sóhajtott s azt mondta: Isten nevében, a másik is rántott egyet a vállán, mint minden nagy elhatározás után tenni szokta s a két ember elindult a fal felé.

A visszatért munkás elkényszeredett mozdulat-

tal mutogatott feléjük s a körülötte állóknak tövéről a hegyére elmondta a dolgot.

— Neki mennek a falnak, Kőrösi ur huszhusz pengőt ígért nekik. Meg vannak bolondulva, úgy odalapítja őket a földhöz, mint a legyeket. A vak is látja, hogy be fog dőlni velük a fal, kevés a malter, sok a téglá, két ember nem semmi...

— De ha az urak azt mondják, hogy megbirja . . .

— Az urak? — Megvetőleg legyintett a kezével. — Mit tudnak ahoz az urak?

A rendőrök közül elő akart törni egy asszony, de nem bocsátották előre. Az egyik munkás felesége volt s csak most vette észre, hogy mire vállalkozott az ura. Sírya kiabált utána, mire látta, hogy az erőszakoskodás hiábavaló, a rendőrök nem engedik előre jönni.

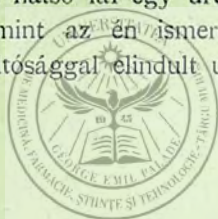
— Ferencz, Ferencz! Gyere vissza!

Az egyik kőműves megfordult utközben s a határozatlan mozdulata arra vallott, hogy szeretne visszatérni, már megbánta az alkut. De ez csak egy pillanatig tartott, elszégyenlette magát s erős léptekkel indult neki a falnak.

Az asszony tovább kiabált. Egy rendőr rá-mordult, hogy maradjon veszteg. Mikor az urát meglátta a fal tetején, egyszerre el is némult. A szeméből kibeszélt a kétségbeesés. Egyszerre valami belső ösztön arra készítette, hogy letérdeljen és imádkozzék. Nem létezett számára, körülötte senki, félig

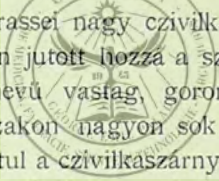
önkivületben kezdett el imádkozni. Semmi új sem jutott az eszébe, pár szót ismételt folyton a Miatyánk elejéről. Mellette a mentőkocsi elé fogott ló kaparta a földet és nyertett az istálló után.

A két ember pedig ontotta maga alatt a falat, tompa puffogással hullott a téglá a sárba. Óvatosan keresték a szilárd talajt, arczukról csurgott a verejték s háromszor is megrugdosták a helyet, a hova léptek. Lassan eltűnt egy emelet, szabadabban kezdtek lélegzeni az emberek. Nehány gyerek *éljent* kezdett kiabálni s a hátsó fal egy üres ajtónyílásán át látni lehetett, amint az én ismerős kék hegyeim mögül lassu méltósággal elindult utjára a hold.

K E T T Y.

I.

The seal of the University of Cluj is visible in the background of the text. It is a circular emblem with the text 'UNIVERSITATEA' at the top and 'CLUJ' in the center. The seal features a sunburst and a cross, with various Latin inscriptions around the perimeter.

A bürgerstrassei nagy czivilkaszárnya dobra-került s jó olcsón jutott hozzá a szép nagy házhoz valami Huber nevű vastag, goromba képű bajor. A müncheni házakon nagyon sok az adósság, annak esett áldozatul a czivilkaszárnya is. Nem valami tulságosan nagy épület ez, hanem a környezet kunyhói közül ugy kiemelkedik a négy emeletével, mint a milyen nagy egy hegy a hangyazsombék mellett — és szabályos, mint egy koczka, nincs rajta semmi felesleges. A falait már megszüritette a sok hó és eső s csupa szűk, munkásemberék számára épített lakosztály miatt lett kaszárnya a neve. Huber ur másnap beköltözködött a földszintre s minthogy meg akarta ismerni a lakóit, mindjárt ebéd után behivatta a házmesternét.

— No csak őszintén rukkoljon ki mindennel. Fizetnek a lakók?

— Hát igen, igen — hümmögött az asszony.

— Pontosan?

— Igen, igen . . . Látszott, hogy szeretne el is hallgatni valamit, ez az ember nem úgy néz ki, mint aki kegyelmet ismer a lakókkal szemben, de Huber ur nem elégedett meg a felelettel.

— Számlálja elő, kik fizetnek pontosan s kik rendetlenkednek . . . No, befagyott a szája?

A szegény jó asszony látta, hogy itt nincs mentség, pontosan beszámolt hát a lakókról.

— Az első emeleten a kárpitós megkésik néha egy-két nappal, hanem azért nagyon becsületes ember. Erre az emeletre aztán nincs panasz. A második egészen pontos, sokszor még előre ideadja a pénzt egynémelyik, nehogy elköltse. A harmadik emeleten lakik egy vámhivatalnok . . .

— Balra, jobbra?

— Jobbra, az egy kicsit kártyás, de ha szerencséje van, két-három hónapról egyszerre teszi le a gondját. Fenn az atelierben egy festő lakik, az bizony nagyon szegény ember. Beteges is, sokszor hetekig fekszik, nem tud dolgozni sem . . .

— Menjen fel s mondja meg neki, hogy holnap reggelre költözzék ki.

Az asszony megijedt.

— Én mondjam neki?

— Maga hát.

— Én nem, kérem.

— Miért, talán nagyon mérges ember.

— Nem, dehogy, de félek . . .

— Mitől?

— Nagyon szegény ember az és szerencsétlen is, meg beteg, csak nem maradhat lakás nélkül. Tél van most, uram, nem nyár. Sohase venném a lelkemre, ha nagy elbusulásában valami kárt tenne magában.

— Mondott valami ilyest?

— Mondott bizony, azt mondta, hogy ha már innen is kizavarják, agyonlövi magát. Várják meg, a meddig készen lesz valamivel, négy-öt képe is munka alatt van, majd csak sikerül szereznie valamit. A volt háziur rá is hagyta a dolgot, szívesen várt neki, mert látta, hogy máskülönben derék ember. Várjunk talán mi is még egy kicsit.

— Ezzel majd elvégzem én — mondta Huber ur és fölment az atelierbe.

Kopogására egy sápadt, szikár fiatal ember kiáltotta ki a *szabadot*, s bizonyosan azt hitte, hogy valami megrendelővel van dolga, mert öröm szaladt végig az arczán. Huber ur azonban gyorsan észreterítette s végzett is vele hamar.

— Ön lakik ebben a szobában?

— Én, szolgálatára lehetek valamiben?

— Huber vagyok, az új háztulajdonos. Hallottam, hogy uraságod rendetlenül fizeti a házbért. Ugy rendeztem be a dolgomat, hogy csupa jó lakóim legyenek, azért holnap délig fizesse ki egy hónapra a házbért, vagy hurczolkodják ki. Azt is

mondta a házmesterné, hogy főbe akarja magát lőni. Ebben az esetben legyen szives megkímélni a házamat a botránytól, elég nagy az angolkert. Ehez tartsa magát, kérem, mert én nem szeretem a teke-tóriát.

A szegény festő kapkodott ide-oda, valamit felelni akart, de mire szóhoz jutott volna, Huber ur már lenn járt a vámhivatalnoknál. Nem tudta, hogy mit tegyen? Sirni szeretett volna, de nem jött könny a szemébe, csak nagy keserűség töltötte el egyszerre s annál inkább dultak benne az indulatai, mert érezte a tehetetlenségét. Ha néhány aranya lett volna, hogy a szeme közé vágthatná annak az arczátlan gazdag embernek, megkönnyebbülne, de nincs és ki fogják kergetni az utcára. Hogy azután mi lesz, arra nem is gondolt, csak a csufos elmenetelre. Kikaczagják majd ezek az emberek a művészt, a kinek még annyi pénze sincs, hogy ki tudná fizetni ezt a lyukat. Homlokán megfeszültek az idegei, ugy eltelt gonddal az agya. Hiába gondolkozott, el se tudta képzelni, hogy honnan vehetne pénzt. Közel volt a megfulladáshoz, annyira ránehezedett mellére a fülledt levegő s a nagy gond. A töprengésben megfájult a feje, majdnem öntudatlanul botorkált ki az ajtón s le a lépcsőkön, ki az utcára.

Künn a szállingó hópelyhekkal küzdött egy kis márcziusi napfény, mintha kergetőznének a sugarak a hóval, csupa játék az egész levegő. Egy gyerek meglökte futtában, de ezt észre se vette,

csak ment előre, maga se tudta merre. Bejárt egy csomó utcát, a csipős hideg megkékítette arcza halványságát s vékony, kopott ruháin átjárt a szél. Betévedt egy műárushoz, a kinél már sokat alkalmatlankodott. A mint belépett az ajtón, már idegessé lett a nagytekintetű férfi s meg se hallgatta a hebegését.

— Nem lehet kérem, a mi üzletünk nem előlegekre van építve.

— A nélkül nem dolgozhatom . . .

— Szomorú, de nem tehetünk róla.

Sóhajtva ment haza, egyszerre eloszlott még az a kis önérzete is, a mit eddig olyan féltékenyen ápolt. Sehol se veszik semmibe, önmagának csak nem hazudhatik egyebet, a mikor látja a valóságot. Bolondság így élni, a leghalványabb kilátása sincsen a boldogulásra. Mit akar hát még? Ezen töprengett, mire hazaérkezett.

II.

Atelierjében egy szép, fiatal leánykát talált. A nagy ablakfal előtt állott s érdeklődve, kíváncsian lapozgatott egy vázlatkönyvben. A művész abból a sorsból szedi legszebb hangulatait, melyben él, csupa nyomor volt a könyvbe rajzolva. Rongyos nagy kendő, vén olasz modellek ellesve az akadémia előtti hidegben, éhes gyermekek, akikről czafatban lógott le a ruha, beesett, sápadt, sovány arcok, minden

lapon egy-egy vergődő élet. A lány komoly, odaadó figyelemmel mélyedt bele egy-egy vázlatba, rátapadt a tekintete a vonásokra s látszott az arcán, hogy nagyon meghatották a képek. Nagy, komoly szemeit fölvetette, a mikor fölnyilott az ajtó s nem ijedt meg a szokatlan helyzet miatt, hanem egyszerűen, természetesen köszöntötte a festőt.

— Jó napot, bocsásson meg, hogy itt vára-koztam önre, de nem akartam a lépcsőn utját állani.

— Ki ön, kisasszony?

— A háztulajdonos leánya vagyok, Ketty.

— Valami újat izent talán az apja?

— Nem, azt se tudja, hogy itt vagyok. Ma-gam akarom önt valamire kérni.

— Mi az?

— Fessen le engem.

A festő elkényszeredve nézett erre-arra, nem volt biz' itt semmi olyasmi, a mivel képet lehetne kezdeni. Egy csomó festék száradt a palettájára, azt már föl nem higitja semmiféle olaj, sehol egy darabka vászon, egy pillanatig azt gondolta, hogy talán gunyolódni akar vele a leány, de mikor az arcára nézett, nagy jóakaratot olvasott le róla. Azt felelte hát neki, a mi épen az ajkaira jött.

— Kisasszony, én nagyon szegény ember va-gyok, megrendelése engem nagy zavarból ment ki, csakhogy ha előlegesen is nem segít rajtam, hozzá se tudok kezdeni a képhez.

A leány egészen természetesen találta így a dolgot s egy ötven márkás bankjegyet tett az asztalra. Szépiteni se igyekezett a dolgot s olyan egyenes komolysággal beszélt, mintha legalább is tíz esztendővel idősebb lenne.

— Szívesen adok rá előleget s apámtól azt is tudom, hogy ön szegény. De az nem tesz semmit, még jobban szeretem így, tudom, hogy nagy gondot fordít majd az én csunya képekre. Holnap már ülhetek, ha úgy tetszik.

— Köszönöm, higgye el, hogy nagyon szorgalmas leszek.

A festő fölhívta a házmesternét, s leküldte a pénzt a házi urnak. Elégülten gondolt arra, hogy valamennyire elégtételt szerzett magának ezzel a néhány márkával. Másnap jó kedvvel kelt fel, befűttetett, valamennyire rendbehozta a fészkét s mikor a leány feljött, elkezdték a munkát.

III.

Mikor a piktör közbe-közbe letette a palettát, sokat beszélgettek. Mindenről össze-vissza, egyformán, rendszertelenül, szabadon gondolkoztak mind a ketten s néha alig jutott eszükbe, hogy újra munkához kezdjenek. A lány azt mondta:

— Az ülés fárasztó, a beszéd pedig élvezetes. Inkább beszéljünk.

— Hát a képpel mi lesz?

— Az is elkészül, csak valamivel lassabban. Nem baj az. Ugy is apámat akarom meglepni vele s neki mindegy, akár ma, akár egy hét múlva kapja meg.

— Nem sokat törődik a képekkel?

— Semmit.

Már voltak annyi bizalommal egymás iránt, hogy a festő megkérdezhetette:

— De a leányával igen?

— Velem se nagyon — mondta a lány s keserüen legyintett kezével a levegőbe. — Nem tartozom az üzlethez, ő pedig csak üzletember. Egész nap nincsen itthon, szaladgál a városban, mint valami commis, gorombáskodik itt is, ott is, nyer, vesz, de én senki vagyok neki. Tehetek amit akarok, élhetek úgy, a mint épen a legjobbnak látom, neki az mindegy. — Egy kicsit elmélázott, hátradőlt a széken és sóhajtvá beszélt tovább. — Egy kis szeretet nagyon boldoggá tenne, nem lenne olyan üres az életem, mint most. Érzem, hogy senki se áll hozzám közel. Kár is beszélni ilyesmiről, mert csak nagyon elkeseredem s azért nem változik semmi.

A festő szórakozottan állott a vászon elé s a háttért kezdte átfesteni valami sötétebb színnel. Inkább a földet nézte, mint a vásznat, nagyon elgondolkozott s neki is voltak észrevételei arra, a mit a lány mondott.

— Így van mindenütt, fogy a szívünk s nő

az eszünk. Komoly dolog ez, nagy átalakulást jelent, megsínyli minden. Nem az ön állapotára mondom, talán tulozza is kissé, amit mondott, hanem látom napról napra mindenütt. Kevés az emberekben a szeretet, sok az üzlet. A ki nem érti a kereskedést, az elbukik. Mi nem értjük.

Sokáig hallgattak aztán mind a ketten. A piktor szólalt meg előbb s nagy volt hangjában az erő

— Én megmaradok annak, a ki voltam. Végre is a mi igazságunkért is kell, hogy küzdjön valaki. Szeretni kell mindent. Ki kell tárnai a szivünket s nem elzárni. Ez a föld, úgy a milyen, soha se fog fölemelni, sok benne az, a mi bepiszkit, de az én eszményem szép, az nekem az anyag a művészetben, nem a mire nézni sem tudok. Szerelem, hála, becsület, jóság, természet — semmiben sem fogadni el azt, a mivé tették az emberek, hanem a mint mi nézzük. Hogy naivak vagyunk, az nem tesz semmit, én megvetem azt, aki ezt vádként hozza fel ellenem. Legyen más az okos, én csak szeretni akarok s nagyon szeretni, úgy, amint ma már csak kevesen tudnak.

A lány magába szivott minden hangot s tágra nyitott szemekkel várta, hogy még beszéljen a festő. Az pedig elgondolkozott s öntudatlanul babrált a képen. Az napra vége is lett a munkának, gépiesen fogtak kezét egymással. A leány még visszafordult az ajtóból, mintha mondani akart volna valamit, de azután mégis csak szó nélkül ment el.

Lenn nem találta otthon az apját s örült, hogy egyedül maradhatott egész este. Beült a maga kis szobájába, lámpát se gyújtott, a mikor már besötétedett, csak a sötétben gondolkozott a divány támlájára dőlve. Valahogy így gondolta ő ezt eddig is, csak formát nem tudott adni a gondolatnak. Igen, igen, mindenben az eszményt, meg kell a salaktól tisztítani az ideált, nemessé lenni a gondolkozásban, kiválni a tömegeből. Megtisztulni, megtisztulni!

Körülnézve a szobában, szinte fázott. Ha az apjára gondolt, érezte, hogy milyen messzire van tőle. Magasan fölötte áll s valami megvetésfélét érzett iránta. Most csak egy emberben látja az igazit, utána vágyott, hallgatni szeretne volna mindig, a mit mond, gyönyörködni benne s magában ismételtette minden szavat, mintha meg akarta volna tanulni az egészet. Percről-perczre érezte, hogy mennyire távolodik azoktól, a kikkel együtt él s ha eddig valamennyire vonzódott hozzájuk, most üresség maradt a vonzalom helyén a szívében s egy csomó mély fanatizmus, csupa olyan tanok, a melyek korlátot emelnek közte és a többi ember között. A többi ember pedig első sorban az apja volt, ezt ismerte a legjobban s mig magában fölépitette a maga hitvallását, megborzadt, hogy neki ilyen apja van. Behivta a cselédet.

— Ha apám hazajött, mondja meg, hogy már lefeküdtem és hogy beteg vagyok.

IV.

Másnap nem ment föl az atelierbe, félelmet érzett magában. Még folyton tartott lelkében a forradalom, elzárkózott mindenki elől s csak magában színezte ki a gondolatait, kislányos élénkséggel, de öntudatosan. Harmadnap már fölment, de a kép keveset haladt. Sokat beszéltek most már közelebb-ről, egymás mellé ülve. A férfi néha kipirult, a magáéban felejtette a leány kezét. A leány csak hallgatta, mint egy idegen országból jött szép szavu apostolt s tágra nyitott mély szemeiben látszott, hogy meg is érti s hogy a lázba hozza az a tűz, amelylyel a fiatal ember védi a maga igazságát.

Megértették egymást teljesen a maguk külön világában s zavarólag hatott rájuk még a hang is, a mi alulról egyszer-egyszer felhangzott. Egymás után vágyakoztak mindig, szomoruan váltak el, örömmel találkoztak újra s ha kezük az egymáséhoz ért, delej szaladt végig rajtuk. Mikor a fiatal ember észrevette, hogy szereti a leányt, megijedt. Egyszerre eltávolítani igyekezett magától. Bármily nehezére esett is, kevesebbet szólott hozzá s szorgalmasabban dolgozott a képen. A szegény leányt lehangolta ez a magaviselet, szomoruan ült a helyén s egész más kifejezést vett föl az arcza, mint a mi a képre volt rajzolva. A festő nem bánt semmit,

csak legyen már vége az egésznek, sietett, félt magától.

Ketty sokszor fejfájásról panaszkodott s előbb elment. Lassan haladt le a lépcsőkön s igazán úgy nézett ki, mintha beteg lett volna. A festő utána nézett s akkor sem tudta betenni az ajtót, mikor már eltűnt a szemei elől.

— Szegény gyermek . . .

— Már nem vagyunk mi egymáshoz olyan őszinték, mint eddig — mondta egyszer a leány s megteltek a szemei könnyel.

— Miért? De igen.

— Miért nem beszél nekem többé arról, a mint gondolkodik? Olyan szép volt . . .

— De nem igaz.

— Nem! Ön mondja ezt. Ön?

— Én, beláttam. Csak egy az igaz, az élet, úgy, a mint van. Ne hallgasson semmi egyébre, egyéb minden hazugság. Lássá, itt élünk, egyedül vagyunk milliók között, mit akarunk egyebet mint a milliók? Ha lázadók vagyunk, legázolnak minket, sokan vannak. — Kis szünetet tartott, keresett érveket ehhez az új okoskodáshoz, de nem tudott meggyőződés nélkül úgy beszélni, hogy a leány el is higgye, a mit mond. Kapkodott erre-arra, érezte, hogy gyönge s ez elkeserítette. Mit tudjon mondani ennek a leánynak, a ki úgy néz rá most is, mint a papra. — Az az igazság, hogy gyengék vagyunk, a mi fajtánk kihalt már, vagy átalakult. Én is azon

az uton vagyok, hogy más ember legyen belőlem. Megjőzanodtam, nem akarok áldozatul esni egy olyan vallásnak, a miben nem hisz senki.

— Én hiszek.

— Mi ketten, de aztán mutasson még valakit. — Senki sehhol . . . Mi lesz belőlünk. Ketty, menjen szépen haza, hagyjon engem el. Nincs igazam, szégyenlem magam, hogy telebeszéltem a fejét bolondsággal. Mit csinálunk mi ketten. — Hátra huzódott és intett, hogy csak menjen, menjen a leány. A szegény fiatal embert pedig lázassá tette a sok beszéd, egyszerre megrémült, mikor már a leány a küszöbre tette a lábát, utána rohant s megfogva a kezét, visszahuzta.

— Vagy maradjon, de aztán legyen készen mindenre. Szegények leszünk, kinevetnek, megvetnek.

Karjaiba fogta, a leány mosolyogva sirt a vállára hajolva. Nem szólottak semmit, csak ölelték egymást, mintha félték volna, hogy most mindjárt elröppen a másik.

B E C S Ü L E T .

Csinos, finom ur beszélgetett a közéletmezői osztály előadójával szép, szőnyeges hivatalszobában. Az előadó ur nemkülönben finom urnak látszott, különösen ilyen szép szobában, amibe, mintha csak mellékesen, amugy véletlenül tévedt volna be az íróasztal. Inkább asszonyos volt benne minden, puha, kicsi, selymes a dívány, a székek, süppedő finom állatbőrök a földön és parlum meg finom halványkék cigarettafüst a levegőben. Mintha valamelyik sarokban a nehéz, nagyvirágos szőnyeg alatt selyembe öltözött szép leány bujt volna el s annak a lehellete táplálta volna a szobát . . .

A vendégnek egyszerre eszébe jutott valami:

— Kellene nekem egy ember — mondta. —

Egy ember.

— Minek?

— Valami ember, akinek a zsebében megférne egy kis mellékes pénz. Valami ördög, afféle szegény nép, aki körmölget, ha munkát kap. Akad nálad ilyen bizonyára.

— Hogyne.

— De megbizható . . .

— Persze . . .

— Mert kényes kissé a dolog, tudod, olyan ember kell hozzá, aki nem fecseg. Valami leány pört akasztott a nyakamba egy gyermekért, ami hát: lett. Lett valahogy, megszületett. Az ügyvédem most arra az álláspontra helyezkedik, hogy ő akasztotta magát a nyakamba. Bizonyítani is tudjuk. Egész csomó levelem van tőle, amiben kunyorál, hogy csak még egyszer lásson, meg még egyszer. Ezekről kell másolatot venni. . . . Hát ha az embered arravaló, beszéljenk tán vele.

— Most mindjárt?

— Most, ha már itt vagyok.

— Majd a Kulecz megcsinálja.

Az előadó úr becsöngetett egy szolgát s még mindig az érdekes ügy járhatott a fejében, mert mosolyogva adta ki neki a parancsot.

— Küldje be a Kuleczet.

Vártak egy darabot és az ajtót nézték. Oda-künn valaki a lábát törölte a pokróczon, de még mindig nem jött be. Talán megnyálazta a kezét s végigkefélt vele a kabátját. Valami olyas nesz hallszott, aztán meg halk, tartózkodó kopogás és Kulecz benyitotta az ajtót.

Komikus kis szürke ember volt, hosszú fekete felöltőben, amit a szobában se vetett le magáról.

Nagy csizmáin megfeszült a nadrág, s mintha a nagy, kitaposott lábbelibe ólom lett volna öntve, úgy látszott, hogy nélkülök, csak a maga erején mindjárt földőlné a kis vézna, öreg test. Aztán nagyon bő, hosszú formátlan mellénye is volt még és módfölött nagy zsebei a kabáton. Most semmi se volt bennük és mégis úgy lógtak kétfelől, mintha teljesen hozzáformálódtak volna már a sok burgonyához, zöldséghez, amiből egy-egy nagy kosárra valót czipelt haza bennük a kicsi vén ember. Csetlett-botlott az öreg, a megriasztott állat féltő pillantásával nézett ki pillái alól az urakra és pislogva, gyámoltalanul várta, hogy mi következik.

Az urak mulattak rajta, de csak magukban s hagyták várni. A főnök ur egy kis tréfát is megengedett magának.

— Fegyelmi, öreg, fegyelmi... — mondta neki.

Az öreg elsápadt s félszegen kapkodott, mintha megingott volna alatta a csizmatalapzat.

— Nekem?

— Persze. No ne ijedjen meg. Nem igaz. Csak úgy mondtam.

Az öreg azért még nyögött egyet. A főnök megsajnálta és sietett elmondani a jó hirt.

— Egy kis munkát kap öreg otthonra. Itt a nagyságos ur valami megbízható embert keres, aki lemásoljon egyetmást, hát én magát ajánlottam. Kényelmesen csinos kis pénzt szerezhet, csak pontosság, tudja, pontosság, az a fő . . .

Az öreg föllélegzett s boldog mosolygás telepedett aszott, ránczos arczára.

— Ez már jobb — motyogta. — Sokkal jobb. Mikorra tetszik?

— Hát elvállalja?

— A nagyságos ur meg lesz elégedve. Biztositom.

A nagyságos urat mulattatta az a nagy készség, amivel ez a vén ember kapálózott a huszhuszonöt forint után, amit majd fizet neki s lassan, kimérten kezdett el tárgyalni, hogy tovább görnyedjen előtte a vén legény.

— Fontos dologról van szó, öregem. Nem szabad megmutatni senkinek. Titok, érti? Hol fog majd dolgozni? Otthon? Néhány napig eltart a munka.

— Otthon. Úgy szoktam, hogy a leányom diktál, én meg írok, mint a víz, olyan gyorsan. Meg lesz elégedve a nagyságos ur.

— Leánya is van?

— Van.

— Szép-e?

Az öreg hallgatott, de a főnöke megfelelt helyette.

— Persze. Ugy nézz erre a vén kujonra, hogy gyönyörű lánya van. Általában szépség dolgában nem lehet panasza a familiájára. A felesége ma is szemrevaló asszony, olyan kövérkés . . . Hazajött már?

Az öreg komoran nézett maga elé és a vendéghez szólt:

— Mikor jöhetek el az irásért?

Egy kis csend lett, de aztán megint szaporán beszélt az előadó ur.

— Otthagyta az öreget. Fiatalt keresett magának. Vagy igazában az öreg kidobta . . .

— Igazán?

— Persze. Hét gyereket hagyott otthon. Jó vérü fehérnép . . .

Az öreg ember remegett a nagy csizmákban és amyira fölizgatta a beszéd, hogy kettétörött a szájában minden szó, míg kijutott a világra.

— Mikor mehetek az irásért nagyságos ur? Hét gyerek, igaz, hét . . . Mikor mehetek?

A vendég ur gyorsan felelt:

— Majd én viszem el magához. Este csak várjon rám. Nem szabad erről az írásról tudni senkinek, hiszen mondtam már.

Este, kissé későn is már, kis levélcsoomaggal ment el az öreghez. Nagyon szegény kis kétszobás lakásban lakott a vén irnok. Az udvarról kellett benyitni hozzá s az első szoba már akkor sötét volt. Az ágyakban, meg a földön, szalmazsákokon sorjában aludt a sok gyerek. Izzadtság és forró meleg párolgott föl a párnákról s valamelyik a nagyobbak közül horkolt is, ütemesen, hosszan elnyujtva, mintha lassan végig huzgált volna valaki mindig egy mély.

hangot a csellón. A másik szobában várt az öreg meg a lány.

Mikor a finom ur jött, fölállottak mind a ketten s nagyot és alázatosat bókolt az öreg. A leány inkább csak éppen hogy köszönt s úgy nézett végig a vendégen, mintha idegenkednék tőle kissé. A nélkül, hogy ismerné, csak éppen mert olyan a kedve, hogy ne lássa szívesen. A vendég is hamar végzett vele. Gyorsan, a nélkül, hogy jóformán rápillantott volna, meghajolt előtte egy kicsit s azután az öreggel tárgyalt. Hosszan magyarázta neki a leveleket. Passzusokat mutatott, amiket ki kell majd hagyni a másolatban, megkérdezte, hogy van-e pénze penára, papirosra s tíz forintot tett az asztalra, hogy azzal szerezze be a holmit, amire szüksége van. Lopva nézett néha a lányra, aki megbántottan, néma dühvel pillantott vissza rá, amikor látta, hogy ő úgy áll ebben a szobában, mintha nem is léteznék. Észre se veszi ez az ur. Nem a szegény uri kisasszony forrott benne, hanem a lány, az örök lány, a minden lány, akit szabad szóval akár összetörni, de nem szabad észre se venni. És szép volt, máskor talán nem is annyira, mint most. Magas, szálas, merész nézésű s azért mély szemű, kopott, de majdnem kihívó büszkeség volt benne, ami néha kivirul a rongyból, ha arravaló a rongy szép asszonyforma leány, aki urnak termett. És ez az ember úgy ment el, hogy megint csak alig pillantott reá, csak éppen hogy mondott valamit, mint ahogy odamormog az

ember akárkinék az utcán. Csoda, hogy nem hozta magával az ostort is, amivel rókát hajszol, a mikor arravaló kompániája van. A leány nagy fekete szeme úgy villant utána, mintha a szikrájával leütni akarná s mikor visszament az apjához, csak ennyit mondott, kibámulva a sötét, szegényes kék vászon holmival elfüggönyözött ablakon át az udvarra:

— Utálatos. Csupa gőg egy ilyen ur.

Mindjárt munkához láttak. Az öreg szép sima papirost terített ki maga elé az asztalra és a körmen próbálgatta a pennát. A mikor rendbejött, a leány előszedegette a leveleket s lassan, hogy az irással mindig utólerje az apja, olvasni kezdett a szagos papirosokról. Míg az öreg irt, előreszaladt a levelekben. Rohanvást ment végig a szegény otthagzott leány nagy szerelmén, ami epekedett, sirt, fenyegetőzött és követelt s az öregnek néha rá kellett szólni:

— No, hogy megy tovább?

Másnap újra jött a finom ur és harmadnap is. Akkorra már vége volt a munkának, de ujat hozott. Most már egy csomó versre volt szüksége írásban, nagy, hosszú versekre, amiket mind be akart tanulni. Vagy talán nem is igaz, hogy ez volt a szándéka, mert a verseket furán válogatta ki. Számokat irt egy papirosra: négy, nyolcz, kilencz, tizenegy . . .

— Ezeket írja ki öregem — mondta — aztán

ha készen van, csak szóljon. Aztán majd kijegyzem a többit.

S a sötét szobából, a gyermekálom nagy békességéből, néha behallszott egy-egy fojtott hang, amint a férfi rekedtesen beszélt a leánynak. Egy-egy szék is megmozdult s nagy csend következett a lármára. Aztán halk, lehelletszerű beszéd, csak éppen, hogy sejteni lehetett, hogy valaki szólott valamicskét megmozdult a levegő, a lusta — s az, is hallszott, hogy a szép, nagy leányban pihegve zakatol az indulat s becézi a fiut:

— Te rossz, otthagytad. Mindenkit megbolondítasz. Te kisasszony fia, te szép . . .

S egy délelőtt, vasárnap, amikor kibeszélte magát az ember, komoran, egészen összetörve mondani kezdte a leánynak az öreg, ami összegyűlt benne, míg a sok verset összeírta a könyvből.

— Nem tudok beleszólani a dologba. Csináld, ahogy tudod. Szemrehányást se teszek neked, ha valami olyat cselekszel, amiért szigorú bírója voltam a feleségemnek. Nem törődöm az éjszakáddal, de amíg ennyi szegény gyermek van reánk szorulva, add nekem a nappalod. Ha reám hagyod őket, elpusztulnak, pedig hát kötelességünk az, hogy neveljük őket, amíg lehet. Már nem vagyok követelő. Szegény, összetört ember vagyok, csinálj ami neked tetszik. De a gyerekekből embert kell csinálni valahogy. Ez a becsület.

A Z É G É R.

I.

A Repcze-utcza künn van majdnem a város végén s csupa szegény ember lakik benne. Kicsi az egész, alig néhány ház, meg egypár üres telek, telve burjással, szeméttel, korhadt, félig bedőlt kerítésekkel a gyalogjáró mellett. Kiizzadt, kormos lakatosok, kovácsok, nyakig meszes kőművesek mennek végig rajta esténként hazafelé, az asszonyok künn várják őket a kapu előtt, mezitlábos, gatyás gyerekek játszanak a porban s megbámulják a tisztességesen öltözött embert, mint a csodát. Szomszéd minden család. Átjárnak egymáshoz, a fiatalok összeülve sétálnak vacsora után le és föl az utcán, a férfiak is együtt színek még el egy pipa dohányt s az asszonyok tereferéjét végighordja a szél az utcán egyik sarokháztól a másikig, míg az utolsó lámpással együtt csendes zsongással kialszik az élet. Még itt-ott elszomorkodik egy-egy legény a sipogó harmónika mellett, de azután legyőzi az álom s a

munkás emberek nehéz szuszogásával alszik el az egész utca.

Valósággal felfordult a csendes utca egész rendje, amikor híre ment, hogy egy igazi tekintetes asszony jön ide lakni. Egy hivatalnok ur özvegye fogadta ki az új fertályra az egész Farkas-féle házat. Ez a ház eddig is bérebe volt adva, de néha két-három családnak is, mert négy szoba volt benne. Előbb csak homályos hírek keringtek az új lakóról. Némelyek azt mondták, hogy nem is igaz az egészről semmi. Ezt maga Farkas ur cáfolta meg, mikor felmutatta a szerződést. A sok kíváncsi ember belebámult a papirosba, de nem igen lettek okosabbak azután se, mindössze az úri asszonyság nevét tudták meg belőle: Szoboszlay Páfné. Némelyik ismert névről Szoboszlayakat. Az egyik valami irnok volt a megyénél és vagy tíz esztendő előtt halt meg, hanem azt talán mégis Károlynak hívták. A másik Pál volt, de szörnyen nagy ur, valami bíró vagy mi, — bizonyosan idegenek lesznek. A Repcze-utczában az uraság felől még mindig nagyon homályos fogalmuk van az embereknek — szóval, majd elválnak, csak türelem.

Egy napon beköltöztek az új lakók, Szoboszlayné és a leánya, Berta. Két kocsin elfért minden holmijuk. Az asszony kissé megkopott fekete ternóruhát viselt, a lány pedig sima szürke köntöst. Hamarosan berendezkedtek s harmadnapra már megjelent a szobaur is. Magukkal hozták a korábbi szál-

lásról, úgy mondták, hogy nagyon jó, ha két gyöngé asszony mellett mindig van egy férfi. Ő is szívesen jött.

A kis utcának pedig semmi szenzációja sem maradt a beköltözés nagy napja után. A Farkas-féle házban csendes, falusias életet éltek, az új lakók kedvéért sohase fordult be az utcába valami úri hintó, amit meg lehetett volna bámulni, ők se sokat árkáltak. Szóval olyan maradt az utca, mint amilyen volt. A szobaurtól vártak még valamit, de itt is cserbehagyta a remény az utcát. Gergely urat alig látták napjában kétszer. Reggel korán a kőművesekkel egyszerre szaladt be az egyetemre, délre vissza se jött, este azután éppen olyan szaladva, gyorsan jött haza, mint ahogy reggel elment. Az feltűnt, hogy szép nő. Az asszonyok beszéltek róla néha s a lányok kilesekedtek utána az ablakon. Csak ne lett volna olyan nagyon ügyetlen. Nagyokat lépett, lóbázta a karját a levegőben s kevés gondot fordított magára. Sokat tanult; a kis hátsó szobában, amelyben lakott, néha reggelig is égett a lámpa. Szoboszlayné és Berta aggódtak is miatta, de birta, vasból volt az akarata és a teste. Kenyeret akart minél hamarabb, mert szörnyen sokat nélkülözött már.

Szoboszlayékhoz még diák korában költözött, a leányt tanította s ezért adták a szállást és a kosztot. Mikor az idők változtak, Szoboszlay meghalt és a lány is kinőtt már a keze alól, ottmaradt továbbra

is. A néhány év alatt belső, családi viszony fejlődött ki köztük. Az asszony sokszor mondta neki: kedves fiam s beavatta a benső ügyeibe. A szegény diáknak jól esett ez a szivesség s tetszett neki az a szerep, hogy ő a férfi a háznál. Pontosan fizetett igyekezett kevésbé alkalmatlan lenni, tovább azonban nem merészkedett, és nem is vágyott. Jó pajtása volt a lánynak. Néha, ha egy-egy félóra szabadságot adott magának s ott hagyta a könyveit, kaczagva, jókedvűen pajtáskodtak el egymással. A fiu azonban még mindig nem tudta egészen elhinni, hogy a leány már nagy s nem gyermek többé; máskor félenk, kisse bizalmatlan természete bizonyos sajátságos eréllyel párosult, mikor komolyan beszélt vele és ez imponált a lánynak. Felnézett néha rá és elkomolyodott. Ha azonban a fiut nagyon elfoglalták a könyvek, napokig se beszéltek egyebet, csak éppen hogy köszöntötték egymást.

Egyszer a leány a maga kedves, kisleányos modorában utját is állotta, amint ebéd után gyorsan szobájába akart menni, hogy tovább tanuljon.

— Tudja, Gergely ur, hogy maga nagyon goromba? — kérdezte és kihívólag, valósággal vakmerően nézett fel a nagy emberre.

Gergely mosolygott, ki akart volna békülni, de a lány intett, hogy az nem megy olyan könnyen.

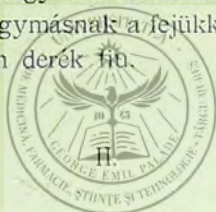
— Miért nem szólt hozzám már három nap óta?

— Tanulok.

— Kilyukad a feje. Nem fél?

— Még a vizsgáig kibirja, azután már ugy sincs szükség reá, lesz diploma.

Nem békültek ki. Mosolyogva váltak el, de Gergely hiába nyujtotta a kezét, a lány nem fogadta el. Mérgesen nézett utána, de ez a tekintet olyan rosszul sikerült, hogy egyszerre nevétek el magukat reá mind a hárman. Még sokáig hallani lehetett, amint a könyvből mormogva tanult odabenn a nagy diák. A lány és az anyja egymásra néztek, látszott a tekintetükön, hogy mindaketten Gergelyre gondolnak. Intettek egymásnak a fejükkal, mintha mondták volna: milyen derék fiu.

Lehetett talán már éjfél is, amikor egyszerre éles sikoltást hallottak a Farkas-féle házból. A leány reszketve állott az ebédlőben s a két kis öklével verte a hátsó szoba ajtaját.

— Gergely ur, Gergely ur, az Istenre kérem, hamar, félek . . .

A nagy diák egyszerre talpon volt s rohant az ajtó felé. Talán föl is nyitja, ha akkor meg újra könyörögni nem kezd a leány:

— Ne jőjjön, ne jőjjön . . .

— Mit tegyek hát, mi baj van?

— Ne jőjjön ki! Nem vagyok felöltözve, czipő

sincs a lábamon. Nyissa ki az ajtót, hogy világosság legyen, de ne jöjjön ki. — Hallani lehetett, hogy mint részket szegény. — Gergely kinyitotta az ajtót s visszament a szobába. A leány csendesedni kezdett, már nem félt olyan nagyon. Nyitva hagyva minden ajtót, elbátorkodott a szobájáig, futva hozta vissza egyenkint a ruháit az ebédlőbe és úgy öltözködött. A diák pedig már nagyon türelmetlen volt, nagy botot forgatott a kezében s minden perczben kiszólt a másik szobából:

— Készen van?

— Még nem, csak egy kicsit még, mindjárt...

— Hát mi baj van, beszéljen már.

— Valaki van a szobában, mozgott...

— Ember?

— Nem tudom, mindjárt kiszaladtam. Kölsük föl a mamát is.

— Hagyja, majd megnézem, készen van?

— Jöhet már.

Gergely kijött, megfogta a leány reszkető kezét, együtt mentek el addig a szobáig, ahol az aludni szokott. A kis fehér szobában semmi különös jel nem mutatott arra, mintha betörők lettek volna benne. A leány csak az ajtóig mert menni, s ott is minden pillanatban készen volt arra, hogy visszafusson. Gergely összekeresgélt minden zugot, felnyitogatta a szekrényeket is és kijelentette, hogy itt semmi sincs.

— Pedig mozgott, hallottam, erősítette a leány

s megrázkódott, mikor eszébe jutott a hang, amelyet hallott.

Gergely csak nézte, s mikor látta, hogy még mindig nagyon fél, fejére tette a kezét. A leány megnyugodott s nedves, siró szemeivel bizalommal nézett fel reá.

— Meghaltam volna, ha nem lett volna itt, — mondta hálás, megindult hangon, de ebben a pillanatban megint valami nesz hallatszott. Erre mindkét kezével egyszerre ragadta meg a férfi karját, s csak a fejével mutatott be a szobába, hogy: ugy-e mondtam, van itt valami. Szótlanul, lélegzetüket is visszafojtva várták, hogy mi lesz.

Egyszerre aztán elő is jött valami.

A kemencze mellől, erre-arra nézegetve, óvatosan mászott elő egy egér. Gergely erősen szoritotta a leány karját s intett, hogy hallgasson. A szürke kis állat pedig mind bátrabb lett, kijött már a szoba közepéig, szaglászott a földön, mintha valami kis ennivaló után keresgélne s kezdte otthon érezni magát.

— Milyen csinos — sugta Gergely a leánynak.

— Borzasztó — felelte a leány, de nem tudott elég halkán beszélni, mert az egér is meghallotta s gyorsan visszaszaladt a kemencze mögé.

— Lássá, elkergette . . .

Gergely most már szépen jó éjszakát kívánt s vissza akart menni a szobájába. A leány azonban csak nem bocsátotta el a karját s rémülten kérdezte:

— Itt akar hagyni?

— De hát mit csináljak, látja, hogy nincs már baj.

— És az egér?

— Már visszament, szegény.

— Visszajön.

— Istenem, hát baj az? Egy kis egér . . .

— Nagyon utálatos! Maradjon még . . .

— Ha akarja, szívesen, de egy kicsit furcsa . . .

— Nem, nem, ne féljen, — összetette a kezeit és úgy kérte. — Meghalnék félelmemben, ha itt kellene hogy maradjak egyedül. Felszaladna a párnára is, fel . . . Beszéljünk.

Gergely letette a lámpát az asztalra s leültek egymással szemben. A férfi lassan emelte föl tekintetét a leányra s azután olyan hosszasan nézte, hogy az lesütötte a szemeit. Nagyon kedves volt ez a kis borzas fej, a tiszta homlokkal és az őszinte nézésü, nagy fekete szemekkel. Gergely nem tudta levenni róla a szemeit s egyszerre elfelejtett mindent, amit ma tanult. A helyzet is nagyon különös volt számára. Ebben a lányszobában csak egyszer volt még, mikor a nagy, nehéz ruhaszekrényt egyik sarokból a másikba tolta s most éjjel egyedül van benne a leánynyal. Gondolatban meleg szeretettel vette körül a reszkető gyermeket s a szoba illata elkábitotta. Érezte, hogy szédül és lehunyta a szemeit. Hallgatnak mindketten, nem tudtak beszélni. A férfit egyszerre fogta el a varázs, ami megdöbbenetete érezte

hogy szerelmes. Félt már egyedül maradni a leánnyal szemmi szeretett volna.

— Félt még? — kérdezte. Komoly, nyugodt akart lenni, de már ez a két semmit sem jelentő szó is lágyan, szerelmesen hangzott.

— Nagyon félek — felelte elkényszeredve a leány, s megijedt attól a gondolattól, hogy egyedül marad. — Maradjon, majd beszélgetünk, hozza el a könyvét, tanuljon itt, csináljon valamit, majd én is dolgozom.

Gergely is úgy találta, hogy az lesz a legjobb, ha közöttük lesz a vaskos könyv. Tanulni kezdett, a leány kézi munkát vett elő és dolgozott. Néha szólottak egy-egy szót, de lopva sűrűn pillantottak egymásra. A hajnal is így találta őket, s mikor az első napsugár besütött az ablakon, egymáshoz ölelte a könyvre és hímzőramára hajolt két fejet.

III.

A szürke kis vendég pedig állandóan megjelent. Ugy látszik, hogy több rendbeli kijárással rendelkező földalatti palotája, mert ha az egyik lyukat betömték, más oldalról sétált elő. Ha személyesen nem jelentkezett, akkor a falban rágcsált, s ez már magában is rettenetes. Szoboszlayné kétségbe volt esve, de segíteni nem tudott a bajon, csak jajgatott. Valamelyik szomszédától kaptak egy öreg

macskát, de az egér mindig gyorsabb volt, mint a macska. A fiatalok pedig észre se vették, hogy mennyire vágyakoznak már egymásután. Ha a férfi késett, a leány sokszor szaladt az ablakhoz, megnézni, hogy jön-e már, s olyan titokzatosan mosolyogtak néha össze, mintha mondaní akarnának egymásnak valamit. A leány beállott jogásznak, hallgatta, nézte, amint tanult Gergely. Néha órákig ültek egymással szemben, anélkül, hogy hangosan beszéltek volna, de a szemük sokszor összetalálkozott. Máskor meg elmondtak egymásnak mindent, ami csak eszükbe jutott, ilyenkor a férfi megfogta a leány kezét s el se eresztette, míg csak bucsúzni nem kezdtek egymástól. Ez tartott a leghosszabban, pedig csak pár lépésre váltak el egymástól.

— Megbukom a vizsgán, nem tudok tanulni — mondta egyszer a férfi.

— Tud már eleget, — mondta a leány s büszkén nézett rajta végig.

Sokáig tartott, míg annyira mentek, hogy a férfi beszélt is arról, amiről eddig csak gondolkozni mertek.

— De én nem tudok majd maga nélkül élni — tört ki egyszer belőle s megragadta a leány kezét.

A leány csak nézett és mosolygott a nagyon szerelmes szüzek tiszta, boldog mosolygásával s folydogálni kezdtek szeméből a könnyek.

A LEGSZEGÉNYEBB VÉRTANU.

Eszembe jut egy öreg bolond kocsis története, úgy a mint azt nekem az én müncheni barátom, Sipniewski Franek elbeszélte. A vén szolga addig mesterkedett, míg feljutott oda, ahol az igazi lengyel hazafi megtalálja végre az őt megillető tisztességet, felhúzták az akasztófára. Mert a lengyelnek olyan szent az akasztófa, mint nekünk a kereszt. A legkomolyabban beszélnek arról, hogy majd egyszer, tudja a jó Isten hogy mikor, ha majd szabadok lesznek, Varsó piacznán akasztófát állítanak fel az elnyomatás emlékére s egy márvány falba belevésik mindazok neveit, a kiket bitón fojtott meg a fehér czár nevében a muszka igazság. Ha majd fölépitik azt a falat, a te neved se fog hiányozni róla, öreg Demeter.

Az öreg Sipniewski nagyon kompromittálva volt a hatvanharmadiki fölkelésben. Egyik éltető lelke volt az egész mozgalomnak. Nem volt politikus, csak hős. Elszánt és naiv, mint a felkelők nagy

része. Megesküdött akár a szűz Máriára, hogy győzni fognak, de egyéb alapja nem volt a hitének, mint a nagy bátorsága, vagy az, hogy most már bizonyosan velük lesz az Isten. Elég sokáig volt ellenük.

Mikor már rendben volt minden, olyan titokban, hogy csak a vak nem látta, gyülekezni kezdett a tábor. Az öreg Sipniewski befogatott egy könnyű kocsiba, Demeter, a vén kocsis felült a bakra, ur, kocsis nagyon elbucsuzott hazulról, sirva kísérte ki őket a kapuig a háznép s a kis kocsi mögött gyorsan felporzott az út, hogy aztán beálljon az az ijesztő csend, a minek okvetlenül el kell következni, ha olyan valaki hagy el bennünket, a kit nagyon szeretünk s egyszerre eltűnik szemünk elől még a por is, a mit a kocsija fölvert. Az országút pora még ismerős, de a mi azután következik, ismeretlen, idegen világ.

A naiv katonában mégis volt annyi politika, hogy a meglepetés ellen biztosítani akarta magát. Hogy aztán gyerekes idea született meg becsületes agyában, az megint rávall a hősre, aki sehogy sem tud komédiázni.

Azt hitte, hogy valami nagyon furfangos cselet eszelt ki, megállította a kocsit s tanácsot tartott Demeterrel.

— Te öreg — mondta neki — ha kozákokkal találkozunk, rá se hederits, hajts tovább. Ha megállítanak s kérdezik, hogy hova megyünk, azt

feleljük, hogy Varsóba. Hogy honnan? Hát Kocinski urtól.

— Igen, Kocinski urtól.

Mindenki tudta, hogy Kocinski az oroszok részére dolgozott. A ki tőle jön, az csak nem lehet gyanus. Ur is, kocsis is jót mosolygott ezen a tréfán. Demeter még hátra is nézett, megbámulta az urát, hogy milyen okos ember. Összekacsintottak, két ilyen vén róka mindenkit lefőz. Majd megnyulik a kozákok orra, ők meg vigan hajtanak tovább.

De nem így esett.

A legközelebbi dülönél három kozák nyargal a kocsihoz. Az altiszt elkérte az irásaikat s faggatni kezdte őket.

— Hova mennek?

— Varsóba.

— Mit akarnak ott?

— Lovat venni.

— Nincs most vásár.

— Lesz a jövő héten.

— Honnan jönnek?

Sipniewski erősen a kozák szeme közé nézett s kivágta a feleletet.

— Kocinskitól.

A kozák megkérdezte Demetert is.

— Honnan jösztek?

— Kocinski urtól.

— Otthon volt az ur?

— Otthon.

— Hát az asszony?

— Az is.

Erre szó nélkül közrefogták a kocsit s a szegény Demeternek arra kellett hajtani, a merre ők parancsolták. Visszavitték őket az első katonai állomásra, átadták a tisztnek. Demeter behuzta vállai közé a fejét s nem szólott többé egy szót sem. A tiszt más kíséretet adott melléjük s tovább kísérte őket. Negyednapra már a hadbírótság előtt állottak. A nemes ur egyenesen, mint a ki helyt áll mindenért, Demeter pedig a lengyel paraszt csökönyös makaességával, inkább csak rásandított az aranyos, czifra urakra. Ahogy lesz, úgy lesz, de tőle ugyan nem hallanak egyebet, mint a mit a gazdája parancsolt.

Demetert kiküldték s a bírótság elnöke vállatóra fogta Sipniewskit.

— Hol voltak?

— Kocinskinál.

— Nem igaz, Kocinski három hét óta Varsóban van; most újra kérdem, hogy hol voltak?

A szegény sarokba szorított ember komoran maga elé bámult s nem felelt. Nem azon gondolkozott, hogy mit mondjon, de az suhant át egyszerre az agyán, hogy veszve van s ez elkésérette. Még ki sem lőhette a pisztolyát s már is véget ért számára minden. Mig szótlanul ott állott, könny is gyült a szemébe s motyogni kezdett: szegények, szegények. A családjára gondolt, tudja a jó isten, hogy mikor

látja őket még egyszer. Talán soha. A tiszt érdeklődve nézett reá s gyöngédebben szólott hozzá:

— Olvassa itt maga, az ön neve is benne van a jegyzékben. A felkelőkhez ment, igaz? Ne tegye még súlyosabbá a helyzetét.

Sipniewskinek eszébe se jutott, hogy tagadjon, elpirult, hebegett volna, ha megkisérti. Ugy érezte magát, mintha fojtogatnák, leesett egy székre s reszketett a hangja, a mint egy-egy szót kinyögött.

— Igaz.

Behívták Demetert. Az öreg úgy kullogott be az ajtón, mint ahogy egy ilyen furfangos emberhez illik s talán mert félt, hogy varatlanul végighuz valaki a hátán, még mindig vállai közé szedte be a fejét s csak úgy a gallerjából nézett a világba, mintha nem akarna könnyebb jönni. Mikor egy pillanatig azt hitte, hogy senki se néz reá, odasandított a gazdájának: mi már értjük a dolgunkat, ugye uram?

— Hol voltatok? — kérdezte a tiszt.

— Kocinski úrnál.

A tiszt Sipniewskihez fordult s intett neki hogy beszéljen a kocsisával. A szomorú ember könnyes szemmel s fájdalmasan mosolyogva czáfolta meg a szegény Demetert.

— Nem ott voltunk, fiam. Hazulról jöttünk, mond meg az igazat.

Demeter előbb meghökkent, de azután visszamosolygott a gazdájára. — Átlátok én a szitán

mondta a szemeivel, mert hangosan nem szólhattott. — Neked ezt mondanod kell uram, de én nem vagyok olyan bolond, hogy utánad beszéljek. — A tiszthez fordult s bizonykodott az igazsága mellett.

— Kocinski urtól jöttünk bizony, Kocinski urtól.

A gazdája egy lépést tett feléje s beszélni akart vele, de a tiszt nem engedte meg. E helyett ő igyekezett kiszedni Demeterből az igazat.

— Van-e feleséged? — kérdezte tőle.

— Van.

— Gyermek is?

— Hát hála az Istennek, mind fiu.

— Egyet se látsz többé közülük, ha hazudsz.

Demeter meg volt sértve. Végignézett a tisztten, azután a mellére tette mindkét kezét, mintha kérdezné, hogy csakugyan róla beszélnek-e? A tiszt türelmetlenkedni kezdett, még egyszer rászólt a szegény, ostoba kocsisra.

— Hol voltatok?

— Kocinski urnál.

A kozákok kilökdösték szegény Demetert az ajtón s lezárták egy sötét pinczébe. Az uri rab fenn, a hivatal mellett kapott börtönt, a mig itt van, megbecsülik, azután vezesse a sorsa. A hadbíró este kártyázott vele s elnyert tőle vagy hetven rubelt. Ittak is, a fogoly sóhajtozott, haza gondolt, a bíró vigasztalta s biztatta, hogyne féljen, nem kötik fel. Sok az enyhítő körülmény, hanem az a szerencsétlen

Demeter nagyon elrontotta a dolgát. Holnap próbálnak még vele.

Reggel felhozatták újra.

— Hol voltatok?

— Kocinski urnál.

A gazdája megfogta a gallérját, a szemébe nézett s az izgalomban reszketve beszélt hozzá. Néha megrázta, hogy jobban megértse azt, a mit mond neki s a fülébe kiabált, mintha süket volna a szegény ember.

— Demeter, ne légy bolond. Mindennek vége, most már ne légy szamárral. Mondd meg az igazat.

— Azt mondom.

— Nem igaz. Nem voltunk Kocinskinál. Őrült! Vigyázz magadra. Beszélj igazat. Látod, hogy én már mindent elmondtam, nem kell, hogy tagadj. Honnan jöttünk?

— Kocinski urtól.

— Meg vagy veszve!

Demeter ránevetett a gazdájára és sehogy se tudott tisztába jönni a dologgal. Mit akarnak itt vele? Hanem az a másik ember, a kiről tudta, hogy mind a kettejüknek ellensége, gyanusnak tünt föl neki s hamarosan elbirálva a helyzetet, rájött a szerencsétlenségére, hogy itt hazudni kell tovább is. Azt hitte, hogy ráparancsoltak a gazdájára, hogy előtte így beszéljen. Nem, nem, rajta nem lehet kifogni.

— Kocinski urtól jöttünk.

A gazdája kétségbeesetten nézett reá és várta, hogy térjen magához. Sirt dühében s összeszorította az öklét, hogy agyonvágja a vén kocsiszt s lihegve alig bírva magával, újra elkezdett beszélni.

— Demeter! Édes öregem, szegény szolgám, fiam, mond meg az igazat. Hol voltunk? Ugy-e otthon, ugy-e?

Demeter még jobban beletemetkezett a gallérjába, nagy küzdelem folyt le a szegény paraszt lelkében, de azért nem hagyta magát elbolondítani.

— Nem, Kocinski urnál.

A hadbíró erre azt mondta, hogy: elég. Demetert visszavitték a pinczébe s megmondták neki, hogy imádkozzék annyit, amennyit csak tud, mert két óra múlva meghal. A szegény ember kimeresztette a szemeit erre a beszédre, nézett ide-oda, de azután azt mondta, hogy jól van, egyszer ugy is el kell menni, hát mindegy.

Két óra után felhozták. A szegény jó embert nagyon megviselte ez a kis idő, megtörpült, keserű vonás huzott barázdát az arczára, de azért nem hagyta magát. Élénken nézegetett körül, várta, hogy valaki segítsen rajta. Mikor az akasztófa alá állították, felnézett, dörzsölni kezdte a homlokát, hirtelen szedte magába a lélegzetet s összemelve, reszketve várta, hogy mi lesz.

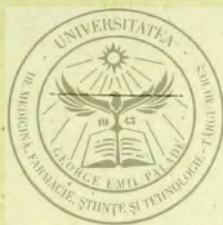
Pár percz múlva lejött néhány tiszt s köztük a hadbíró. Mikor meglátták ezt a szegény, bolond

figurát, szorongva néztek össze. A bíró valósággal dühbe jött, láza is volt, mert úgy ráordított a szegény öregre, hogy az majd leesett a lábáról.

— Hol voltatok te barom! Beszélj!

— Kocinski urnál.

A tisztek elfordultak. Demetert megragadták a kozákok s a míg az ember százig elszámlál, Demeter már meg volt halva.

A VACSORA.

Csendesen ültünk a kávéházban, egy kis lengyel-magyar sziget a nagy német óceánban; csupa idegen gondolkozásmódot, előttünk épp olyan érthetetlen emberek között, mint ahogy ők képtelenek minket megérteni. Valósággal ostobák vagyunk egymásra nézve. Ők elkeppenednek azon, hogy egy hevesvérű, hirtelenbeszédű lengyel »czudar«-nak nevezi Bismarckot, vagy keserűségében sirva beszél Szibériáról. Lehet más igazság is, mint amit a történelem csinált? És ez a sápadt, villogó szemű ember képviseli ezt a másik igazságot? Hihetetlen, igazán hihetetlen. Néha valamelyik ismerős közülük leül a lengyel asztalhoz s ki is mondja a maga véleményét arra a kisebbségre, amely képtelen nyugton maradni három nagy birodalom nyomása alatt. Mit akarnak? — magyarázzák meg neki — és elkezdődik egy heves tüzzel, keserűséggel teli verekedés a szavakkal. Az asztal köré gyűl a publikum, a pinczérleánynak egész tömegben kell áttörnie magát, ha

valaki vizért kiált. A billárdozók leteszik a dákót, s a nagy lármára kíváncsian néznek be az utczáról az emberek.

Tegnap is így esett, nagyon összevesztek a lengyelek a németekkel, ökleikkel verték egymás előtt az asztalt s néha a nagy zürzavarban nem lehetett tudni, hogy ki beszél. Mikor legnagyobb volt a riadalom, egy kis, őszes ember erőszakolta át magát a publikumon, előbb kiköhögte magát, mert nagyon megszorongatták, míg az asztalig eljutott s németül kezdett beszélni.

— Lengyelek az urak?

Mikor megmondták, hogy igenis lengyelekkel van dolga, egyszerre lengyeltől beszélt tovább s mi csak pár szót értettünk meg abból, amit mondott: — liberal, szocial, egy lengyel újság czimét és hogy oroszokról, lengyelekről, Varsóról beszélt. A lengyelek tágra nyitott szemekkel, csodálkozva hallgatták. Egy nagy pózeni fiu, akit a többiek tagbaszakadt volta s harcziás bozontos bajusza miatt *jénerál*-nak hívnak maguk közt, nem tudott elfojtani egy-egy indulatos kifakadást s meghatottan méregette maga mellett a kis, szürke embert. Az egyik lengyel egyszerre felugrott az asztal mellől s elveszve a nagy indulatokban, szinte öntudatlanul, felállásra kényszerítette a kis jövevényt s beszélni kezdett.

— Itt a bizonyosság, nézzék ezt az urat, jól nézzék meg, lengyel regényíró, költő és újságszerkesztő; jól nézzék meg. Most szökött meg Varsóból,

a feleségét és gyermekét hozta magával, a harmadik gyermek, egy kis leány, ott maradt, mert nem tudták hamarosan előkeríteni. Az iskolában tanultam a verseit s most . . . kell-e még több? Az önök poétái palotákban laknak, a mieink pedig egy valamivel liberálisabb cikk miatt, mint amilyen a mérték, futnak a rendőrség elől. Itt van ez az ur, ez az önök találmánya . . .

A kis szürke ember majdnem az asztal alá zsugorodott, mikor körülnézve, észrevette, hogy mindenki őt nézi. A lengyel fiatalember pedig szeretne volna, ha az asztalra áll, hogy jobban lássák s fogta a kabátját, hogy el ne szaladjon. A *jenerál* szitkozódott és sirt, nagy, esetlen testében még mindig gyermek maradt az érzés, a körülálló pedig lábujjhegyre állva néztek at egymás vállán, csakhogy jobban láthassák ezt a nevezetes kis öreget. Egyszerre elhallgatott mindenki s lassan oszlani kezdett a publikum. Mikor egyedül maradt a társaság, a kis ember elmondta nagy szégyenkezve, hogy szörnyü nyomorban vannak, mindenük zálogban van már, az asszony és a gyermekek ki sem mozdulhatnak a szobából, mert egy-egy rongyon kívül nincs amit magukra vegyenek. A hotelier pénzt kér s ha legalább tíz márkát nem fizetnek le a tartozásból, kidobja őket az utcára; ezért bátorkodott fölkeresni az urakat. Pirult, szégyenkezett, de valahogy kinyögte, amit mondani akart s lesütött szemekkel várta, hogy mi következik most. A fiuk

összenéztek. Az, aki előbb a lehangosabban veszedkedett, dühös sietséggel kutatta ki a zsebeit, de nem talált bennük egy fillért sem s kényelmetlenül, szégyenkezve nézett az öregre, mintha bocsánatot kérne azért, hogy igen szegény. Mindenki hallgatott. Az öreg ember arcán látszott, hogy szörnyen megbánta már e kísérletet, végre is a *jenerál* törte meg a csendet, vette a kabátját s menni készült.

— Kérem, csak egy keveset várjon itt; azonnal jövök.

Mikor visszajött, nem volt már felsőkabátja. Karonfogta az öreget és vitte magával, úgy látszott, mintha a hóna alá vette volna, a kis ember majd eltűnt mellette. Az úton megbeszélték a dolgot.

— Van egy márkám és ötven fillérem — kezdte a *jenerál*. Megosztóznunk rajta. Hányan vannak?

— Négyen.

— Nyolcz kenyér: huszonnégy fillér, a többiért hideghust veszünk. Menjünk az én hentesemhez, udvarolok a leánynak, majd sokat ad. Van gyertyájuk?

— Nincs.

— Akkor azt is kell venni, de gyertyát kapok hitelbe is, azért nem kell pénzt adni.

Hosszu lábaival akkorákat lépett, hogy a kis

fáradt ember alig bírta követni. Közben megvásárolta a gyertyát, hust, kenyeret s a hotel kapujában odaadott mindent a vendégnek. A kis szürke ember azonban nem akarta elbocsátani. Nagyon hálás volt, meg akarta neki mutatni a családját, meg talán arra is gondolt, hogy beigazolja a nyomoruságát, nehogy azt higgyék, hogy hazudott. A kapus kedvetlenül nézett végig rajtuk, kellemetlen, kopott embereken s kopogásukra egy csinos arczu, de beteges színű asszony nyitotta fel a szoba ajtaját.

A gyermekek, mint valami éhes farkaskölykök, egyszerre nekiestek az ételnek, nem sokat törődve azzal, hogy ki vette. Az asszony nem tudott rendet tartani közöttük, az apjuk egy-egy szigorú pillantást váltott velük, de azok figyelembe se vették s a *jenerál* tanácstalanul, ügyetlenül állott még mindig a szoba közepén.

— Kenyeret még! Kolbászt, sok kolbászt! — kiáltották a gyermekek s ökleikkel taszigálták az apjukat. — Az odaadta nekik azt is, ami éppen a kezében volt, csakhogy hallgassanak. Az asszonynak alig jutott valami, a kis éhes rablók mindent elvettek tőle. Egyszerre azonban elszégyenlették a kapzsiságukat, észrevették, hogy igazságtalanul osztották fel a vacsorát s visszaadtak egy-egy falatot az anyjuknak. Értelmes arcukat odadörzsölték a sovány karjához s kétfelől is nógatták nagy szeretettel:

— Egyél mama, egyél, édes!

A férfi csüggedt, sötét arczczal bámult rájuk s visszafojtotta a sóhajtását, hogy ne zavarja őket. A *jenerál* az ágy szegletére ült s úgy összehuzta magát, mintha nem akarná észrevétetni, hogy itt van. Nagy fejéhez mértén aránytalanul kis szemével a gyermekek felé pislantott néha s megijedt, amikor egyet nyikorgott sulyos teste alatt az ágy deszkája. Érezte, hogy alkalmatlan, de nem tudott hamar alkalmas okot találni arra, hogy elillanjon. Szerettek volna beszélni, de nem tudtak. Nagyon idegenek voltak egymásnak. A *jenerál* a maga naivságában is megérezte, hogy zavarná őket, ha kérdezősködnék; egy pillanatra azt hitte, hogy átlát a két előtte ülő alak koponyáján, s mint egy zsongó méhsereg, úgy tűnt fel előtte a kis szomorú ember fejében a sok gond, baj, hozzá nem szólt volna a világért. Az asszony szőflánul ült az asztal mellett s hálásan nézett az idegenre, amiért nem háborgatta. A gyermekek egy durván összeszegezett ládára ültek le, a sarokban s egymás között suttogtak valamit. Az asztalon füstölögve, unalmasan pislogott a hosszú, vastagbelű gyertya s úgy tánczoltatta a falon az árnyakat, mintha zsinegen rángatták volna a négy fekete foltot valami bábszínházban. Végre a férfi szólt, csak azért, hogy valamit mondjon.

— Egy nap megint a hátunk mögött van.

Az asszony sóhajtott és elfordult a gyermekek felé, mintha valami dolga lenne velük. A kisebbik fiu mosolyogva ránézett s bámulva kérdezte:

— Miért sírsz?

Az asszony zavarba jött, védekezett, de nem bírta ki sokáig, egyszerre hangosan kezdett sírni. A *jenerál*, mintha csak engedelemre várt volna, hogy beszélhessen, hozzáment, ügyetlenül motyogott, hogy: nem lesz mindig így és hogy megsegít az Isten, s mert nem tudta szóval elmondani, a mit gondolt, nagy tenyeres kezeivel ügyetlenül kalimpált a levegőben s azután már csak nyögött, erőlködött, hogy valamit mondjon.

A gyermekek elkomolyodtak, kutatólag néztek körül s a nagyobbik visszatolta öcscsét a sarokba, amikor kíváncsian előre tolakodott.

Nagyon rosszul érezték már magukat valamennyien. Örültek, mikor a *jenerál* hirtelen elhatározással a kalapja után nyúlt s elment: legalább egyedül maradhatnak. A kis szürke ember lekisérte a vendéget. Szótalanul, lassan haladtak le egymás mellett a rossz lépcsőn s csak az első emeletnél állottak meg egy szóra.

A *jenerál* akart valamit mondani, de nagyon nehezen ment a beszéd. Százszor bocsánatot kért és még se mondott még semmit, végre előkereste mellényzsebéből a maradékpénzt s a kis ember markába nyomta. Ujra hadonázott lapátkezeivel a levegőben, mert anélkül nem lehet értekezni.

— Holnapra, reggelire, délelőtt majd dolog után látunk . . .

A szegény ember szégyenkezve huzta be vállai közé a fejét s elkényszeredve kínálhatta vissza a pénzt. A *jenerál* azonban nagy esküdözéssel fogadkozott, hogy neki kimerithetetlen hitele van, annyit ehetik felírásra, amennyit akar s voltaképpen nagy teher rá nézve, ha pénze van. Nem tud vele mit csinálni.

A MINISZTER VENDÉGEI.

A miniszter a napokban levelet kapott egy hajdani iskolás társától, Szűts Tamástól. A levélíró így kezdte a mondanivalóját: »Mélyen tisztelt Kegyelmes Barátom Úr« — s elmondta, hogy addig is, míg a hivatalos írást megrajzólná az ottani polgári iskola rajztanára, értesíti, hogy a város megválasztotta diszpolgárának, és egy hét lefolyása alatt jönnek a deputációval. Ő mint polgármester, szintén főlrándul ez alkalomra s örömmel ragadja meg az alkalmat, hogy kegyelmes barátját tiszteletteljesen üdvözölhesse. Hiszi, hogy nem méltóztatott még teljesen elfelejteni a várost, melyben született, amelyben együtt iskoláztak s amely most a diszpolgársággal leróni igyekezett háládatosságának egy kis porcióját.

A kegyelmes ur egy perczig azon gondolkozott, hogy mi is hát voltaképpen érdeme a diszpolgárságra — és rájött, hogy semmi. Szégyenlette magát a levél elolvasása után, mert bizony igazán

elfeledkezett erről a kis fészekről, Szüts Tamásról, meg a többiekről. Mosolygott, újra elolvasta a levelet s hátradülve székében, teljesen átengedte magát az emlékeinek. Lassankint megformálta magának az egész kis várost, amilyen most lehet, Szüts Tamást, aki nyurga, a sok tanulástól meggörnyedt diák volt s most bizonyosan még hosszabb s még görnyedtebbé tette hátát a sok városi gond. Kellemes meleg töltötte el a visszaemlékezésben s pajkos örömet érzett a Szüts Tamás látogatásán, míg arra gondolt, hogy nagyon kellemes lesz össze-vissza kérdezősködni a deputációban. E perczben annyira megszerette ezeket a régi jó, becsületes embereket, hogy türelmetlen lett s szerette volna, ha mindjárt benyitnak az ajtón.

Nem kellett sokáig várni rájuk, a másik hét szombatján már megjelentek. A kegyelmes ur kiment eléjük az előszobába és Szüts Tamást rajta kapta azon, hogy még utoljára elolvasta a beszédét, melyet hozzá akart intézni. Erre azonban nem volt idő. A kegyelmes ur karonfogta, boldogan megveregette a hátát egy öreg urnak, aki szintén a deputációhoz tartozott s vitte őket befelé. Utánuk ment egy harmadik ur is, aki a diplomát szorongatta a kezében. A miniszter csak akkor vette észre, hogy ezt is a város küldte fel, mikor már be akarta csukni előtte az ajtót s szeme a polgármester kétségbeesett tekintetével találkozott. — Aha! Tehát háromtagu a küldöttség, gondolta magában s mosolyogva,

kézen fogva vezette be a künnrekedt szalonkabátos urat.

Szüts Tamás hozzá akart fogni a beszédhez de a kegyelmes ur utját állotta a jó szándéknak. Elvette az oklevelet s maga se értette, hogy miért olyan boldog, de úgy érezte, hogy össze-vissza csókolná Szüts Tamást, ha egyedül volnának. Hasonlított egy ismeretlen boldogságba cseppent diákhhoz, végigömlött rajta az öröm, kisugárzott a szemeiből, az arczából. Aki a diplomát hozta, szerényen hátrahúzódott. A miniszternek nagy jó kedvében pajkos, diákos ötlete támadt, s hozzámment és bemutatta magát, megmondta a nevét és hozzátette azt is, hogy mi a foglalkozása: magyar királyi miniszter.

A meglepett úri ember kapkodott, ijedten nézett két társára, mintha tanácsot kérne s szintén bemutatta magát.

— Becski Samu igazgató-tanító.

De már másfelé járt a kegyelmes ur, a Szüts Tamás kezét szorongatta s nevetve mérte végig.

— Jó husban vagy, öreg . . .

— Hál' istennek, hát igazán nem kegyeskedtél megfeledkezni . . .

— Dehogy, dehogy. — Van-e feleséged?

— Van.

— Hát gyerek?

— Az is.

— Hány?

Hogy hány a gyerek, azt már nem hallotta,

mert a mint a mellette feszengő öregre nézett, egyszerre eszébe jutott, hogy ki is voltaképen ez az ur. Elkomolyodott, kedves emlékek támadtak föl a lelkében, könnyek gyűltek a szemeibe és sóhajtott.

— Alig, alig ismertem meg, Babarczy bátyám. Jól tette, hogy eljött. Él-e még a néni?

— Csak betegeskedik szegény feje.

— Hát a műhely?

— A fiannak adtam, én már penzióba tettem magamat.

— Jól megy a munka?

— Nincs panasz rá.

Elhallgattak. Az igazgató-tanító keveset értett az egészből, ő később származott be a városkába. A másik három ember boldogan mosolygott, egyszerre összeomlott közöttük minden korlát, meghatva, könyes szemekkel nézegették egymást. Az öreg Babarczy asztalosmester a szemeit törölgette s apránként eldicsekedett mindazzal, mire az uton elkészült.

— Megvan még a gyalupad, kegyelmes ur, amin gyalulni tetszett. A gyalut, mindjárt hogy el tetszett kerülni tőlünk, a fiókba tette a feleségem emlékébe. Nagyon szerette a kegyelmes urat . . .

— Hát szilvaizes pánkó van-e még a világon, Babarczy bátyám?

A kegyelmes ur kis diák korában mindennap átjárt az öreg Babarczy műhelyébe alkalmatlankodni. Gyalult, furt, faragott, elfáradt a nagy munkában s jóllakott a mesterné asszony hires lekváros pánkójá-

ból. Most egyszerre az ötlött az eszébe s az a gyermekes reménye támadt, hogy talán hozott magával vagy egyet a zsebében. Egy lekváros pánkóért a régiék közül örömet lemondott volna egy udvari ebédről.

Az öregnek felragyogott az arcza s boldogan hadart.

— Meg, meg, megmondom az asszonynak, hogy még emlékezni kegyeskedik a pánkójára. Nagyon boldog lesz. Ha tudná, hogy mi itt most miről beszélünk!

Az igazgató-tanító kelletlenül szorongott. A kegyelmes ur észrevette ezt s hamarosan pár kérdést intézett hozzá.

— Hány iskolaköteles van a városban?

— Háromszáznegyvennégy.

— Sok a mulasztás?

— Szigoruan járunk el, kegyelmes uram.

— Nagyon helyesen.

Az idegennel szemben egyszerre miniszteri sablon lett belőle s újra felderült az arcza, mikor visszafordult a két régi ismerőshöz.

— Nálam ebédelték ma, öregem, úgy-e Barczy bátyám.

A két ismerős majdnem ujjongott örömében, nem tartottak már meg semmi formát, csak a régi jó barátok voltak. Kényelmetlenül néztek össze, mikor eszükbe jutott az igazgató-tanító, de a miniszter egyszerre kisegítette őket zavarukból.

— Igazgató urat is szívesen látom.

Mindjárt át is vezette az urakat a lakásába s négynek terítettet. A Kaszinóból hozatta át az ebédet s a három régi ismerős pillantásai összeöleltek az ételek gőzében. Mosolyogva kínálgatták egymást, sokat koczintottak s az öreg asztalosnak sokszor eszébe jutott a felesége. A miniszter kiolvasta a szemeiből, hogy mire gondol s olyan falusias jó kedvében volt, hogy elérzékenyült s egy pohár pezsgővel felköszöntötte Babarczyné asszonyt. Áthajoltak az asztalon s úgy beszéltek egymáshoz. A házi gazdát minden érdekelte, ami újságot csak mondtak. A református templomot újra fedték, az öreg kántor helyett új éneklő már a zsoltárokat, a Zsoldos-utca most már hosszú, kinyúlik egész a határba, tavaly felépült az első kétemeletes ház, a vén városi mérnök leánya férjhez ment a járásbiróhoz, mind, mind nagyon érdekes dolog. Egy-egy perczre elhallgattak, máskor meg, hiába integetett az igazgató-tanító, egyszerre beszélt a két vendég s a miniszter hátradőlve a székén, nedves szemekkel hallgatta őket.

— Édes jó parasztjaim — gondolta magában s hagyta, hogy beszéljenek, ő csak hallgatott s ha az igazgató-tanító ur nem lett volna ott, egyszerre ölelte volna magához mindakettőt. Becsületesség, jószág, egyszerűség sugárzott le az arcaikról, ez úgy hatott reá, mint egy pohár kristálytisztá forrás-víz. — Édes jó embereim — ismételte magában sokszor áradozva.

Az inas zavarta meg őket. Belépett és komolyan, mint aki elítélte az ilyen kirugásokat, jelentette:

— A miniszterelnök úr ő excellenciája várja a kis szalonban a kegyelmes urat.

A kegyelmes úr átment a kis szalonba s komolyan néztek össze a vendégek. Suttogva szólott az igazgató-tanító:

— Lehet, hogy áthozza és bemutat neki.

— Már hogy gondol ilyent — utasította rendre a polgármester.

— Valami nagy baj lehet az országban, ha még az ebédnél se hagyják szegényt nyugodni — mondta az asztalos.

A többiek ráhagyták, hogy bizony meglehet, komor idők járnak.

Mikor visszajött a kegyelmes úr, szerették volna leolvasni az arczáról, hogy baj van az országban, de éppen úgy mosolygott, mint előbb, csupa megelégedés, öröm öntötte el, mikor újra megpillantotta a vendégeit.

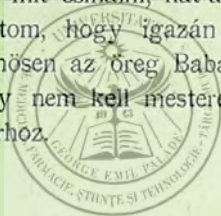
A polgármester mindjárt el is mesélte, hogy egyszer-másszor vele is megesik, hogy a főispán megzavarja az ebédet, pedig hát az embernek egyéb nyugalma sincs, csak éppen amig eszik.

— Legjobb az iparos dolga, senki se parancsol neki — véleményezte az öreg Babarczy s nem tudott elfojtani egy sajnálkozó mosolygást, amint végignézett a hivatalnokokon. Az igazgató-tanító

meg előhozakodott, hogy neki is vannak néha kellemetlenségei a tanfelügyelővel, de azt már nem hallgatta senki, a vendégek és a gazda hallgatva gyönyörködtek egymásban a jó ebéd után s csak egy kézzsoritással mondták el egymásnak a jó kívánságot, hogy: egészségére adja Isten, amit megevett.

Az igazgató-tanító aztán odahaza ilyenformán adta elő a dolgot:

— A miniszter látta, hogy bennem tanult emberrel van doga, meghívott ebédre, a másik kettővel nem tudott mit csinálni, hát azokat is meghívta, pedig mondhatom, hogy igazán illetlenül viselték magukat, különösen az öreg Babarczy. Előre megmondtam, hogy nem kell mesterembert küldeni fel a kegyelmes urhoz.

A H A T O D I K.

Egy kis szünet után — talán pár hét lehetett mindössze — újra láttuk, hogy a Veressék háza előtt megjelenik az öreg Bojth doktor ócska batárja. Az öreg úr besántikál a házba, a vén lovak bóbiskolva dőlnek neki a rudnak s a nemkevesébbé kiszolgált fehérhaju, ősz bajuszu kocsis pipára gyujt a bakon. Akik arra mentek, részvéttel jegyezték meg, hogy: Veresséknek újra betegük van. — Félóra mulva kijött az öreg Bojth, Veress elkísérte a kocsig s türelmesen hallgatta, a mint motyogva magyarázott valamit: kávéskanállal kétóránként, azután jön a por ostyában, erős leves, csirkehus, a többit aztán elvégzi az Isten. Veress ráintett a fejével, hogy: igen, a többit majd elvégzi az Isten, s azzal visszament a házba. Az öreg doktor fölkapaszkodott a kocsiba, a kocsis hátrafordult, de nem azt kérdezte meg, hogy hova mennek, hanem az indulás előtt még bizalmasan, öregesen elbeszélgettek egy keveset. Az egyik ló hátrafordult s megnézte, hogy felült-e

a gazda s amikor látta, hogy csakugyan benn van már a kocsiban odakociztotta a fejét a másik kopyájához, mintha mondta volna, hogy: no már most induljunk, öreg czimborám, — s el is indultak. A kocsis meg kérdezősködni kezdett:

— Melyik beteg?

— Most a Jenőke.

— Mi baja van? meghal?

— Meg.

— Ez lesz a hatodik halál náluk mostanában.

Az öreg doktor előbb mintha számítgatott volna magában, de aztán intett, hogy igen, ez lesz a hatodik. A kocsis előrefordult, rászólt a lovakra: gyihé! — s tovább mentek.

Most, sok év után, ha visszaemlékezem a Veressék házára, hiányos, zavaros kép áll elém. Nem igen emlékezem már, hogy hány szobájuk volt s négy-e vagy öt ablakon át világított be hozzájuk az utca felől a nap, de amint rájuk gondolok, rögtön az orromba csap a házuk szaga, az az orvosság-szag, mely beleette magát a falba, butorokba, szőnyegbe, függönybe s amely elkísérte Veresséket mindenhova. A gyerekek elvitték az iskolába, Veress a hivatalba s az asszony a piacra, boltba, soha ki nem fogytak belőle. Szűk előszobán át kellett belépni a lakásukba. Mióta csak emlékezem, mindig ott állott egy nagy zöld függönyös szekrény, ebbe hordták ki az üvegeket, skatulyákat, amiből már kiitták, kiették az orvosságot. Volt ott kék, vörös,

zöld, sárga üveg, *kétóránként, óránként, félóránként* felirattal s lassankint tele lett velük minden polcz. Ha félrelebbent a függöny, végigfutott az ember hátán a hideg. A patikárius, jólelkű öreg ur, egyszer majdnem kidobta a Veressék cselédjét.

— Vigyetek már a henteshez is valamit a pénzetekből! — kiáltotta reá s majdnem elsírta magát, mikor a cseléd elmesélte, hogy ilyen unalmas szolgálata soh'se volt. Inkább menne a kórházba, mert ott legalább tudná, hogy hol van.

Akkor az öreg asszony volt beteg. Napjában tizszer is át kellett emelni egyik ágyból a másikba, vele volt elfoglalva az egész család. A gyerekek lábujjhegyen jártak, suttogva beszéltek s a félesztendő alatt, míg nagyanyjuk a halállal küzdött, meg-ránczosodott a képük s elfeledték azt, hogy gyermekek. Veress megpróbálta kivinni őket a mezőre, hogy ugrálják, kiabálják ki kedvükre magukat, de ezek a kis öregek nem éltek a szabadsággal. Az apjuk sóhajtott, nem erőszakolta a dolgot.

Aztán beteg volt ott mindenki. Alig vitték ki az öreg anyót, az újra áthuzott ágyba lefeküdt Veressné. Az öreg Bojth doktor kocsija megint megállott a ház előtt, az öreg ur rendelt valamit, újra jött, újra ment s a lovak úgy beletanultak már a mesterségükbe, hogy maguktól megállottak a Veressék háza előtt akkor is, amikor véletlenül odabenn nem is volt beteg. Sokszor megesett, hogy ketten is nyomták az ágyat, ilyenkor nem kellett társaságról

gondoskodni a beteg számára, átbeszéltek egymáshoz. Közben ki-kiszegezték a kapura a fekete posztót, feltűztek rá gombostüvel egy gyászszegélyű czédulát, délután megjött a városi, megyei tisztikar, kirukkolt a tüzoltó-banda s mint valami keserves sirás, felhangzott az udvaron a Beethoven-induló. Ez volt az egyetlen jajszó. A család már beleszokott a gyászába, nem tudtak sirni. Veress mindig összebb esett, a gyerekek tekintetébe pedig a korai komolysághoz töprengés, bámulás vegyült, kezdték nem érteni a dolgot. Az öreg asszony után elment Veressné, egy pár gyerek, valami unokahúg, s szép csendesen egészen megtelt a zöld függönyös szekrény az előszobában.

Most Jenőke lett beteg, dagadni kezdett a torka s azt mondta, hogy bajosan tud nyelni. A nagynéni, akit az anyát helyettesíteni hozott magához Veress, tapintatos, gyöngéd módot keresett, amivel tudtára adja a dolgot, de erre nem volt szükség.

— El kell hívni Bojthot — mondta Veres s egy kanállal leszoritva a gyermek nyelvét, belenézett a torkába. Nem is volt nagyon megilletődve, egy karosszéket hozott az ágy mellé, s szótlánul várta az orvost. Sovány, fehér kezét rátapasztotta a gyermek homlokára, nézte maga előtt a földet. Azon gondolkozott, hogy mi lesz most már belőle, ha az utolsó gyermeke is meghal, miután teljesen elfogyott körülötte a család. Hogy másként is végződhetnék a betegség, arra nem is gondolt, már

megszokta, hogy az ő betegei meghalnak. Rendbe-
szedte emlékében a halottait s mikor a végére jutott,
odasorozta már a beteg gyermekeket is. A temetkezési
társaságokról úgy beszélt, mint akik szivesek voltak
elkezelni mellőle a familiát, s most a beteg gyermek
mellett állva, nézve a vergődő kis lázas testet, csak
az bántotta, hogy ezt is azok az idegen emberek
fogják elkezelni. Miért? Olyan szépen elvinné ő maga
az ölében, megásná a sirt, addig lefektetné a pázsitra,
beszélne hozzá: — mindjárt készen leszünk, csak
egy kicsit várj még, rögtön, rögtön, aztán odaadná
a földnek, legyen az övé. Az eszébe se jutott, hogy
talán életben marad a fia. Hogyan lehessen azt el-
képzelni, hiszen a többi is mind meghalt. Az ő agyá-
ban egészen más filozófia fejlődött ki, mint amilyen
a mienk, a kiknél még mindig újság s valami rend-
kívüli dolog a temetés, — teljes megnyugvás a kény-
szerűségben s tagadása mindennek, ami segíthetne.

Amikor az öreg doktor megírta a receptet s
adott egy csomó utasítást és a többit az Istenre
bizta — mosolygott és kicsufolta magában az öreget:

— Ilyen öreg lettél s mégsem tudod, hogy ez
mind nem segít. Nem szégyenled magad? — gon-
dolta s szeretett volna a szemébe kaczagni. — Vén
ostoba! mondta, amikor becsapta mögötte az ajtót
s komikusnak találta a lovát, kocsiját, minden tudo-
mányát. Mikor másnap újra eljött, azért elébe ment,
hallgatta amit mondott, mert ebbe is úgy beleszo-
kott, mint a hivatalba, vagy abba, hogy a nap bi-

zonyos időszakában enni kell, de magában kinevette s nem hitt neki egy szót se.

Amikor megint eljött a megyei és a városi tisztikar s a tűzoltó-banda, bizonyos megkönnyebüléssel adta át nekik a kis halottat eltemetni. Arra gondolt, hogy már nem alkalmatlankodnak többet, nincs kit elvinni s mikor arra a jó tréfára gondolt, hogy a doktor lovait újra nógatni kell, hogy tovább menjenek a kapu elől, behunyta a szemeit és mosolygott.

A Z E Z R E D.

Az ezredes éppen gyakorlatra készült, atilláját gombolta össze és kinézegetett az ablakon, hogy elővezetik-e már a lovat. Kissé türelmetlen is volt s már maga akart lemenni az istállóba, mikor az előszobában beszédet hallott. Inasa igyekezett visszatartani valakit, aki be akarta küldeni a névjegyét.

— Az ezredes ur éppen ki akar lovagolni, nem hiszem, hogy fogadna.

— Kisértse meg.

— Amint parancsolja uraságod — s a szolga befelé indult a névjegygyel.

Az ezredest zavarta volna a látogatás. Olyan izgatott volt a nagyobb gyakorlatok előtt, mint egy kis hadnagy, aki először vezényel. Fölnyitotta az előszoba ajtaját. Maga akarta megkérni látogatóját, hogy jőjön máskor, mikor azonban meglátta az előszobában álló fiatal embert, egyszerre földerült az arcza s szives örömmel szólott hozzá:

— Ön az, jöjjön, jöjjön. Ferencz nem ismeri még, különben nem csinált volna annyi czeremóniát.

— Kissé korán jöttem . . .

— Mindegy, mindegy . . . Adj konyakot.

A fiatal emberre kellemesen, de kényelmetlenül is hatott a nagy szivesség. Az ezredes önkéntes korában szerette meg, mert jó katona volt és kitűnő lovas, de az olyan természetesnek tűnt föl előtte, hogy valaki jó katona és jó lovas, hogy nem tartotta ezt elég érdemnek arra a megkülönböztetett jóságra, amivel elhalmozta az öreg katona. Érezte, hogy ügyetlen, amint karöltve vezette be a szobába ez a nagy tiszt s ez bosszantotta. Igyekezett fesztellenül viselni magát, mintha ez a nagy közelség egészen természetes lenne, de nem tudott erőt venni tartózkodásán és hamarosan átgondolva a helyzetet, észrevette, hogy így van ez legjobban. Ez a nagy tiszt nem azért tünteti ki, hogy komázzék vele. Szerényen állott meg előtte és alig akart leülni.

Az inas behozta a konyakos üveget. Az ezredes szembeült a fiatal emberrel, mosolyogva nézegette az egészséges, piros arczát és türelemmel várta, hogy mit akar. Mikor látta, hogy kényelmetlenül feszeng, s nem tudja elkezdni a mondanivalóját, segíteni próbált neki.

— No, mit hozott Kadar barátom a faluból? Lovat? Van eladó lova?

— Nincs, ezredes ur, ami arra való volna,

még fiatal; volna egy, de az az anyám kedvence, nem adhatom el.

— Egészséges ő nagysága?

— Az, igen . . .

— Hallottam, hogy gyöngékedett.

— Meghűtötte magát, de most már jobban van.

Akadozva beszéltek. Csak az arczára kellett nézni a fiatal Kadarnak s rögtön látni lehetett, hogy nem azért jött, hogy az anyjáról és a lovairól beszéljen. Az ezredes megint töltött az üvegből, s amint poharát a másikhoz koczintotta, mélyen belenézett a fiatal ember szemébe és megadta neki azt a komoly, teketóriát nem ismerő hangot, melyet ide-oda nézegetve keresett a szobában, mintha a falakról akarná leolvasni.

— Miért jött, valami mondanivalója van talán?

— Van, sok mondani valóm van, ezredes ur. Másnak talán könnyű lenne előállani vele, de nekem nagy dolog. Egy nagyon jó embert keresek, hogy tanácsot adjon s azért jöttem ide. Magam úgy el vagyok kényszerülve, hogy már gondolkozni sem tudok.

— Mi baj van?

— Voltaképpen semmi, úgy van minden, amint eddig volt, csak én lettem más. Olyan haszontalan életet élek, hogy önmagam előtt szégyenlem magamat, ha meggondolom, hogy mi is vagyok voltaképpen. Semmi, igazán semmi. Ez az üresség rettenetesen hat az emberre, ha egyszer rájön.

— Gazdálkodik.

— Dehogy, ezredes ur, ez csak tévedés. Én is hittem ezt egy darabig, de már látom, hogy nem igaz. Ha ott vagyok, akkor is az az én gazdaságom, mint ha nélkülem csinálják. Ha dolgozom, az is haszontalan, mert érzem, hogy az ispán mosolyog a hátam mögött s alig-alig várja, hogy tovább menjek és helyrehozza, amit én elrontottam. Az ember! Érti a dolgát. Mindenkit bámulok, aki valami tud lenni legalább, magamat pedig únom. Ne méltóztassék azt hinni, hogy egy rossz hangulat s rögtön ide szaladtam panaszkodni. Már régen magamban hordozom azt, amit most elmondani szeretnék, hogy utálok ezt az örökös urfiéletet, szeretnék valami lenni, valami olyas, aki nem ingyen eszi a kenyeret, akit meg kell becsülni . . .

Az ezredes fölállott s gondolkozva ment el az ablakig. A többit már kitalálta s azon a formán töprengett, ahogyan majd felelnie kell. Kadar nem akarta zavarni, elhallgatott, de a szemeivel élénken, lépésről-lépésre kísérte az ezredest. Mikor a válasz késett, mintha jobban meg akarta volna győzni, újra beszélni kezdett, de most már halkabban, tartózkodóbban . . .

— Valami olyas foglalkozás után akarok nézni, ahol hasznomat vehetik, nem leszek terhére magamnak se, másnak se . . .

Az ezredes gyorsan visszafordult s szárazon kérdezte:

— Katona akar lenni?

Kadar fölállott és most már határozottabban felelt:

— Az.

Mindketten elhallgattak. Mikor már hosszú és igen kínos lett a szünet, Kadar azt hitte, hogy nem beszélt elég világosan, nem lehetett a szavaiból mindent úgy megérteni, amilyen igazán ő érzi a dolgot, s újra mondani akart még valamit. Az ezredes azonban félbeszakította s másfelé nézve, kérdezősködött.

— A mi ezredünkben... Tényleges tiszt?..

— Ugy szeretném, nagyon szeretném.

Egyszerre fölállottak mindketten. Az ezredes a fiatal ember vállára tette kezét s nagyon rosszul esett neki, hogy kellemetlent kell mondania.

— Az nem lehet. Gyöngéden visszaerőszkolta a székére Kadart s közel ülve hozzá, komolyan, részvétellel beszélt. — Valamit ön is érezett ebből, különben nem fordult volna hozzám így. Aki egjobban sajnálja a dolgot, az én vagyok, de nem tehetek semmit. Volt szó róla, tavaly is emlegették, hogy Kadart be kellene hívni, hanem azután mégsem lehetett belőle semmi. Ez már olyan dolog, hogy én nem is beszélhetek róla, csak úgy mondom, hogy mégis tájékozva legyen.

Kadar lecsüggesztett fejjel, komoran nézett maga elé. Ajkain volt a kérdés — hogy miért? — de nem merte kimondani. Erős melle nehezen léleg-

zett, egyszerre gyorsan pislogni kezdett, mert kihullott volna szeméből a könny. Az ezredes igazán szánta, aggodalmas jósággal nézett reá, de most már, ha benne volt a beszédben, el akart mondani mindent. — Jobb így, úgy gondolta, azután egyszerre vége lesz s hamarabb megnyugszik ez a szegény fiu is.

— Lássá, fiam — megfogta a Kadar kezét és úgy beszélt tovább — az a baj, hogy ez az ostoba világ mindent a szájára vesz, mint valami kofa. Piaczra viszi a családi titkokat, amihez csak annak van köze, akit illet. Ez voltaképpen nagyon kényes dolog, de mi beszélhetünk róla itt, a négy fal között. Az én véleményemen semmit se változtat az, amit a világ beszél, de hát a tisztikar. Amikor önről volt szó, ő nagysága is szóba került.

— Anyám . . .

— Igen, azután ez is mondott valamit, az is . . . Hogy régen így volt, meg úgy volt. Ő nagyságáról sokat mesélnek itt is, ott is, kényes dolgot. Szóval, nem lehet, nem lehet . . .

Ez az ősz katonafej olyan lenyűgöző hatással volt a szegény fiatalemberre, hogy bár forrott a vére s minden keserősége egyszerre nagy indulatba gyült össze azok ellen, akik kirekesztik maguk közül, felállani sem tudott, csak nézett maga elé olyan kétségbeeséssel, hogy csak most lehetett igazán látni, milyen nagy a vesztesége. Akart volna mondani még valamit, olyas gondolata támadt, hogy: hiszen az

anyám előbb élt, mint én, mit tehetek róla, — de még elég korán elhallgatott.

Szó nélkül bucsuzott s az ajtóban még megállott egy pillanatra, mert reszkettek a lábai s össze akarta szedni magát. Az ezredes valami vigasztalót keresett számára s végre is kitört az öreg katonából az őszinte szó.

— Szamarak vagyunk, fiam, azok, az egész menázs! . . .

Kadar már ezt nem hallotta. Kocsija a kapu előtt várta, felült s rögtön hazaindult a faluba.

A féluton rákijáltott a kocsisra: — fordulj vissza! Az jutott eszébe s ebben az eredményben összpontosult minden, amit zavarosan összegondolt az uton, hogy visszamegy, együtt vacsorázik a tisztekkel és mond nekik valamit. Maga se tudta, hogy mit, de valami rettenetesen gorombát, sértőt, hogy úgy szökjék az arcukba a vér tőle, mint ahogy pirulnia kellett neki ma. Hogy azután mi lesz, az mindegy.

Alig mentek pár lépést visszafelé, újra egyebet gondolt. Kívette a kocsis kezéből a gyeplőt s megint hazafelé fordította a lovakat. Hajtani próbált, de unta. Összezsugorodott a hátsó ülésen, mintha beteg lett volna s behunyta a szemét, hogy ne figyelje a

távolságot, ami még a hazától elválasztja. Látta, hogy már gyorsabban nem győzik a lovak s mégis néha ki akart ugrani a kocsiból, hogy eléjük vágjon. Otthon akart már lenni s megnyugodott kissé, amikor egyszer hátranézve, semmit, egy kéményt se látott többé a városból. Valamire készült, kegyetlen, durva tervekkel volt tele. Meg nem állapodott semmiben, de beszélni akart még ma az anyjával. Vad, állatias düh fogta el s kéjelgett abban a gondolatban, hogy el fog mondani mindent, meg fogja mondani, hogy: — Miért mentél férjhez? — Miért lettél anya? — Mindent, mindent megmond, különben megölné a belső láz, a kínlás. A lejtőn nem engedte megkötni a kocsi kerekeit, majd leverték a lovakat s galoppban mentek föl a hegyre.

Este volt mégis, mire hazaértek. Otthon azzal fogadták, hogy a legkedvesebb lovát megnyilazta a kovács, talán komolyabb baj is van, mert a szegény állat sokat nyerit és nem akar enni. Az ispán elhívatta az állatorvost s most kalaplevéve várta, hogy mi legyen a kovácscsal.

— Mondja meg neki, hogy még ma kotródjék ki az udvarból.

Az ispán intett, hogy úgy lesz. Élelmes ember a kovács, holnap úgy is visszakunyorálja magát.

— Levelek is jöttek.

— Majd holnap.

— Sürgősek.

Kadar annyira megszokta, már ráhagyni min-

dent erre a józan, egyszerű emberre, hogy még a mostani lelki állapotában is gépiesen engedelmeskedett neki s együtt mentek fel a szobába. Az íróasztalon meglátott egy szivarskatulyát s erről eszébe jutott, hogy reggel óta nem szivarozott. Most sem kívánta, de rágyújtott s oda sem hallgatva a levelekre, intett mindenre, hogy jól van. Egyszerre a fojtott levegőben érezte, hogy szédül. Fölnyitotta az ablakot, erősen kihajolt, át meg átjárta a fejét a szél. Még mindig zsongott az agya, de már valamivel rendesebben gondolkozott. Lenn a csurgóról jöve, parasztleányok mentek végig az utcán és dudorásztak majdnem magukban. Az ég megnépesült, a nyugaton, a fákon átszűrve fényt, elindult utjára a hold és innen-onnan, mindenünnen előjöttek a csillagok. Fehér, hullámos felleg takarta el néhol a kék végtelenséget, s a forró nap után mintha föllelegzettek volna a mezők, kertek, friss illatot hozott magával a levegő.

Sokáig ülhetett a fiatal ember az ablakban, míg föl tudta adni magának a kérdést, hogy mit is akar hát? Nem tudott felelni reá. Valamit, de hogy mit, a jó Isten tudja.

A szobalány vacsorára hívta. Lement.

A nagy asztal egyik sarkára volt fölterítve kettőjük részére, s az egyik teríték mellett már ott ült az anyja: vézna, sápadt arczu, kicsi öreg aszszony. Csupa gondoskodás volt szegény, maga szolgálta ki a fiát, s kérdezősködött mindenről. Vékony

majdnem áttetsző, gyöngé kezei erőtlenül bántak a villával és a késsel, úgy evett, mint egy kis öreg madár, s mikor egyszer megnyomta a villamos gombot, nem szólott utána a csengetyü, még ebben is segítségre volt szüksége, olyan ügyefogyott, gyámoltalan öreg asszony volt már.

A fia előbb nem tudott ránézni. Ha fölemelte a szemét, hogy az anyjára tekintsen, egyszerre erőt vett rajta az indulat. Komoran, szemeit a tányérra szegezve, felelt egy-egy szóval a sok kérdésre s úgy gyült benne lassankint a keserűség, hogy már nem tudta volna kiállani sokáig. Azon töprengett, hogy miért eszik ő voltaképpen egy asztalnál ezzel az idegen asszonynyal.

Az öreg pedig csak tovább fakgatta.

— Eligazítottát mindent?

— El.

— Nagyon komor vagy.

— Az.

— Valami kellemetlenségéd volt?

— Volt . . . sok.

Felpillantott s ez a nézés elárulhatott valamit abból, amit érzett, mert az öreg asszony egyszerre letette a villát s mintha valami világosodni kezdett volna az agyában, sáppadtan, hebegve kérdezte:

— Rám haragszol?

Az erős, nagy férfi fölállott s az öregasszony is lecsuszott a székről. Mikor így egymás mellett állottak, a férfi elmosolygott. Nevetségesnek tünt fel

neki a sok zavaros gondolat között, hogy ez a cseppnyi asszony ilyen nagy fájdalmat tudott neki okozni. Ha mellé áll, akkora, mint egy árbocz. Semmit sem érezett iránta, csak végtelen szánalmat, amiért olyan kicsi. Ha más volna, talán összetörné.

Az öreg asszony még egyszer kérdezte, de most még halkabban s félve, reszketve emelte föl a szemeit a fiára.

— Reám haragszol?

A férfi kurtán felelt s visszaült a helyére.

— Nem.

A G Y E R M E K.

Az egész bohém kompániában csak egy legénynek volt felesége, az igaz, hogy neki volt hozzá a legtöbb pénze is, mert rendes havi gázsit huzott az egyik gazdag nagybácsijától. Ez a kis punktum asszony egy nap alatt magába bolondított mindenkit s olyan kedves, olyan jó volt, hogy egy hét alatt már valamennyien azzal tiszteltük meg, hogy tegeződünk vele. Mikor azután már igen nagy volt a barátság, a banda közé csapott a férj, rettenetesen veszekedett, hogy ő csak magának házasodott, s megtiltja, hogy a feleségének udvaroljanak, meg hogy beveri a fejét akárkinek, aki nem viseli magát jó társasághoz illően — de kinevette mindenki, még az asszony is. — Erre aztán ő se tehetett egyebet, lelkéből kaczagott, leragyogott az arczáról a nagy öröm és büszkeség, hogy ilyen édes kedves kis felesége van, akit egyszerre megszerettek a fiuk, ezek a szegény árva legények, akiket egy idegen városba toborzott össze a sorsuk. Nagy áldás volt nekünk

ez az örökké mosolygó, kedves, csinos, kicsi asszony, mellette a legfüstösebb, legnémetebb korcsmában is otthon kezdtük érezni magunkat. A bálványimádásig mentünk vele szemben. Minden ok nélkül csókoltuk a kezét, gyönyörűséggel türtük, ha nyakon teremtett érte, és soha, de soha se tudtunk komolyak lenni, ha ő köztünk volt. Vele együtt mindnyájunkat elragadott valami gyermekes pajzánság, öntudatlan jókedv, amit magával hozott. Különben szerette az asszonyságot játszani, szigorúan megintette az illetlenkedőket s mindennap megígérte, hogy nem jön többé ilyen szemtelen verebársaságba, ahol az embernek folyton pirulnia kell, mert fogalmuk sincs arról, hogy mi a társadalmi illendőség. Ezt a férje is megerősítette s hozzátette, hogy a felesége kitűnő nevelésben részesült, s ha egyebet nem is, de az ilyen vad ficzkóknak legalább a jó nevelést illenék respektálni. Az asszony sóhajtott, s lemondással nézett végig rajtunk, javithatatlanokon, miközben kerekén kimondta a véleményét:

— Kutyából nem lesz szalonna.

Mínthogy már benne volt a visszaemlékezésben elszavalt egy francia verset, éppen úgy, mint ahogy pisze orrán át egy kicsit dunnyogva beszélt az a francia leány, aki megtanította rá. Két karját olyanformán mozgatta a levegőben, mint a madár, ha repülni készül. Nagyon kedves volt. Aki legközelebb ült hozzá, kezet csókolt neki és semmi bűnbánás nem mutatkozott megátalkodott arczán, mikor össze-

szidták érte. Ebből az alkalomból azt is elmesélte ez asszonyosság, hogy ő kitünő családból való s hogy náluk odahaza, amíg férjhez nem ment egy ilyen mihasznához, minden héten volt két-három szoaré s hogy a mamájával bejárta Londont, Párist, Velen-czét s hogy olyan kocsijuk is volt, a melynek a kerekei gummival vannak behuzva és a mamának sokszor volt migrénje. A férj türelmetlenül, de büszkén nézett végig rajtunk s mint aki kilőtte az utolsó argumentumot, lesujtott közénk.

— Ennyi, azt hiszem, elég; vagy talán van itt még valaki, akinek migrénes mamája lenne?

Összenéztünk, néhányan elkényszeredve huzták föl a vállukat! Nem, nem, mi ilyen mamát nem tudunk felmutatni. Megilletődve fordult az asszony felé a közvélemény. Nagy, nagy vagy, ó Mari! — szavalta egy hosszú plebejus, s hamarosan megszerkesztettünk egy hódoló feliratot, amely így kezdődött: Mi Királynőnk! — s telve volt egy csomó haszontalansággal, amin azonban jól el lehet mulatni.

Egy este a férj kijelentette, hogy nemsokára hárman lesznek. Ugy összevetett az egész társaság, mintha mindnyájunkat érdekelt volna a dolog. Az egyik elkiáltotta magát: Éljen! — Bizonyos megkülönböztetett tisztelettel nézett mindenki az elkomolyodott kis asszonykára, s a nagy csendesség beszélt mindenki helyett; azt mondta: Ejnye, ejnye, kis játszópajtás, nem hittük, hogy ilyen komolyan fogod fel a dolgot. — Az asszony megértette a csen-

dességet s félig hangosan felelt reá: Ugy, ugy, gyerekek. Körülnézett, s a mikor ezt a sok megilletődött arcot látta, megtelt a szeme csillogó könnyel, anélkül, hogy sirt volna. Végigmosolygott a fiukon, s szeretettel teljes, lágy tekintete megállapodott a férjén. Ölelkeztek a pillantásaik, s anélkül, hogy valakinek eszébe jutott volna észrevenni, olyan szép volt a pillanat, hogy belső meghatottságában nem mert megzavarni senki. Lassan-lassan bontakoztunk ki belőle, szokatlanul hosszúra kezdett már nyulni a csend. Az egyik fiu gondolatait követve, önkénytelenül hangosan kérdezte meg:

— Félsz, Mari?

Az asszonyka megborzongott, mintha fázott volna. Látszott rajta, hogy ő is ezzel a kérdéssel foglalkozott s inkább csak magának felelt, mikor révedezve, csendesen válaszolt:

— Azt hiszem, igen, egy kicsit. — Sóhajtott és hozzátette: Én Istenem, hiszen olyan különös . . .

A férj nevetett s erre mintha egy karmester ütött volna le a pálczával, mosolyogni kezdett mindenki, erőszakosan, kelletlenül. Ez a nagy igyekezet még jobban meghatotta az asszonyt; visszamosolygott ránk, de sóhajtva, könnyein keresztül.

Az egyik valami nagyot akart mondani s öszszecsapta hozzá bojáját.

— Én kilencedik gyermeke vagyok az anyámnak.

A másik tulliczította:

— Mi az? Semmi, én tizennegyedik vagyok. Az én mamám csak úgy csinálta az effélét: hipp hopp, — s megvolt egy gyerek.

Mari azonban már nem igen hallgatott reánk, valahol messze kalandozott az esze, ahová mi nem tudtuk követni. Különben is éreztük valamennyien, hogy olyan hétköznapiak vagyunk mellette, mint a templomos vasárnaphoz a kedd vagy a péntek. Csak bucsuzáskor elevenedtünk fel egy kissé. Az asszony derültebben mosolygott s bágyadt volt, mintha elálmosodott volna. Az egyik fiu végignézett kis gyermekes termetén, bizalmasan bölintgatott s nevetve jegyezte meg:

— Milyen furcsa leszel, schogyan sem tudlak elképzelni.

Erre mindenki alkotott magának valami képet a kis asszonykáról s az nagyon komikus lehetett, mert mindnyájan nevettek. Jóakaratu csengő kaczagás töltötte be a szobát s az asszonyka talán sohasé érezte annyira a nagy szeretetet, amely körülvette, mint most. Ezt lehetett leolvasni az arczáról s gyöngéd, jóságos pillantásából, amelybe mindnyájunkat beleölelt.

— Ha fiu lesz, Fridolinnak hívjuk! kiáltotta az egyik s nagyon tetszett neki az ötlet, mert hatalmasat kaczagott neki.

— András!

— Mihály!

— János!

Mindenki szavazott, össze-vissza kiabáltak. Még sehol sem volt az urfi s már keresztelni szerették volna és mindenki a maga izlése szerint. Akkor jutott eszébe az egyiknek az az eshetőség, amire eddig senki sem számított.

— Hátha leány lesz?

— Bedobjuk a vízbe, mint a kis macskát — kiáltott az egyik s ijedten nézett körül, hogy vajjon nem esik-e rosszul valakinek, talán éppen az anyának ez a banális megoldás, de megkönnyebbülve látta, hogy mindenki nevet.

Az asszonyka aztán ki maradt közülünk, de mi meglátogathattuk, szabad volt. Rendesen az ablakhoz huzott kényelmes nagy székben ült, majd elveszett benne. Valamit varrogatott, de legtöbbször térdeire fektette a munkáját s lustán maga elé nézett, mintha keresne valamit a padlón. Egy öreg tudós német asszony sürgött körülötte, örökké rendezett, takarított s látható ellenszenvvel fogadott minket. Sehogy sem akarta megérteni, hogy mint fogadhat egy ilyen állapotban.

S egy éjjel váratlanul közénk pottyant az új ember. Templomi hangulatban vettük körül az ágyat, amelynek magas párnáira bágyadtan hajtotta le frissen fésült csinos fejét a kicsi asszonyság. Mellette széles, puha párnán, jóllakva szuszogott ez a követelő kis állat, akit mi sokkal szebbnek képzeltünk el, mint amilyen volt a valóságban. Az asszony szeretetteljesen hordozta végig rajtunk tekintetét, de

csak visszatért a fiához. Álmosan tiltakozott, mikor valaki Fridolinnak szólította a gyermeket s nem akarta megengedni, hogy tréfára vegyük a dolgot.

— Magatok látjátok, gyerekek — mondta nagy komolyan — hogy most már anya vagyok. — Olyan szokatlannak tűnt fel előtte is ez a nagy komolyság, hogy mosolyogva folytatja: — Komoly kötelességeim vannak, értitek, gyerekek, komoly . . .

Az ura nem engedte, hogy tovább beszéljen, mert félt, hogy elfárad. Kikergetett valamennyiünket s azt mondta, hogy családtalan semmirekellők vagyunk, akik nem tudnak az asszonynyal bánni, s csak az ajtón keresztül kiabálhattunk vissza a szobába: — Szervusz, Mari, aludjál jól, gondolj reánk, — s ettől a naptól kezdve a mi kis asszonyságunk számunkra elveszett, — az a kis vörös jószág elkövetelte tőlünk.

K Á L V Á R I A.

Az ég egyik oldalán, ahol messzé éppen rámutat egy hosszú, vékony fekete torony, halványodni kezdett a hold. Tülfelől pedig előre küldte a tüzét a nap, valami páras vöröses gőzt, mintha lenn, a katlanban susterogva izzana a tüztányér. A gomolygó fehér világosság belenyomult az éjszakába és a hold már csak olyan lett, mint egy sarlóforma halvány anyajegy az ég testén, mintha csak valami báránfyellegből szakadt volna le. És körül ébredni kezdett a világ. Előbb csak az állat . . . Valahol messze nyerített egy ló . . . Még azt is hallani lehetett a hűvös néma reggelben, hogy jó kedve van. Röhögött a sarjunak s aztán mintha harapott volna belőle. Aztán sűrű vakkantással bulikutya veszekedett valami nagy döggel, aki lustán böfögve ugatott vissza rá — és igazságot tett talán köztük egy tehén, mert hosszan bögött . . . Ez is mind messze van valahol, inkább sejtés, mint a milyen körül a sok falu sűrű kék füst alatt, amit

nem enged fölszállani a nehéz, vizes köd. Némelyik egészen beesett a hegyek közé, sok fa alá s csak egy két ház maradt fönn a gerinczen, másik valami kis templom köré, tisztásra telepedett . . . Ha ugy a kaptatóról nézi az ember, mintha sok kis fehér csibe ült volna le a porondba . . . Némelyiknek világít a szeme. Ott korán fejnek s voltaképpen az álmosan ödöngő leányok keltik föl a kakast. Az is belerikkant a csendbe, hogy minél nagyobb hitelességű legyen a hajnal s mintha párák, ködök rétegein ököllet kellett volna utat törnie, diadalmasan belefogózkodik a föld szélébe a nap. Még csak a tüzes tar koponyája látszik, lassan, méltóságosan buvik elő, míg parázsgolyóbbis lesz belőle, hogy ha valami arravaló legény megrugná, körül gurulna annak az erdő, mező, hegy, völgy tányérnak a szélén, ami most már tiszta világos és csillog, mintha csupa drágakő-harmattal lenne teleszórva. És hanges, fűszinü fürjek csattognak valahol jól elbujva a még zöldes vetésben, fönn az éhes madarak lár-máznak, csomóba gyűlve csipog a veréb, a faluk mintha átszóllának egymásnak jó reggelt kívánni, zsonganak, élnek. Most már az ember kerekedett felül. Vontatott túlökbögés hallszik föl váltva hol itt, hol ott, ostorpattogás, egy-egy kurjantás, a miről nem igen lehet tudni, hogy a jószágnak szól-e, vagy a szomszédnak, gyerekrikkantás, valami kondás-segítség torkában nem fér meg a hang, ami egész éjjel meggyült benne s a nagy összevisszaságból

lassan-lassan kiverekedi magát egy csomó fuvaros ember szava, aki mind a lovat biztatja, csattog az állat hátán az ostor s csikorogva, nehezeket zökkenve a frissen kavicsozott uton hosszú sor kocsi bontakozik ki a lejtő alján a fák közül.

A kadarékiak jöttek káposztával. Kis zömök lovak húzták a kocsikat szomoruan bandukolva föl-felé a hegyre. A kocsik mellett kendőbe bonyált fejű asszonyok mentek s az idő meg a piacz felől tárgyaltak a fuvarosokkal. Mind gyalogoltak, hogy könnyebben huzzák a terüt a lovak, csak éppen egy kocsi tetején ült egy leány. Ennek a dolgát is megbeszélgette a többi. A kórházba vitték s mert az apja, a kovács nem akart külön fuvart fizetni, a Dombi fiu hajtott a műhely elé hajnalban. A káposzta már föl volt rakva. Gyönyörű haboslevelű, nagy kerek fejek, aminek a felső levelei kifoszlottak a nagy belső nyomás alatt, csupa óriás kőkemény káposzta, hogy tál legyen, amibe befér belőle egy is. Recsegett, ropogott alatta a kocsi s igazán szép volt a Dombi fiutól, hogy még azzal a beteg lánnyal is bajoskodott. A kovács az ölében hozta ki a leányt, fölhágtott vele a ferhérczre s úgy adta oda a fiunak föl a kocsi tetejébe. Csupa nagykendő volt szegény, de azért reszketett. Vértelen, viasz kezeivel belefogózkodott az erős nagy fiuba, de lecsusztak az ujjai s kimerülten hagyta, hogy czepeljék. A fiu félrerakott néhány fej káposztát az oldalakra s a süppedésbe ültette a leányt. A kovács komoran bá-

mult föl a halvány-sárga arczra s szó nélkül fordult be a mûhelybe, mikor a leány kimerülten lehunyta a szemeit s szenderegni kezdett. Aztán pálinkával jött ki s szó nélkül nyujtotta oda a fiunak az üveget. A legény még mindig a lánynyal foglalatzkodott. A háta mögûl is kiszedte a káposztát, hogy ledülhessen s rátakarta a subáját, hogy ne dideregjen. A leány meg se mozdult. A vékony, vedlett rékli alatt rendetlenül pihegett a melle s a kezeivel fáradtan integetett, mintha álmodnék.

— Már alszik — mondta a Dombi fiu.

A kovács komoran felelt.

— Hogy abból kigyógyítanak legalább. Pár hét óta úgy van, hogy a mint leül, elalszik. Eldül, mint egy darab fa. Semmi hasznát se látom. Ed-dig még tett-vett valamit, látta a keze nyomát az ember.

Sóhajtott s ment befelé a pálinkás üveggel. Az ajtóból még visszaszólt:

— Hát aztán majd megköszönöm . . .

A fiu megsuhintotta az ostort s elindultak. Jobbról, balról több kocsifordult ki az udvarokról s egymás után sorjában zökögve kanyarodtak föl-felé a hegynek. Mintha fellegben lett volna a tetõ, letakarva egy pászma sűrû köddel, ami õvig takarta el az Úr Jézust a feszületen. Azontul a dereka és a feje mintha maga lett volna föltámaszás, lebegett a rezgõ hajnalban, ahogy a szél belefujt alatta a ködbe. A beteg leány föl-fölrezzent egy-egy pilla-

natra s fölmeresztette szemeit a feszületre és mosolygott. Ha véletlenül úgy fordult a kocsi a sok kanyarodón, hogy nem látta, nyugtalan lett. Türelmetlenül leste, hogy mikor pillantja meg újra, s aztán újra mosolyogva bágyadt el, ha megpihent a szeme a nagy szenvedőn.

A Dombi fiu néha fölkapaszzkodott a kocsira s gondosan betakargatta a leányt, ha a zökögés lerázta róla a subát. Simogatta a lány pillantásával s fátyolos lett a szeme, hogy úgy össze van törve.

— De kicsi helyen elférsz — mondta neki, amikor ébren találta.

A leány mosolygott. Fáradtan, gyöngén beszélt, a fiunak is a káposztára kellett fölmászni, hogy megértse a szavát.

— Fogja meg a kezem. Fartsa egy kicsit.

— Fázol még?

— Nem, csak jól esik. Szorítsa . . .

— Egészen kipirultál. Olyan vagy, mint az élet.

A leány hátraejtette a fejét s tágra nyitott szemmel bámult föl az égre. Csak akkor fordult vissza, ha a legény eleresztette a kezét. Nem ide gondolt, de valami meleg kapocs kellett neki a másik meg e között a világ között. Szórakozottan, fáradtan felelt a fiunak, ha kérdezett valamit s közben el-elszunnyadt. Ha aludt, gyönyörű lett. Vér ömlött az ajkaiba, kipirult az arcza is és mintha mesét hallgatott volna, beszédeselek, derültek lettek a

vonásai. A fiu most már el se eresztette a kezét, hanem lázasan bámult reá. Mikor fölnyitotta a szemeit, ráhajolt s úgy beszélt hozzá, hogy majdnem csókolta az arczát.

— De szép vagy! Mint egy kisasszony, csak éppen uri gunyát kellene rád adni.

A leány most már a feje alá huzta a fiu karját s kipirulva, a szemeit is lehunyva hallgatta. A fiu meleg lehellete mintha életet adott volna bele. Gyöngye szive rendkívüli erővel küldte szét a lábaiba, karjaiba a vért, egyszerre nagyon egészségesnek és boldognak érezte magát. Aztán nagy elbágyadás következett, vértelen, fehér lett az arcza, a keze s csak suttogni tudott.

A fiu újra ráhajolt s beszélni kezdett neki.

— Csak gyógyulj meg hamar. Én nem tudom, hogy esett, de mindig a bátyámék mentek a lovakkal hozzátok. Nem is igen láttalak még, csak gyógyulj meg. Nekem nincs még senki szeretőm, nem is volt. Csak gyere haza, de hamar.

A leány alig tudta fölemelni a karját. Kétszer-háromszor is visszaesett a keze, de aztán mégis sikerült neki átfogni a legény nyakát. Mintha el se akarta volna eresztetni többet, úgy fogta és sugdosott a fülébe:

— Csókoljon meg. A számat . . .

A fiu elrémült s a kocsik mellett ténfergő sok asszonyra mutatott.

— Meglátják. Hogy gondolod az istenért . . .

— Nem baj. Engem még soha se csókolt meg senki . . .

A fiu ráhajolt, mintha a kendőjét igazitaná s gyorsan csókolta meg. Sietett s aztán ijedten nézett előre. De a leány boldog volt. Fölnyitotta a szemét s a hegytetőre bámult. Azzal oda is tapadt a nézése s lassan-lassan elszintelenedett az arca.

Még egyszer a fiuhoz fordult s elküldte maga mellől.

— Takarjon be jól s aztán menjen.

— Ne fogjam már a kezéd?

— Nem, hagyja. Köszönöm, hogy elhozott.

— Szeretnék melletted maradni.

— Most már ne.

Türelmetlenül intett a fejével, hogy menjen. A fiu erre leszállott és ment a kocsi mellett. Kábult volt, nem igen tudott gondolkozni se, csak az járt valahogy tompán a fejében, hogy mikor jön vissza a leány. Arra gondolt, hogy akkor is ő jön majd utána. Üres kocsin mennek haza, egymás mellé ülnek.

Mintha csendes sóhajtást hallott volna a kocsi tetején. Fölmászott és a mikor a leányra pillantott, rémülten kiabálni kezdett.

— Mit csinálsz? Mit csinálsz?

A kocsi mellé jött egy-két ember meg asszony s egy öreg felszólt hozzá:

— No fiam. Mi van?

A fiu üresen bámult végig rajtuk s nagyot rántott a gyeplőn, hogy egyszerre megálltak a lovak — és leszállott.

Lenn megint nógatták:

— Mi az, no?

Nem tudott mindjárt felelni. Egy kicsit pihent s aztán fölmutatott az ostorral a kocsi tetejére:

— Meghalt.

AZ IGAZSÁG.

A reggeli kávé után kifelé tartottam már a kávéházból, amikor a tulsó sarokból a nevemet hallottam. Előbb egy férfi kiabált, azután egy nő is. Visszafordultam, áttörtem magamat a még tegnap estéről halomra rakott székek közt s amikor asztalukhoz értem, alig-alig tudtam megismerni őket. Egy régi házigazdám s az özvegyasszony nővére ült az asztal mellett. Előttük bor és ásványviz állott az asztalon, olyan érintetlenül, mint ahogy a pinczérleány odatette.

Mindketten nagyon megváltoztak azóta, hogy utoljára láttuk egymást. A férfi sokkal tisztességesebben volt öltözve, mint azelőtt. Valami szabadalma volt, amihez Nürnbergben kapott kompánistát, akkor váltunk el. Ugy látszik, hogy sikerrel dolgoznak, erre vallott a prémes téli kabát, drága ruha s a gyűrűi, amelyek az ő osztályában első utmutatói annak, hogy valaki szegény emberből gazdagra változott. Az asszonynak komoly fekete ruhája volt,

de jól megszabva és fényes atlaszbetéttel a mellén, amelyre végig feküdt a nyakából lecsüngő arany óraláncz. De nagyon komorak voltak mindketten, úgy vettem észre, mintha sirtak volna s talán még most is közel állanának hozzá. A férfi zsebkendőjét szorongatott a kezében.

Megindult egy csomó szapora kérdés s erre egy kissé fölelevenedtek.

A találmány bevágott — mesélte a férfi s felvidult az arca, amint hosszasan elbeszélte, hogy mennyit küzdött, amig idáig jutott. — A cézét *Pohl et Comp.*-nak hívják, de két társa van. A hitetlenek. Egyik se akart annyi pénzt fektetni a dologba, hogy magára lehessen. Most persze szívesen kiturnák egymást, de nem lehet. Csak Németországban hat ügynök utazik az üzlet részéről, s mindenütt képviselve vannak. Haj, haj, nagy dolog ez, amig idáig jutottak, mennyi baja volt azzal a két bolonddal, azt csak ő tudná megmondani. Mindig nyereséget követeltek, már a második hónapban osztalékról álmodoztak. Minduntalan visszakövetelték a pénzt, soha még ilyen házsártos embereket nem látott. Egyszer az egyiket kidobta az üzletből, s a könyveket mindig a Wertheim-szekrénybe zárta, mert a társak, ha látják, hogy milyen töméntelen pénzt kellett kidobni az első időkben, összeverekedtek volna.

— Így is volt elég skandalum! — mondta sóhajtván — erről csak annak lehet fogalma, aki látta.

— Most ki maradt odahaza?

— A könyvelők meg *ők*. Most már rendben van minden, elmozdulhatok egy-egy perczre.

— Miért jött Münchenbe? Valami hivatalos dolog?

Szórakozottan felelt s olyan elkényszeredett tekintetet váltott a nővérével, hogy ijedten néztem rájuk.

— Nem . . . nem . . . nem hivatalos — mormogta s élénken figyelni kezdte az utcát. Egy kocsi zörgése keltette fel a figyelmét, a kalapját is a kezébe vette, hogy mindjárt kiszaladhasson, ha az a kocsi jönne, amelyet várt. De nem az volt. Megint visszafordult hozzám s most már könyei, amelyek rég utat kerestek maguknak, a szemébe szöktek s végigfolytak az arczán. Az asszony is sirni kezdett. A pinczérleány törülgetés közben rájuk bámult s intett a pénztáros asszonynak, hogy: nini, mit csinálnak ezek! A férfi csendesen sirva s hiába erőlködve azon, hogy fölszárítsa a könyeit, végtelen szomorú arczal kezdte elmondani, hogy miért jöttek.

— Ma operálják Marit. Itt fekszik a Schmidt tanár klinikáján. Nagy beteg, szegény . . .

Az asszony rámondta:

— Szegény, szegény . . .

— Mi baja?

— A gégeje, föl kell vágni. De most már harmadszor csinálják, én nem tudom, hogy mi lesz.

Mari a Pohl fiatalabb testvére volt. Mikor náluk laktam, még hajadon volt, azután férjhez ment

egy népénekeshez, akire hat esztendeig várt; ennyi kellett ahhoz, hogy törvényesen elváljon az első felelőségétől az énekes. Azt is ismertem. Derék, becsületes ember volt s a maga kis körében majdnem művész. A társaitól teljesen elütő rendes életmódot folytatott, elnöke lett a népénekesek társaságának, amely arról gondoskodik, hogy tisztességesen eltemesse tagjait, s így bizonyos külön tekintélyre tett szert nemcsak társai közt, hanem a publikumában is. Hozzám sokszor bejött, *Herr Ungar*-nak szólított, néha nekem mutatott be először egy-egy új couplet-et s naiv bizalommal beszélt a szerelméről, meg a válópörről.

Róla gondolkodtam, meg az ő szerencsétlen boldogságáról, amely bizonyosan nagyon tönkrement, ha beteg az asszony. — amikor hátam mögött megszólalt a hangja:

— Á Herr Ungar! Igyekezett örülni, de nem tudott, gyorsan kezét fogott velem, s azután rám sem nézett, a sógorához beszélt, leült, újra felkelt, nem találta meg a helyét sehol, s azt mondta, hogy újra kimegy az utcára és járkálva várja be a tanár kocsiját.

— Maradj itt a melegben, az ablakon át megláthatjuk.

Fészkelődött, forgatta kezében a kalapját és mégis csak kiment. Izgatottan topogott a gyaloguton és izzadt, pedig recsegett lábai alatt a hó, s metszön, élesen fujt a szél. Egyszer megint jött egy kocsi, fehércilinderes kocsis ült a bakján. Az énekes

intett, hogy álljon meg, megismerte a kocsiban Schmidt tanárt. Fölnyitotta az ajtót, s most már teljesen elhagyta a nyugalma. Hevesen beszélt, látszott, hogy könyörög. A doktor párszor félbeszakította, nyugalomra intette, úgy látszott, hogy biztatta. Egyszer a vállára ütött s a szeme közé beszélt valamit, bizonyosan azt mondta: legyen erős — azután szigorúan nézett reá s megvetőleg legyintett a kezével, talán azt kérte számon a szegény embertől, hogy miért olyan gyáva. Pohlék is fölugráltak, amikor megállani látták a kocsit, s kiszaladtak az utcára. Azután hárman beszéltek össze-vissza. Egyszer a tanár ur becsapta az ajtót s továbbhajtatott.

— Menjünk utána — mondta az asszony.

— Azt mondja, hogy nem ereszt be — felelte a színész.

Pohl visszament a kávéházba fizetni, mi pedig járkálni kezdtünk az utcán. Az asszony izgatott volt, mindig előttünk járt s csuklott, mert erőszakkal el akarta fojtani a sirást. Az énekes kissé lecsendesült, erőszakolt megnyugvás ült az arczára. Mellettem haladt. Később hozzánk csatlakozott Pohl s beszélni kezdett.

— Mig nyomorogtunk, egészségesekek voltunk. Most már mindenünk van s Mari beteg. Mit mondott a doktor?

— Biztatott — felelte vontatottan a színész — de ez így ment mindig. Nem hiszek én neki.

Pohl előre ment a nővéréhez s karonfogta.

A színész most már egyedül volt velem. Párszor rám nézett, mintha az után kutatott volna, hogy mit gondolok. Az én arczomon bizonyára nagy szomorúságot látott, mert igazán nagyon el voltam keseredve a sorsukon. Egyszerre csak azt kérdezte:

— Emlékszik még a: *Was ich nicht sagen mag-ra?*

Amint zavarosan elkalandoztak a gondolatai, ez a couplet-refrain jutott az eszébe. Csodálkozva bámultam rá, nem tudtam megérteni, hogyan gondolhat ilyesmire, de ő nem várta be a feleletet, hanem egyszerre hirtelen megállott, s fojtott hangon kezdett el beszélni, hogy az elülmenők meg ne hallják. Ez a küzködés még jobban elárulta a dühét, s míg lihegve, sebesen beszélt, ököltre fogta a kezeit, mintha valakit agyon akarna vágni.

— S az én első feleségem hogy hizik! Hogy kövérebb legyen, négyszáz markot fizettetnek velem a kosztjára. Az a másik pedig meghal. — Majd lerántotta rólam a kabátomat, úgy megfogta. — No, Herr Ungar, van igazság?

Pohlék visszafordultak, fáztak. Ha koci jött, összenéztek s újra lekapták a szemeiket egymásról. A két férfi komoran bámult maga elé, a színész úgy kutatta a földet, mintha elvesztett volna valamit s azt keresné, az asszony pedig talán imádkozott magában, mert kissé mindig elmaradt s nem hallotta, hogyha valamit kérdeztem tőle.

A N N A.

A somorjai báró urfi nemrégiben egészen a bánatnak adta magát. A máskülönbben is fura formájú fiut nagyon megviselte a mértéktelen szomorúság, mintha elrontotta volna vele a gyomrát. Hegyes madárfeje belezöldült a beregségbe, siralmasan elgyöngült, tántorogva botorkál, mintha örökösen részeg lett volna s lázas éjszakákon sirt, nyögött és egy egészen közönséges leánynevet suttogott bele az átizzadt párnába.

— Anna, Anna . . .

S akkortáiban esett meg az, hogy a méltóságos asszony lehvatta magához a nevelő kisaszszonyt s szokása ellenére ezuttal az írásos forma mellőzésével élőszóval tárgyalt vele. A méltóságos asszonynak ugyanis az volt a divatja, hogy a kisaszszonynak napiparancsokban adta tudtára a mondanivalóit a kis kisaszszonykák nevelésére vonatkozólag. A parancsokat cselédek hordták föl a második emeletre, ahol a komornyik és a parádés kocsis

szobái között kis, két szobás lakása volt a kisasszonynak, fehér, tiszta, mint a pohár, de szigoruan egyszerű és kellemetlenül száraz és hideg . . . Ebből a leányból kellett bele valami, egy kis friss, üde uri leány-illat, hogy ne legyen egész közönséges, mint tovább a folyóson a szobalányok szobái. A cselédek vigyorogva kézbesítették a parancsokat, amikben mindig foglaltatott egy csomó kellemetlenkedés, halk, ki-kitörő meg újra lenyelt viczogással vették tudomásul azt, ha a kisasszony kilépett, a gangra, a szemétből kiszórtak az ajtaja elé egy csöppet, csak annyit, ami a bosszántásra elég s lenn a nagy ebédlőben, amikor a szegény cselédkisasszony is ott ült az urakkal az ebéd meg a vacsora mellett, olyanformán kínálták meg a tálal, mintha valaki közülük jutott volna ahhoz a tisztességhez, hogy az asztalához ültesse a báró és ez mulattatná őket, szórakozottan fitymálva, türelmetlenül. Egyszer egy lány a fülébe is pusmogott:

— Tessék már kivenni, nem állhatok itt estig.

Amint ebből látni méltóztatik, a méltóságos asszony teljességgel nem kényeztette el a nevelő-kisasszonyt. Annál nagyobb feltűnésre számíthatott tehát az az eset, hogy szokatlan időben, a mikor máskülönben a frizérnével szokott foglalatoskodni, fölizent hozzá, hogy jöjjön le. A nagy szalonban várta, ami olyan szoba volt, hogy nem is érthetik meg benne egymást asszonynépek, nagy, csupa óriás méltóságos komor butorral telve, eleve kizárva ma-

gából minden bizalmaskodást. A méltóságos asszony a szoba közepén állott meg egy nagy asztalra támaszkodva zsiros, gömbölyü öklével s még ebben a nagy térben is majd agyonnyomta méltóságával a kis nevelőkisasszonyt. A leány elveszett a sok nagyuri holmi között, szinte keresgélni kellett utána. A szomszéd ajtó függőnye meglibbent kissé, amikor belépett s tejfehér, nagyszemü és rőthaju gyermekfej kukucskált be a szobába. Aztán egy kis vihogás hallszott s a kis leány eltűnt. Anna pedig még mindig az ajtóban állott. Most már összeszedte magát valamicskét s tőle telhetőleg keményen nézett vissza a nagy, kövér asszonyra.

— Hivatni méltóztatott.

A méltóságos asszony meg se mozdult, csak intett neki, hogy jöjjön közelebb. A leány előrejött, megállott az asztal másik oldalán s várta, hogy mi lesz. Most mintha megint libbent volna egyet a függöny s újra kaczagott volna a gyermek, sejtve, hogy kikap a kisasszony. A leánynak ez a czérnaszál vékony hang arczába kergette a vért s így esett meg az, hogy a köteles tisztelet daczára ő szállalt meg először:

— Méltóztassék növendékemet eltávolítani, méltóságos asszony. Ha valamelyik mindig tanuja annak, hogy méltóságod megaláz, képtelen vagyok a feladatra, amivel megbiztak.

— Honnan tudja, hogy miért hivattam?

— Rendesen az következik, hogyha lehivat méltóságod.

A méltóságos asszony mosolygott. Mintha a nagy hatalom tettzett volna neki, ami alatt összegörnyed az efféle népség. Gőgös és száraz maradt a hangja, pedig egy kis szivességet akart belevegyíteni. Sehogy se ment. Mikor azt mondta a leánynak, hogy üljön le, az is inkább parancs volt, mint szives kínálás.

— Nincs szó most ilyesmiről, — kezdte — egyebet akarok mondani. Valamire kérni . . . Egy kis szivességre, amit megtehet azért a sok jóért, amit tőlünk élvezett, amióta itt van. A fiamról van szó.

A leány halványan bámult rá a nagy asszonyra s idegenkedve húzódott el tőle, amikor közelebb húzta hozzá a széket. A méltóságos asszonynak pedig tetszett az összegubbaszkodott, törékeny kis figura a másik széken s csak vontatottan, lassan folytatta a mondanivalóját, mintha ilyen semmiséggel szemben érdemes se lenne a sietség.

— A kisasszony egészen elvette ennek a fiúnak az eszét. A kisasszony azzal köszönte meg azt a jóságot, hogy a házukba fogadtuk, hogy hódított. Meghódította a bárót s most már meg a fiatal bárót is. Ez csunyaság a kisasszonytól.

A leány fölállott a székről s az ajtó felé indult. Az arca előbb föllángolt, aztán halvány lett, kicsi, még gyermekforma teste reszketett s olyan

megvetéssel nézett vissza a nagy asszonyra, hogy az is meghökkent kissé és nem ment utána. A szoba közepén azonban már elhagyta az ereje, megtántorodott s keserves, hosszú sóhajtás szakadt föl a melléből. Panaszosan, inkább nyögve szólott:

— Így ne beszéljen velem, nem hallgatom . . .

A méltóságos asszony is észrevette, hogy ezzel a hanggal nem megy sokra s másképen próbált beszélni.

— Maradjon a kisasszony. Minek olyan érzékeny? Végre is én nemcsak a gazdája vagyok, hanem asszony és anya is, akinek a kisasszonnyal számadása van. A kisasszony hódít . . . Azt hiszi, hogy nem vettem észre, hogy milyen melegen néz magára a báró . . . Félrehuzódik egy szögletbe s csak magára bámul, hogy majd beleolvad. Szereti a kisasszonyt.

A leány nyugodtan felelt:

— Talán fölfedezett bennem valamit, amit meg lehet becsülni.

A méltóságos asszony belevágott a leány szavába.

— Mindegy. Nem törődöm ezzel. A fő a fiam dolga. Nem tűröm, hogy ez a fiú tönkremerjen a kisasszony miatt.

— Miattam?

— Persze, akármilyen ostobán is hangzik az, hogy a kisasszony szóljon bele a somorjai bárók élete sorába. Nem tűröm, hallja, nem tűröm. A fiam

beteg, maga után vágyakozik, lázas. Különben is gyöngé, regényes természet, afféle ábrándozó. A kisasszony büszke, nem tudom, hogy mire, de büszke s meg se hallgatta a fiam. Az én fiam . . . Elutasította, mint valami közönséges más fiút.

— Nem szeretem.

— Mindegy. Azért nem lett volna szabad a kisasszonynak olyan kurtán végezni az én gyermekemmel. Az nem az a fajta, akinek ajtót lehet mutatni. Mondhatott volna neki egy pár jó szót.

— Minek?

— Hogy a fiu el ne keseredjék. A sok jó után, amit ebben a házban kapott, ennyit megérdemeltünk volna a kisasszonytól.

A leány tétován bámult az asszonyra s huzódzott tőle. Félni kezdett attól, ami következik s torkán akadt a szó, a mint beszélni kezdett.

— Nem értem, nem tudom, hogy mit akar.

Most már gát nélkül tört ki a nagy, kövér asszonyból a gőg. Mintha meg se értette volna az akadémikuskodást, amit ez a polgár sorsu szegény tanítókisasszony megenged magának, követelt, parancsolt s csak arra döbbsent meg kissé, mikor mind magasabbra, nagyobbra egyenesedett ki előtte a leány és szép lett, ragyogott mint a napsugár, bevilágosította a szobát.

— Nem érti? Hát értse meg. Ketten vagyunk, nem hallja senki, hát mondok magának valamit. A fiam azzal fenyegetőzik, hogy agyonlövi magát,

ha maga nem lesz az övé. Az övé . . . Azt a gyereket másképpen gondolja, mint én. Ő ostobán, szerelmesen, én meg úgy, hogy mindannyian meg lehetünk vele elégedve. Ő is, aki szerelmes, maga is, aki nem szerelmes és én is, akinek a gyermekem életére vigyázni kell. Azt mondom magának, hogy az én gyermekem nem a senki fia. Hallgassa meg s nem lesz belőle kára. Ne adja a büszkét és a szentet, hanem tűrje el, ha közeledik magához. Az a fiú somorjai báró, nincs hozzászokva ahhoz, hogy ha szerelemről van szó, kiadják az utját. Ha magának ez áldozat, hát én megfizetem, de nem tűröm, hogy egy ilyen magaforma leány miatt elpusztuljon a fiam. Értette? Most már tudja, hogy mit akarok. Ha egy kicsit nyersen mondtam el, hát nem tehet róla. Nem vagyok olyan kedvemben, hogy a kisasszonyt kiméljem a magam rovására.

A leány egy nagy bőrosszéknek vetette a hátát s olyan rémülettel nézett az asszonyra, mintha vad előtt állana, aki most mindjárt ráveti magát. Majd elesett, jobbra-balra ingott s keményen megmarkolta az asztal szélét, hogy le ne roskadjon. Agyában zavarosan gomolygott minden, amit most hallott, behunyta a szemeit, hogy egyedül legyen s összeszedje a gondolatait, de csak mégse értette az egészet. Czafatok váltak ki a zürzavarból, egy-egy szó, durvaságok, utálatos dolgok, amik elrémitették s arra nógatták, hogy szaladjon, de a lábait megmozdítani se tudta. Végre valamicskét tisztán

látott. Megrázta magát, mintha le akarta volna dobni a testéről mindazt a sarat, amit rádobáltak s kiegyenesedett.

— Elmegyek innen.

Az asszonyból most már féktelenül dült ki a düh. Az asztalt rázta s durván kiabált:

— Azt nem! Itt marad. Ha kell, magukra csukom az ajtót, majd megszelidül. A fiam nem hagyom elpusztulni egy rongyos leány miatt, aki nálam öltözött ki kisasszonynak. Az én pénzemen. Ha bolondítani tud, hát bolonduljon is . . .

A leány már oda se hallgatott, csak ismételte:

— Elmegyek.

— Itt marad!

— Elmegyek. — Aztán, mintha magához beszélne, indulat nélkül, szomorúan szólott. — Nem tudja, hogy mit csinál, nem tudja, hogy mit mondott.

Az asszony mintha ráfeküdt volna, egészen melléje ment, hogy összefolyt a szájukból a lehellet s tulkiáltotta a csendes beszédet.

— Tudom, de nekem a gyermekem drága, nem maga, maga semmi . . . Maga senki . . . Ha a fiam a maga szeméért meg találna halni . . .

A nagy hangra bejött a báró. Kicsi, értelmes képű öreg ur, kis, szurós nézésű szemekkel, amikkel mintha egyszerre mindent látott volna . . . Hosszu, meleg pillantással mérte végig a leányt s szárazon szólott rá az asszonyra:

— Mi a baj?

A leány felelt.

— Elmegyek innen.

Az öreg ember egy kicsit gondolkozott s bölintott a fejével.

— Jól teszi.

A méltóságos asszony beleszóllott a beszédbe:

— A kisasszonynak szerződése van. Azt be kell tartani . . .

Az öreg ur úgy tett, mint a karmester, aki leinti a fölösleges lármát s csak annyit mondott:

— A kisasszony elmegy.

Aztán megfogta a leány kezét s elhomályosodott a nézése, amint beszélt:

— És magával együtt elmegy a tisztesség is innen, leányom. Elmegy.

A V A S U T.

Alig egy esztendeje, hogy a falum határán átvezették a vasuti vonalat. Egy nagy legelőt szeltek ketté a töltéssel s éppen szemben a község-házával, a rét közepére építeni kezdték az állomást. Idegenekkel telt meg a falu. Az olaszok esténként tulordították a korcsmában a benszülötteket s meghonosult nálunk is a harmonika, amitől veszettül vonítottak a kutyák s káromkodtak a zsandárok, mert ahol megszólalt, ott bizonyosan verekedés lett a nagy multság vége. Az uraknál szétszórva laktak a mérnökök, a megye adott melléjük hajdukat s ezek a czifrazsinóros hivatalos emberek bizonyos elitet képeztek a többi cselédség és a parasztok közt, külön asztalhoz ültek a korcsmában, a munkáról beszéltek s bort ittak és nem pálinkát. Reggelenként megindult a bucsujárás a vasuti vonalhoz, a hajduk hátukon vitték a háromlábu magas asztalokat, lánczot, vonalzókat; a gyermekek tágra nyitott szemmel-szájjal bámulták meg a sok furcsa holmit,

a parasztok pedig komoran mentek be házaikba, hogy ne kelljen köszönteniök a mérnököket, akiket urasági fogatokon vitték ki a vonalhoz.

Erre a szerencsétlen falura végzetes volt ez a vasuti vonal. Két város közt fekszik és kis határában alig terem meg a kenyérre való buza. Vannak nagybirtokos uraik, de ennek nem látja hasznát a paraszt. Fuvaros itt minden ember, aki csak összekuporgatott két lóra és egy ócska kocsira valót. Mindig van valami szállítani való, tavasztól a másik tavaszig. Kezdődik a zöldségen, azután következik a gabona, gyümölcs, káposzta, s a szállitmányhoz tartoznak mellesleg a kis diákok is, akiket tizenöt-husz krajczárért meg egy üveg pálinkáért ültetnek fel a zsákok tetejére. Azután következik télire a kő. Hoszszu vonalon ők hordják be kavicszal az országutat, nem is ért ahhoz más igazán. És mindehhez nem kell egyéb, mint két lovacska, amely koplalni tud s nem veszi el a fejét a nagy hágón, hanem belefekszik a hámba és huz négy helyett, egy goromba lócsös szekér és egy jó, mogyorónyi bogokra kötött kurtanyelű ostor.

Mikor megérkezett az első mérnök s a szög-mérőjével kiment a határba, elindult a suttogás és kérdezték az emberek egymástól, hogy: mi lesz? A felelettől félték, fogalmuk se volt még arról, hogy mi következik, de érezték, hogy valami rossz; s amikor a mérnök egyedül sétálva hazafelé tartott, nem merte megkérdezni senki, hogy mit akar a ha-

tárban. Azután rájöttek maguktól, amikor mind több-több idegen ur érkezett s hosszú városi kocsikon elhozták a sineket s egy kijelölt vonal mellé falat raktak belőlük. Lassan-lassan közeledett a munka, mind közelebb-közelebb hallották az olasz munkáshad nótáját:

Evviva, evviva, evviva Garibaldi,
Evviva, evviva, ... —

mintha bizony valami érdeme lett volna Garibaldi-nak, hogy kiépült a szárnyvonal. Egyszer azután elkészült az egész. Olyan egyenes volt a vonal, mint egy lénia. Az állomás épületébe beköltözött egy czifra, aranycipkás ur s egy napon bögre, megvadulva szaladtak szét a töltés mellett legelő barmok, végig ment a vonalon az első masina. Kigyúlt a csodára az egész falu, mikor visszajöve megállott a pályaudvaron: körülvették, tapogatták s eloldalogtak, mikor a tréfás gépész egy csomó gőzt bocsátott reájuk az egyik csapból. Nehány öregasszony rögtön összedugta a fejét s nagy sápitozással állapotnak meg abban, hogy: elvész a világ, most már bizonyosan elpusztítja az Isten.

A világnak nem sok bántódása lett a vasut miatt, mindössze abba a nagy hálóba, amely körülöleli, behimeztek egy új kis szálacska, hanem a mi embereink nagyon pórul jártak vele. Nem kellett már ezután senkinek se a kocsi és a ló, hetekig a szegen lógott az ostor, éhesen őgyelegtek a gyere-

kek az utcán s tele lett a kocsmá. Ha még két-akkora lett volna is, akkor se jutott volna hely mindenkinek. Aki eddig feléje se nézett, most már az is itt tanyázott, mohón ette, amit a többiek beszéltek s ütötte az asztalt és ivott, éppen mint a többi.

— A keservét a kormányának! kihúzták a lábunk alul az országutat . . . így készültek.

Mikor egyszer a Vajda Tamás kis fia benyitott középük s az apjához fordulva elmondta, hogy az anyja azt üzente: menjen haza vacsorára s vigyen szalonnát és turót, a durva, félig részeg ember kilökte a gyermeket az ajtón s utána kiáltotta:

— Mondd meg anyádnak, hogy keressen más embert magának, hagyjon nekem békét.

A gyerek pityeregve sántikált végig az utcán, a kocsmabeliek pedig észelösen a sok pálinkától azt mondták, hogy jól van ez így, meg kell mutatni a kormánynak, hogy ur marad a paraszt azért a portáján, ha ide hozták is a vasutat. Vajda ordította a legjobban, hogy megmutatja ő, csakhogy már egyszer lássa azt a vasutat. Csak félig volt részeg, az indulat tette vaddá. Arra gondolt, hogy a lovai ugy lesoványodtak, mintha agarak volnának s mikor hazament s elébe nyertettek a szegény párák, a szivét járta át ez a hang. Ugy összeszokott ezzel a két vén állattal, hogy sirt keserőségében, amikor már az istálló tetejéről a szalmát is meg-etette velük, s most már igazán semmit se tudott

nekik adni. Háromszor is behajtotta őket a szomszéd hetivásárra, de ugyan ki vesz télire lovat, ugyis porcióba kell kötni a takarmányt s csak kóstoltatni az állattal, hogy kijussanak vele tavaszig. A lovacs-kák mindig visszajöttek s Vajdában, ha az ágyban feküdt, vagy a korcsmában duhajkodott, egyformán gyült napról-napra a méreg.

Az első kocsikkal a miniszter ment végig a vonalon.

— Meglátom én azt a minisztert! — mondta Vajda s a szomszédokkal kiment az állomáshoz, hogy lássa. A perronra nem engedték be, telve volt a pályaudvar urakkal és zsandárokkal. A vonalhoz se lehetett félni a határ mentén. A csendőrök puska-tussal fenyegetőztek, s hivatalos komolysággal posztoltak le és fel a vonat mentén. A parancsnokság informálva volt már a nép hangulatáról s megijesz-tette a sok csáköval, puskával. A parasztok a réten csoportosultak s csak messziről látták a fellobogózott kocsisort s a lokomotiv kéményére akasztott óriás koszorut, amelyről két felől széles szalag uszott a levegőben. Csendesen, inkább a földet nézve állottak ott, alig egy-két száj mormogott valamit s a többi csak rá intett, hogy ugy van.

— A mi pénzünkön, az adóból koldussá tesznek.

— Mehetünk legelni, ha már megdöglöttek a lovak.

Vajda nem szólott egy szót se, elkényszeredve,

szomorun bámult maga elé s mikor már érezte, hogy nem bírja tovább, hanem legalább egy zsandárt leüt, lefeküdt a földre s bedörzsölte az arcát a harmatba. Keservesen sóhajtott, aztán messze magasra követte szemeivel a gép füstjét, mintha ott keresne valami kárpótlást, azután megrázta magát a ruhában s odaszólt az asszonymak, meg a gyerekek:

— Gyereünk, nó!

Az uton arról beszélt, hogy ha mindenki olyan buta lenne, mint a többi paraszt, soha se lenne igazság a világon. Azután hallgatott hazáig. Délben sokat ivott s délután főbeverte a lovakat. Az asszony jajgatott és szidta: te bolond, te haramia — az ember azonban vissza sem felelt, hanem átment a korcsmába. Délután végigsétált a falun szép asszony feleségével az állomásfőnök. Az asszony föl fogta ruháját a sárban, megmutogatta hófehér csipkés szoknyáját s cukrot akart adni egy gyerekek, aki a száraz árokban halászott. Mikor a gyerekekhez közeledett, a házból mérgesen kiáltott ki egy paraszt menyecske:

— Józsi! Gyere be!

A gyerek félve kotródott be a házba.

Mikor a főnök a korcsma előtt haladt el, néhány dühös megjegyzést hallott és sietve vonta magával a csodálkozó, ijedt arczu asszonyt. Mikor már a réten voltak, meg is magyarázta, hogy mi a baj.

Leesett a hó. Az első fagy után csilingelve

suhogtak végig az uton az urasági szánkók, a parasztok pedig tömeges falopást rendeztek az erdőben. Eddig becsületes uton szerezték meg a tüzrevalót, telt a fuvarukból, most már nem volt mivel kifizetni a fa árát. A kerülő egymásután csukatta be őket, az asszonyok jajgattak, be-be szaladtak az urakhoz a városba s mindig kedvetlenebbül jöttek haza. Ha füttyölt a masina és lassu méltósággal begurult az állomásra, átkozódtak s olyan szemet meresztettek a csinos, kaczer állomási épület felé, mintha föl akarnák gyujtani egy pillantással. Némelyek már mondogatták, hogy majd megmutatják ők a kormánynak, hogy mi az, kivenni az ember szájából a falatot s hogy lesz még követválasztás . . . de ezeket megvetette a többség. Mindenki látta, hogy csak a szájuk jár s ha ezután öt forint helyett tizért adják el a szavazatukat, azzal ugyan nem bukik meg a vasut. Pedig ide az kellene. Felszántani a töltést, bevetni a helyét luczernával, hogy meg se lehessen ismerni többet, felégetni azt a czifra házat s belefektetni a hunczut kormányt, az isten verje meg az egész vasutat!

Kezdtek inkább azokban megbizni, akik nem kiabálták tele a falut. Közben megesett egy-egy kis temetés. A gyerekek unták meg leghamarabb a dolgot, költözködtek a másik világra. Vajdát is azzal fogadta egy este az asszony, hogy félrebeszél a gyerek. Két napig virrasztottak mellette, egymás karjába adták a forró kis testet s a férfi feléje se

nézett a kocsmának. Csak magában átkozódott, intett az asszonynak, mikor füttyölt a vonat, hogy hallod, hallod s az asszony ráintett a fejével: hallom. Akkor tört ki az emberből először hangosan a düh, mikor meghalt a gyerek. Lecsapta az ágyra a kis élettelen testet s kiment a ház elé szitkozódni. Dült a szájából a szó, szidta a kormányt és vasutat, mindennek ez az oka s aki hallotta, mind ráhagyta, mert ez már vallássá lett a szegény emberek között s messziről megfenyegették a prűszkölve rohanó gépet. Az ember pedig visszament a házba, hangoosan szuszogott, nézte, hogy mint mosás, öltöztetik az asszonyok a gyermekeket. Este leakasztotta a szegről a pisztolyt, félrelökte az asszonyt, mikor kérdezősködött, hogy mit akar, s elment. Kiment az állomásra. Itt járkált még egy keveset a Perronon, bután hallgatta a táviró-gép kopogását. Mikor benézett az iroda ajtaján, a cifrasapkás főnök éppen nagyot nevetett. Ez a fejébe kergette a vérét, felszakította az ajtót s rásütötte a pisztolyt a főnökre.

— Nem kell ide gőzös! — kiáltotta.

A főnök kapkodott a levegőben, nem érte a golyó, de nagyon megijedt. A szoba tele lett csipős füsttel, minden lámpa elaludt, a szomszéd szobából sikoltva szaladt be az asszony, s eszeveszettül kezdett berregni a táviró-gép, talán a golyó érte. A pénztáros a bakter és a raktáros után kiabált, s megkönnyebbülve lélekezett föl, mikor a sinek

mellett két csendőrt látott szaladni az állomás felé. Az egyik csendőr rettenetes pofont adott a szegény embernek, csupa szokásból, mert szükség igazán nem volt reá, megvasalták, hogy jajgatott bele, észak felől pedig nagy sipolva érkezett meg a vonat. A fuvaros behunyta a szemét, hogy ne lássa.

GONDVISELÉS.

Jött az orvos meg a rendőrbiztos s aztán meg még a kirendeltség: két gyalogos rendőr és egy detektív. Kocsikból szállottak le. A kapu mellé hajtattak föl a gyalogjáróra, hogy egyenesen a küszöbre léphessenek a kocsik szőnyegéről. Az utcában mindenfelé tenger volt a sár, szürke, hig piszok, amit idegesen szaglászta meg a lovak s amiben elmosódó zagyva képekben tükröztek vissza a kétfelől rendetlen glédába sorakozott házak.

Az orvos finom, pászmás füstü virzsiniát szivott s kínálta a biztost is.

— Köszönöm, csak gyöngébbet szoktam. Ez nagyon megköhögtet.

— Magam is inkább amolyannal élek, de ha kijövök ezek közé, erős szivart szivok.

Közben a rendőrök kizörgették a pinczéből a házmestert, egy idétlen piszkos embert, aki káromkodva jött elő s csak akkor kapott a sap-

kájához, a mikor észrevette a hatósági népeket! A rendőrök rákiabáltak, hogy minek váratott magára.

— Nem látja, hogy a komisszió van itt? Ugy mozog, mint egy nagyságos ur, tempósan . . .

Az urak a nedves, szürke falhoz lapulva mentek végig az udvaron egy keskeny, a fallal együtt kanyargó ösvényszalagon, amit nem lepett el a habarcs. Az a kezük, amelylyel hozzátámaszkodtak a falhoz, penészszagú lett. A biztos meg is járta, mert lesiklott a sárba, s bokáig merült bele a híg mocsokba. Mig az egyik rendőr a zsebkendőjével a cipőjét törülgette, mérgesen kiabált.

— Egy deszkat, vagy valamit lehetne ide tenni . . . A teremtsit.

— Ellopják a lalók . . .

— Mit, ellopják? Aki lop, azt be kell panaszolni. Majd elbánik vele a törvény . . .

Egy-egy ablakon félrebillent a függöny, ijedt arcok mutatkoztak itt-ott s némely partájban hangos lett a beszéd. A lakók érdeklődni kezdtek. — Valahol hátul nagyon sirt egy gyerek, de rögtön elhallgatott, amikor meglátta az urakat és a száját eltátva bámult. Egy lépcső alól előkuncsorgott egy kis kopott szürke kutya. Vonitott, de nem erőszakoskodva, dühösen, mintha valami gazdag embernek a kutyája lett volna, hanem panaszosan, inkább

megilletődve . . . Mikor közelebb jöttek az urak, elsompolygott s alattomosan pislogott hátra. Közben apró szemcsés hóval vegyes, hideg eső csapott le sűrű ferde sugarakban, felzavarva a sár szürke mozdulatlanságát. Az urak fölgyürték a kabátjaik gallérját, meg inkább elkedvetlenedtek. A házmester kihozott egy ócska kék esernyőt s udvarias igyekezett lenni, bár egy cseppet se illett az esetlenségéhez a vállalkozás.

Benyitottak minden kis ajtón köröskörül az udvarban. A nagy csendbe, amit csak néha zaklatott meg a kis kopott kutyá nyöszörgése, erélyes kiabálás hallatszott ki a lakásokból.

— Megmondtam! Hallották! Magyarul beszélék!

Csendes, a nyomoruságos embereknél közös hangon feleltek itt-ott valamit, de halkán, beleeszve a hatalom dörgésébe.

— Nyolcz nap alatt kihurezolkodik.

— Igenis kérem, de hova? . . .

— Az a maga baja! Fölvesz valami tisztességes, egészséges lakást. . . .

— Igenis kérem.

— Tovább, — tovább. Belenéztek egy meg-rubrikázott iv papirosba s a biztos a tizenegyes számú lakás után kérdezősködött. Havár Simon szuster . . . az lakik benne?

— Az.

Mikor beléptek a szobába, mintha az orvosba is, meg a biztosba is belenémult volna az erélyeskedés. A rendőrök már nem is fértek be, csak az ajtóból bámulták némán ezt a lakást, amikor már hozzászokott a szemük a gőzhöz, amit a fal és az agyagpadló kilehelt magából, hogy megegye az ember. Az ajtót pedig elzárta egy emeletes ágy, amiben lenn valami párna-féle vörös rongyot gyűrögetve a feje alá, egy savószínű vén asszony köhécselt és kiabált, a mennyre megengedte az ereje.

— Az ajtót tegyék be.

A többi butor úgy egymásra volt hányva, mintha csak tegnap költöztek volna be. Ép holmi nem volt közte semmi. Félrebillenve támaszkodott neki a falnak egy piszkos szekrény, az asztal lapjából éppen a közepén hiányzott egy deszka, bele lehetett nézni felülről a fiókba, ahol a kenyérhulladék penészedett, részegen tántorogtak a székek. Az ablaknál, éppen a három ép üvegszem alatt, ahol valamicskét engedett a szürkeség, a hosszú száraz Huvár Simon kalapált. Bosszankodva nézett föl, amikor bejöttek az urak, még kettőt-hármat ütött a vastag bőrre s csak azután hagyta abba a munkát.

Az orvos az asszonyhoz ment, a sötétben a keze után tapogatózott s az ütőerét vizsgál-gatta.

— Hogy van?

— Csak úgy ni, se jobban, se rosszabbul.

Havár közelebb jött s egy kicsit megreszkedett a hangja, amint beszélni kezdett.

— Ha szives lenne a doktor ur, hogy talán be lehetne vinni a kórházba. Nem szivesen hagynám el magam mellől, de hát itt csak beteg lehet az ember, meg nem gyógyulhat.

— Hja, nehéz dolog . . . Akit otthon is ápolhatnak, annak nem való a kórház.

A hosszú, sovány ember felhuzta a vállát s visszament a munkájához.

— Hát akkor ~~rendben~~ van, nem szóltam semmit.

— Már a multkor megmondtuk magának, hogy innen ki kell menni.

— Mondták, mondták . . .

— Miért nem hurczolkodik hát ki?

— Hova? Minek? Jó itt. Megvan az embernek a csendje. Az kell a suszterséghez.

— Maga is belebetegszik.

— Egyszer csak ugyis betegnek kell lenni. Örökké egészséges senki se lehet.

— Bolond beszéd.

— Hát, bolond, bolond . . . Kinek az, kinek nem . . . Nekem elég okos.

— Ha nem megy szépszerével, majd kitesszük.

— Hová?

— Az utczára.

— Aztán ott jobb lesz?

— Úgy látszik, hogy arra vár.

— Nem várok én az uraktól semmit.

Az egyik rendőr illendőnek látta közbelépni.

— Máskint is beszélhetne, hallja.

A száraz ember végignézett rajta, már a tor-
kán volt a szó, a mit felelni akart, de lenyelte s
visszaült a kis székre kalapálni. Nyugodalmas las-
susággal, mint akit most már nem érdekel semmi,
apró faszögeket öntött ki maga elé a kis asztalra,
hosszú fonalat fejtett le egy karikáról s kibámult
az ablakon a szürke világba.

— Hát megértette, hogy kitelepítjük?

— Meg, kérem alássan.

— Akkor jól van.

Az urak megindultak. A suszter fölállott s el-
kisérté őket az ajtóig. Itt a biztos még megállott s
pár szóval igyekezett a lelkére beszélni ennek a ma-
kacs embernek.

— Mi már ismerjük egymást, Havár.

— Hogyne, találkoztam párszor a tekinte-
tes urral.

— Meggondolhatná . . . Az a gyülesezés meg
sok beszéd a levegőbe, nem sokat használ. Maga
is azok közé tartozik, akik nélkül semmi skandalum
se eshetik meg. Mindenütt ott van, ahol veszekedni
kell a hatósággal, pedig hát, amint láthatja, a fel-

sőbbség gondoskodik a polgárságról. Ez az egész ház pizokfészek. Betegség meg halál terem benne. Nyolcz nap alatt ki kell innen menni.

— Megyek én uram, csak még alázatosan kérdeném, ha nem veszi rossz néven . . .

— No mit? . . .

— Hogy hová? . . . Csak az ilyen pizokfészek a szegény embernek való. Mert, hallja az ur, én nem iszom . . . Iszom-e asszony?

— Nem, nem . . .

— . . . Ide teszek a fiókba minden krajczárt, amit szerzek, lemondtam a pipáról, amikor beteg lett az asszony. Azt mondtam: — Havár Simon, vége a füstölésnek s azota vége. Hajnalban ülök le a kicsi székre, éjfél van már, amikor fölkelek róla s még sincs még levesre való se. Hogy ne pusztulna így az asszony. Mennék én, uram, kibérelném én a Károlyi házat is, amiben kert is van, hogy sétálna az asszony. Mennék én, de ingyen kívánják a munkát, erről nem cselekednek az urak semmit, a piacz drága, ez ellen se próbálnak valamit a tekintetes urak, a patikába egy pengőnél kevesebb pénzzel be se nézzen az ember, hát csak kinlódom, aztán összejövünk egy-két szót beszélni erről, mert jól esik, ha kilocscsantja magából az ember a tanácskozásban, ami már sok. Csak tessék egyszer eljönni, aztán mondani, hogy: hallod-e te bolond suszter minek lakol ebben az ólban? Építettünk egy

nagy házat, kapsz benne tiszta, szép szobát éppen ennyi pénzért, hát csak gyere.

Az urak már mentek, amikor még egy pár szót utánuk mondott Havár Simon.

— Ha egyszer azt mondaná az Isten, hogy — no Havár, mától kezdve te vagy a gondviselés, nem az utczára szórdalnám ki a szegény embert a rendőr urakkal.

TARTALOM.

	Lap
Sztrájk	1
A sütemény	13
Kőművesek	23
Ketty	31
Becsület	44
Az egér	52
A legszegényebb vértanu	62
A vacsora	71
A miniszter vendégei	79
A hatodik	87
Az ezred	93
A gyermek	104
Kálvária	111
Az igazság	119
Anna	125
A vasut	134
Gondviselés	143